

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการ รูปแบบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่เอื้อต่อกระบวนการ
เรียนรู้ธรรมะของชุมชน โดยองค์กรสงฆ์และประชาชน
อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน

โดย พระปลัดอภินันท์ อภิปัญโญ และคณะ

30 พฤศจิกายน 2548

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการ รูปแบบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่เอื้อต่อกระบวนการ
เรียนรู้ธรรมะของชุมชน โดยองค์กรสงฆ์และประชาชน
อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน

โดย พระปลัดอนันต์ อภิปัญโญ และคณะ

30 พฤศจิกายน 2548

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ รูปแบบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ธรรมะของชุมชน โดยองค์กรสงฆ์และประชาชน อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน

คณะผู้วิจัย

1. พระปลัดอภินันท์ อภิปัญโญ	หัวหน้าโครงการ
2. นายเชติพนธ์ ตาน้อย	ทีมวิจัย
3. นายสมคิด ปวนยา	ทีมวิจัย
4. นายเจริญ เปี่ยมทวีศักดิ์	ทีมวิจัย
5. นางชุลีพร สิริมาวรุดี	ทีมวิจัย
6. นายบรรเจิด ดีบด้อย	ทีมวิจัย
7. นายรวม ใจป่า	ทีมวิจัย
8. นางสาวสมिता ไหมชุม	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

30 พฤศจิกายน 2548

สารบัญ

หน้า

บทที่ ๑ บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
คำถามงานวิจัย	๒
วัตถุประสงค์	๒
พื้นที่ดำเนินงานวิจัย	๓
การดำเนินงานวิจัย	๓
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	๓

บทที่ ๒ ข้อมูลทั่วไป

ประวัติศาสตร์อำเภอหนองหิน	๕
สภาพทั่วไปของชุมชนอำเภอหนองหิน	๖
สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม	๘
สภาพทางเศรษฐกิจ	๑๑
สถานที่ท่องเที่ยว	๑๑

บทที่ ๓ กระบวนการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินงาน	๑๓
---------------------	----

บทที่ ๔ ผลการศึกษา

รูปแบบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของอำเภอหนองหิน	
■ งานอวมงคล	
- รูปแบบพิธีกรรมงานอวมงคล (งานศพ) ในอดีต	๒๗
- รูปแบบพิธีกรรมงานอวมงคล (งานศพ) ในปัจจุบัน	๓๕
- สรุปการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบพิธีกรรมงานอวมงคล (งานศพ)	๓๙
- ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบพิธีกรรมงานอวมงคล (งานศพ)	๔๑
■ งานมงคล	
- รูปแบบพิธีกรรมงานมงคลของอำเภอหนองหิน	๔๓
- ผลกระทบจากการจัดงานมงคลของอำเภอหนองหิน	๔๗
■ พิธีกรรมที่เหมาะสมในการเรียนรู้หลักธรรมอำเภอหนองหิน	๔๘

บทที่ ๕ สรุปผลการดำเนินงาน

หมวดความคิดเรื่องกระบวนการทำงาน	๕๕
การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	๕๖
บทเรียนการเรียนรู้	๕๘
ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ	๖๐
ข้อเสนอแนะ	๖๑

ภาคผนวก

- ประวัติทีมวิจัย
- ประกาศสภาวัดนธรรมอำเภอนาหมื่น (แนวปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมที่เหมาะสมของอำเภอนาหมื่น - ชุดปรับปรุงใหม่ เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2549)

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป" กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่น่าให้การให้ "คน" ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การ เริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการ ปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหา ของตนเองและสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่นโดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้ อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ "กระบวนการ" มากกว่า "ผลลัพธ์" เพื่อให้ ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิด การเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย "เวที" (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อ ให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ช่างราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ "ปัญญา" ในกระบวนการวิจัย

"กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น" หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ "คำถาม" หรือ "ความสงสัย" บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น "คำถาม" ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็น ว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา "ข้อมูล" ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ "วางแผน" การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ "บันทึก" มีการ "ทบทวน" ความ ก้าวหน้า "วิเคราะห์" ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ "ถอด" กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออก มาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ "สรุปบทเรียน" ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอด จนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย "ผู้ที่สงสัย" ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติด กับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคน ท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัย แบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือ ธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมา แล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่าชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่า ได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็น อย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับรูปแบบการ เขียนรายงานวิจัยให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัย

ยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย สูการเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.สำนักงานภาค

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พิธีกรรมทั้งในพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ อาจรวมถึงพิธีกรรมในท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ มีจำนวนอยู่ไม่น้อย ที่ลักษณะเดียวกันก็มีจำนวนมากและ ที่แตกต่างกันออกไปมีจำนวนไม่น้อยเช่นกัน คงยากที่จะกล่าวได้โดยละเอียดในพิธีกรรมต่างๆ แต่ที่น่าสนใจที่มีผลกระทบต่อประชาชนแทบทุกพื้นที่ ที่นับถือศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติมีผู้นับถือมากกว่าร้อยละ ๙๕ พิธีกรรมทางพุทธศาสนา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งคือ พุทธศาสนพิธี ซึ่งมีพิธีกรรมหลากหลายมากมายแตกต่างกันเล็กน้อย ตามเหตุและปัจจัยซึ่งเป็นบริบทของสังคม ไม่ว่าจะเป็น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ประเพณี วัฒนธรรม แต่ละพื้นที่

จากความหลากหลายแตกต่างกันทางด้านพิธีกรรมในพุทธศาสนา เฉพาะพื้นที่อำเภอนาหมื่น เป็นอำเภอเล็กๆ ประกอบด้วย ๔ ตำบล ประชากรประมาณ ๑๖,๐๐๐ คน มีให้เห็นอยู่ทุกพื้นที่แม้แต่ตำบลเดียวกัน หรือมีคณาเขตต่างกันแต่วัดเดียวกัน มีความแตกต่างกันในหลายกิจกรรมเป็นอาทิ ทำให้ประชาชนที่เป็นพุทธศาสนิกชนเกิดความสับสนสิ่งใดคือสิ่งที่ถูกต้อง และสิ่งใดควรปรับปรุงแก้ไข เช่น คำอาราธนาศีล ๕ บางแห่งใช้ สาธุ มะยังภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสระเณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามิ บางแห่งขึ้น มะยัง ไม่มี สาธุ บางแห่ง ใช้ มะยังภันเต ติสระเณนะ ไม่มีวิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ หรือ บางแห่ง กราบพระไหว้พระ ขึ้นต้น นะโม ก่อน อีกแห่งหนึ่ง ไม่มีขึ้นนะโม กล่าวคำบูชาพระอมินา สักกาเรนะ ฯลฯ เลย แม้คำว่ามี หรือ มะ ที่ลงท้าย คำบูชาต่างๆ ก็ใช้ต่างกัน บางตำราบอกว่า ถ้าหลายคนใช้ มะ ถ้าคนเดียวใช้ มิ แต่มีบางคนแย้งว่า ต่างคนต่างกล่าวไม่เกี่ยวกับคนหลายคน ควรใช้ มิ ยังมีอีกมากมายที่เป็นคำบูชาและคำสวด ที่หาคำลงตัวไม่มี และอธิบายเหตุผลที่เป็นสาธารณะไม่ได้ นอกจากความเห็นของปัจเจกบุคคลที่ยังไม่สามารถยึดถือเป็นหลักได้

ผู้เป็นเจ้าภาพในงานพิธีกรรมต่างๆ ในพุทธศาสนาเสียค่าใช้จ่ายและเวลา มากขึ้นในบางกรณี เช่น การเผาศพไม่ควรเผาในวันที่ไม่ดี วันเสีย วันไม่เป็นมงคล ทั้งๆ ที่งานศพเป็นงานอวมงคล ถ้าไม่ปฏิบัติตามชาวบ้านเชื่อว่า คนในหมู่บ้านจะเดือดร้อน ล้มหายตายจากมากขึ้น จนมีคำกล่าวไว้ว่า “อยู่หลาย ตายน้อย” บางครอบครัวฐานะยากจนไม่สามารถนำศพบำเพ็ญกุศลหลายวันติดต่อกันได้ เพราะค่าใช้จ่ายมากกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท ต่อวัน แต่ถ้าในช่วงเวลาดังกล่าวไม่มีวันดี วันอันเป็นมงคลให้เผาศพได้ ในเวลาที่เจ้าภาพรับแบกภาระจำเป็นต้องเลื่อนกำหนดไปวันที่เป็นมงคล อาจใช้เวลาถึง ๔-๕ วัน เจ้าภาพรับภาระค่าใช้จ่ายที่เกินออกไปโดยไม่จำเป็น ประชาชนในหมู่บ้านไม่สามารถไปทำกิจกรรมงานอย่างอื่นได้ ถ้ามีการตายเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ถึงแม้พืชผลทางการเกษตรถึงเวลาเก็บเกี่ยวแล้วก็ตาม ถ้าไปทำงานนอกบ้านจะถูกเพื่อนบ้านตำหนิไม่ให้ความร่วมมือกับส่วนรวม จะมีกิจกรรมทำ หรือไม่ในงานศพต้องไปอยู่ร่วมเป็นเพื่อน

นอกเหนือจากสิ่งที่กล่าวมาก็จะพบว่าประชาชนได้รับสาระประโยชน์มากน้อยแค่ไหนจากการทำกิจกรรมศาสนพิธีในพุทธศาสนา เช่น กรณีสมาทานศีล ๕ พังเทศน์ พังธรรม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ได้กระทำกันเป็นประจำในศาสนพิธีมักจะขาดไม่ได้ แต่การปฏิบัติตัวของผู้ร่วมทำกิจกรรมได้ประพฤติตัวที่เหมาะสมกับเป็นพุทธศาสนิกชนหรือไม่ เช่น พระสวดหรือแสดงธรรมยังมีผู้คนเดินไปมาอยู่อย่างวุ่นวาย แม้พระสงฆ์เองบางครั้งก็ไม่ต่างจากฆราวาส ในระหว่างทำพิธีกรรมถามหาสิ่งของนั้นสิ่งของนี่ให้วุ่นวายไปเหมือนกัน ผู้ร่วมพิธีก็พลอยเดือดร้อนไปด้วย แทนที่จะได้รับความสงบจิตสงบใจมีสมาธิในการทำบุญตามที่ตั้งใจไว้ มีผู้ตั้งคำถามมากมายว่าเรายึดอะไรเป็นสาระ เป็นสภาวะที่สำคัญได้อะไรจากการประกอบพิธีที่ทุกคนร่วมลงทุน (ที่มีใช้เชิงธุรกิจ) หรือหลังทำกิจกรรมได้นำเอาหลักธรรมไปใช้บูรณาการร่วมกับวิถีชีวิตของตนเอง ครอบครัวยังคงมีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขหรือไม่ ทั้งๆ ที่สังคมป่วยเป็นโรคจิตใจ ขาดที่พึ่งพิงกันมากธรรมชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้นที่จะแก้ไขได้ทั้งระยะสั้นและระยะยาว จากอดีตจนถึงปัจจุบันชาวพุทธส่วนใหญ่เริ่มต้นจากความเชื่อ ความเลื่อมใส มากกว่าจะเริ่มต้นจากการพินิจพิจารณาทางปัญญาก่อนทำให้หลายต่อหลายคนตกเป็นเหยื่อมารศาสนาบางจำพวก ถึงกับมีผู้กล่าวว่า “คนไทยนับถือศาสนาพุทธตามประเพณี หรือตามทะเบียนบ้านเท่านั้น” ถึงแม้ว่าผู้รู้บางคนกล่าวไว้ว่าพิธีกรรมทางศาสนาเปรียบเหมือนกับเปลือกต้นไม้ที่ห่อหุ้มต้นไม้อยู่ เพื่อให้ต้นไม้อยู่ได้พิธีกรรมทางพุทธศาสนาควรมีอยู่ แต่ถ้าพิธีกรรมในพุทธศาสนามีปัจจัยเอื้อ ปัจจัยเสริม ปัจจัยหนุนที่ทำให้พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อ ความศรัทธา อันเป็นบ่อเกิดแห่งศีล สมาธิ ปัญญา ที่ทำให้ประชาชนได้มองเห็นแก่นธรรมได้มากยิ่งขึ้น ปัญหาที่สะสมอยู่ในตัวบุคคล สังคม ประเทศชาติ ที่ยังแก้ไขไม่ได้ คงคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น

ทางคณะสงฆ์ สภาวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นอำเภอนาหมื่น ได้เล็งเห็นสภาวะและสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น มีความเห็นร่วมกันว่าถ้าสามารถหารูปแบบหรือพิธีกรรมที่เหมาะสม โดยสามารถอธิบายที่ไปที่มาของพิธีกรรมต่างๆ ได้คงจะก่อประโยชน์มากมายในการนำเอาศาสนพิธี ในพุทธศาสนาเป็นแนวทางหนึ่งในการเผยแพร่ธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปสู่ประชาชนเพื่อให้เกิดพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกๆ ด้านดีขึ้น โดยมีหลักธรรมในพุทธศาสนาที่เป็นแก่นสารเป็นสิ่งที่ช่วยให้ชีวิตได้พ้นจากความทุกข์ พบความสุขมากขึ้น

คำถามงานวิจัย

รูปแบบพิธีกรรมในพุทธศาสนาและการเผยแพร่ธรรมะที่เหมาะสมต่อกระบวนการเรียนรู้ธรรมะของชุมชนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติต่อตนเอง ครอบครัวยุ และสังคมในอำเภอนาหมื่น เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบพิธีกรรมต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนาของอำเภอนาหมื่น
๒. เพื่อค้นหารูปแบบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ธรรมะของชุมชนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกันต่อไป

พื้นที่ดำเนินงานวิจัย

อำเภออนาชนัน จังหวัดน่าน โดยมีกลุ่มเป้าหมายดังนี้

๑. พระภิกษุสงฆ์อำเภออนาชนันทุกรูป
๒. พระสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆ ไม่น้อยกว่า ๑๐ รูป
๓. ผู้ทรงคุณวุฒิสาชาต่างๆ จำนวน ๒๐ คน
๔. ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาชาต่างๆ จำนวน ๑๐๐ คน
๕. ข้าราชการจากส่วนต่างๆ จำนวน ๕๐ คน
๖. ประชาชนอำเภออนาชนันจำนวนไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๓๐

การดำเนินงานวิจัย

ระยะที่ ๑

๑. จัดประชุมทีมวิจัยหลักและร่วมเพื่อเตรียมความพร้อมที่จะศึกษาหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนพิธี และวางแผนการปฏิบัติงานร่วมกัน
๒. จัดเวทีเสวนาพิธีกรรมในพุทธศาสนาทั้งงานมงคลและอวมงคล ที่เป็นปัญหาของอำเภออนาชนันในภาพรวม เพื่อที่จะได้รับทราบข้อมูลผลกระทบต่างๆ ในหลายๆ ด้าน
๓. สัมภาษณ์ จัดเก็บข้อมูลรูปแบบพิธีกรรมต่างๆ ทั้งงานมงคลและอวมงคลในเขตอำเภออนาชนัน โดยค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสารและบุคคลที่เกี่ยวข้อง
๔. จัดเวทีประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการรูปแบบพิธีกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง
๕. จัดเวทีเสวนาและประชาพิจารณ์เพื่อตรวจสอบ วิเคราะห์เพิ่มเติมข้อมูลจากประชาชน และผู้เกี่ยวข้อง
๖. สรุปข้อมูลรูปแบบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อประชาชนอำเภออนาชนัน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ระยะที่ ๑

๑. ได้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในชุมชน
๒. ได้ข้อมูลพิธีกรรมทางพุทธศาสนาทั้งงานมงคลและอวมงคลของอำเภออนาชนันที่ได้รับการจัดแยกหมวดหมู่แล้ว
๓. ได้ข้อมูลที่เป็นปัญหาของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา
๔. ได้แกนนำหรือผู้มีความรู้ความเข้าใจในด้านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าร่วมโครงการ
๕. ทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนาในมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิ แกนนำองค์กรชุมชน และชุมชน

๖. ทราบความเห็นของประชาชนหลายๆ ฝ่ายที่ได้รับผลกระทบเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมทางพุทธศาสนา
๗. ได้รูปแบบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่จะนำไปทดลองปฏิบัติในช่วงต่อไป

บทที่ ๒

ข้อมูลทั่วไป

๑. ประวัติศาสตร์อำเภอนาหมื่น

ประวัติอำเภอนาหมื่น

อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน มีประชากรตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า ๒๐๐ ปีมาแล้ว อยู่ทางใต้สุดของจังหวัดน่าน สภาพพื้นที่เป็นภูเขาและที่ราบบริเวณหุบเขา ในสมัยก่อนแบ่งออกเป็น ๒ เมือง ขึ้นตรงต่อแขวงศรีสะเกษ (อำเภอนาน้อย) ได้แก่ เมืองหิน ปัจจุบันคือเขตตำบลบ่อแก้ว ตำบลนาทะนุง และรวมถึงพื้นที่ตำบลสถาน อำเภอนาน้อยในปัจจุบัน สาเหตุที่เรียกว่า เมืองหินเพราะว่า มีลำห้วยหนึ่งไหลผ่านพื้นที่ แหล่งชีวิตทำมาหากินของชาวบ้าน มีหินสีขาวที่แข็งมาก มีอยู่จำนวนมาก ชาวบ้านเรียกลำห้วยนี้ว่า "ลำน้ำหิน" และชาวบ้านที่ลำห้วยน้ำหินไหลผ่านว่า "เมืองหิน" เมืองหิน ปัจจุบันคือ เขตตำบลเมืองลี และตำบลปิงหลวงในปี พ.ศ. ๒๔๒๒ ทางราชการเห็นว่า การรวมแขวงไม่สะดวกต่อการปกครอง จึงตั้งเป็นอำเภอขึ้นเรียกว่า อำเภอศรีสะเกษหรืออำเภอนาน้อยในปัจจุบัน ซึ่งรวมเมืองหิน เมืองลีดังกล่าวด้วย ต่อมาทางราชการพิจารณาเห็นว่า อำเภอนาน้อยมีพื้นที่กว้างขวางและมีสภาพเป็นป่าเขาทุรกันดาร การสัญจรไปมาระหว่างตำบลกับอำเภอนาน้อยไม่สะดวก ทำให้การบริหารราชการเป็นไปด้วยความลำบากและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ยากแก่การติดต่อกับทางราชการและยากแก่การสอดส่องดูแลทุกข์สุขของประชาชน อีกทั้งยังมีปัญหาการแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ จึงให้แยกเมืองหิน เมืองลี ซึ่งมีตำบลบ่อแก้ว ตำบลนาทะนุง และตำบลเมืองลีออกจากอำเภอนาน้อย ตั้งเป็นกิ่งอำเภอนาหมื่น ในวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๒๑ และต่อมาถึงอำเภอนาหมื่น ได้ขอตั้งตำบลเพิ่มขึ้นอีก ๑ ตำบล คือ ตำบลปิงหลวง โดยแยกจากตำบลเมืองลี และกิ่งอำเภอนาหมื่นได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอ เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๓๗

ที่มาของคำว่า "อำเภอนาหมื่น" แต่เดิมหมู่บ้านที่อำเภอตั้งอยู่ ชื่อบ้านหลักหมื่น ตำบลนาทะนุง สาเหตุที่ชื่อบ้านหลักหมื่น ได้มีเล่าสืบต่อกันมาว่า มีเสาหลักกิโลเมตรที่ทางราชการมาปักไว้แต่ไม่ทราบว่ พ.ศ.ใด และยังบอกว่า เสานี้ คือ "เสาแดนเมือง" เป็นหลักที่หนึ่งหมื่น แต่ไม่ทราบว่า เสาต้นที่หนึ่งเริ่มนับมาจากที่ใด หมู่บ้านดังกล่าวจึงได้ชื่อว่า "บ้านหลักหมื่น" เป็นต้นมา เสาหลักกิโลเมตรที่หนึ่งหมื่นดังกล่าวเป็นเสาไม้เนื้อแข็ง สีเหลือง ขนาด ๑๐ x ๑๐ นิ้ว ยาว ๓ เมตร รอบฐานมีเสาไม้ขนาด ๔ x ๔ นิ้ว ยาว ๑.๕ เมตร ฝังรอบอีก ๔ ต้น กาลเวลาล่วงเลยมาจนเสาหลักที่หมื่นได้ล้มลง และต่อมานายดิเรก ถึงฝั่ง นายอำเภอนาหมื่นสมัยนั้น พร้อมราษฎรในอำเภอนาเสาแดนเมืองมาปักไว้ที่ว่าการกิ่งอำเภอนาหมื่นและตั้งศาลขึ้นมา เรียกกันทั่วไปว่า "ศาลหลักเมือง" ตั้งอยู่หน้าว่าการอำเภอนาหมื่น และเป็นที่นับถือยึดเหนี่ยวรวมน้ำใจของชาวอำเภอนาหมื่นจนถึงปัจจุบันนี้ และชื่ออำเภอนาหมื่นได้มาจากหลักเมืองนาหมื่น ถือว่าเป็นสิริมงคล ทางผู้ใหญ่และชาวบ้านเห็นพ้องกันว่า ที่ตั้งของว่าการอำเภออยู่บริเวณหมู่บ้าน หลักหมื่น

และต้องการให้สอดคล้องกับอำเภอนาน้อย จึงได้ตั้งชื่อว่า “กิ่งอำเภอนาหมื่น” (ตั้งเมื่อ ๔ กรกฎาคม ๒๕๓๗)

ปัจจุบันอำเภอนาหมื่นแบ่งการปกครองเป็น ๔ ตำบล คือ ตำบลบ่อแก้ว ตำบลนาทะนุง ตำบลเมืองลี และตำบลปิงหลวง มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับ “อาถรรพ์ของแม่น้ำไหลกลับ” (ไหลกลับขึ้นทางทิศเหนือ) คือ มีแม่น้ำสายหนึ่ง คือ แม่น้ำกั้น สมัยก่อนมีน้ำอุดมสมบูรณ์มากมีน้ำไหลตลอดปี เป็นลำห้วยเหมือนสายโลหิตของตำบลนาทะนุงต้นกำเนิดของลำน้ำเกิดจากภูเขาสลับซับซ้อน เขตติดต่อระหว่างตำบล นาทะนุง และตำบลเมืองลี ไหลไปทางทิศเหนือไปรวมกับแม่น้ำหินที่บ้านปง หมู่ที่ ๔ ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาหมื่น และไหลต่อขึ้นไปทางทิศเหนือไปรวมกับลำน้ำแหว อำเภอนาน้อย และไหลต่อไปรวมกับแม่น้ำน่านที่ตำบลลำน อำเภอยะยา และเรื่องอาถรรพ์ของลำน้ำกั้น เชื่อกันว่า ใครก็ตามที่ได้ดื่มและอาบน้ำแม่น้ำสายนี้แล้ว จะทำให้ผู้นั้นมีจิตใจอ่อนโยน รักเพื่อนพ้อง และพี่น้องครอบครัวที่อาศัยอยู่ในอำเภอ นาหมื่น ไม่อยากกลับไปภูมิลำเนาเดิม ถ้าใครยังไม่มีการหย่าหรือมีแล้วอยากมีการหย่าอีกได้ดื่มอาบน้ำสายนี้แล้ว จะมีคนรักใคร่ ชอบพอ และจะได้มีการหย่าในที่สุด

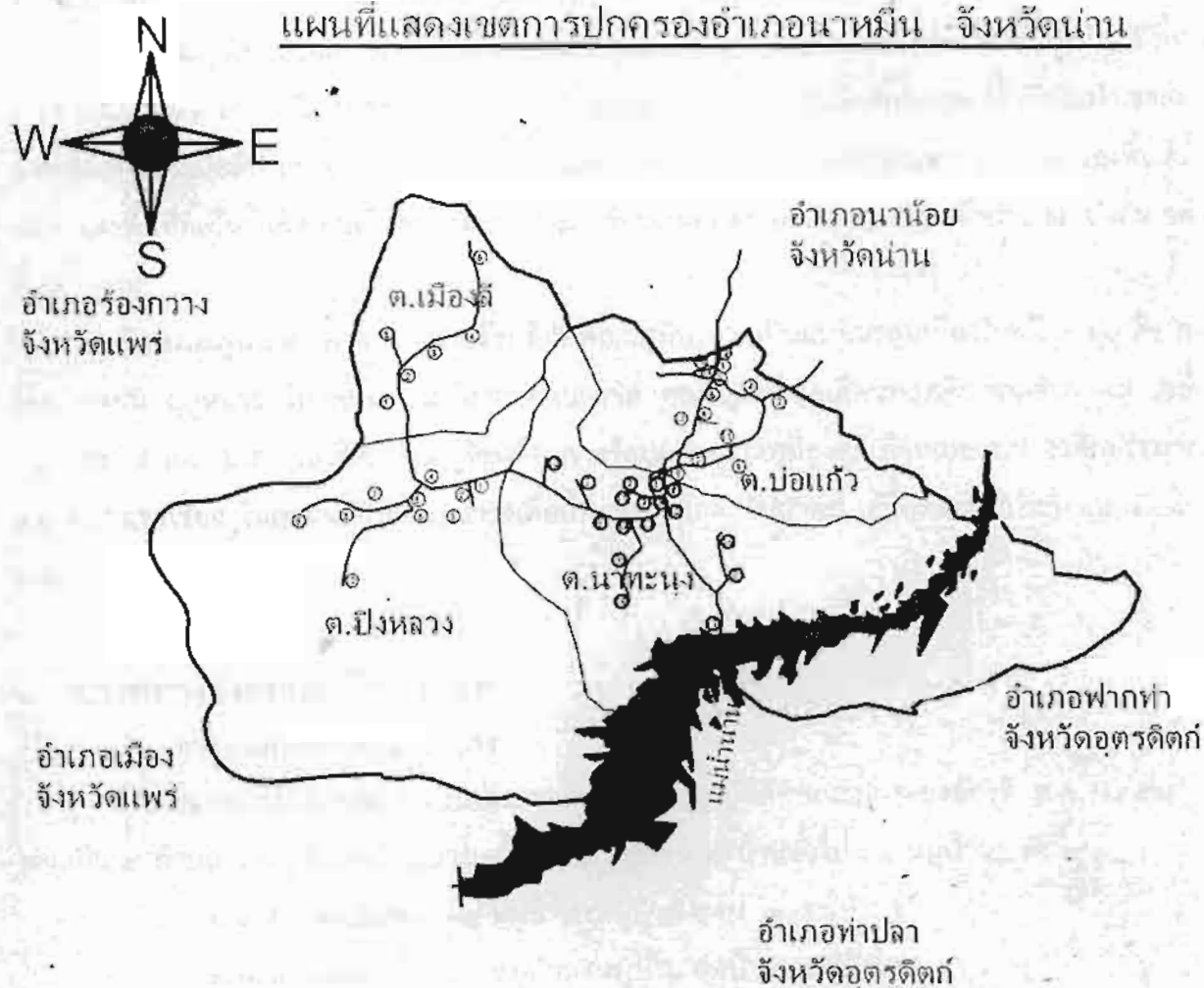
2. สภาพทั่วไปของชุมชนอำเภอนาหมื่น

๒.๑ อาณาเขตติดต่อของอำเภอนาหมื่น

อำเภอนาหมื่น ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของของจังหวัดน่าน ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๔๐ กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานคร ระยะทางประมาณ ๗๓๐ กิโลเมตร โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอพาคำ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน และอำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่

แผนที่แสดงเขตการปกครองอำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน

ต.บ่อแก้ว

- ① บ้านคำร้อง
- ② บ้านไต่ถือน
- ③ บ้านนาบอน
- ④ บ้านเป้ง
- ⑤ บ้านบ่อแก้ว
- ⑥ บ้านปากเป่า
- ⑦ บ้านนาขาง
- ⑧ บ้านนาหวาย
- ⑨ บ้านหัวทุ่ง
- ⑩ บ้านดอนมด
- ⑪ บ้านป่าคำ
- ⑫ บ้านทุ่งวางทอง
- ⑬ บ้านตระกร้า
- ⑭ บ้านป่าพะ

ต.ปึงหลวง

- ① บ้านทรายดิน
- ② บ้านปึงโน
- ③ บ้านกระตางม
- ④ บ้านดอนมด
- ⑤ บ้านปึงหลวง
- ⑥ บ้านโคก
- ⑦ บ้านคำก
- ⑧ บ้านป่าพะ
- ⑨ บ้านป่าเค็ม
- ⑩ บ้านป่าไผ่

ต.เมืองลี

- ① บ้านนาตา
- ② บ้านนาเดื่อ
- ③ บ้านป่าขาง
- ④ บ้านน้ำจุ่น
- ⑤ บ้านวังน้ำเย็น
- ⑥ บ้านน้ำเขว

ต.นาทะนุง

- ① บ้านหมื่นหมื่น
- ② บ้านหัวขี้หมื่น
- ③ บ้านนาทะนุง
- ④ บ้านหนองบัว
- ⑤ บ้านหัวทุ่ง
- ⑥ บ้านคางอ้อย
- ⑦ บ้านนาตอง
- ⑧ บ้านหัวนา
- ⑨ บ้านห้วยนา
- ⑩ บ้านน้ำกั้น
- ⑪ บ้านสันติสุข
- ⑫ บ้านหัวซ้อ
- ⑬ บ้านทุ่งศรี
- ⑭ บ้านดอนมด
- ⑮ บ้านเขาน้ำ
- ⑯ บ้านสันป่าสัก
- ⑰ บ้านปากนาย

สัญลักษณ์

- ถนน
- แนวเขตอำเภอ
- แนวเขตตำบล
- ที่ตั้งหมู่บ้าน

๒.๒ ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศ สภาพพื้นที่เป็นป่าเขาสูงชัน มีภูเขาและป่าไม้กระจายกระจายทั่วไป มีพื้นที่ราบประมาณ ๓๗ ตารางกิโลเมตร (๒๓,๑๒๕ ไร่) หรือร้อยละ ๔.๐๙ ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่เป็นป่าเขาและลาดชัน คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ ๘๖๕ ตารางกิโลเมตร (๕๔๐,๖๒๕ ไร่) หรือร้อยละ ๘๙.๕๑ ของพื้นที่ทั้งหมด และพื้นที่ที่เป็นน้ำคิดเป็นเนื้อที่ประมาณ ๕๘ ตารางกิโลเมตร (๓๖,๒๕๐ ไร่) หรือร้อยละ ๖.๔๐ ของพื้นที่ทั้งหมด

ลักษณะภูมิอากาศ อำเภอหนองหิน มีลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุมเมืองร้อนมี ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว ในฤดูหนาวจะมีอากาศหนาวจัด อุณหภูมิต่ำสุดเดือนพฤษภาคม-ธันวาคม เฉลี่ยประมาณ ๕.๐๘ องศาเซลเซียส ในฤดูร้อนมีอากาศร้อนมากอุณหภูมิสูงสุดเดือนเมษายน เฉลี่ยประมาณ ๔๐ องศาเซลเซียส ในฤดูฝนมีฝนตกระหว่างเดือนพฤษภาคม – กันยายน เฉลี่ยตลอดปีประมาณ ๑,๑๔๗ มม.

๓. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

๓.๑ การปกครองและประชากร

อำเภอหนองหินได้แบ่งเขตการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๕๕๗ ออกเป็น ๔ ตำบล ๔๘ หมู่บ้าน (หมู่บ้าน อปป. ๑๔ หมู่บ้าน หมู่บ้านทั่วไป ๓๔ หมู่บ้าน) ดังนี้

- ๑.๑. ตำบลบ่อแก้ว ๑๔ หมู่บ้าน (หมู่บ้าน อปป. ๑ หมู่บ้าน)
- ๑.๒. ตำบลนาทะนุง ๑๗ หมู่บ้าน (หมู่บ้าน อปป. ๗ หมู่บ้าน)
- ๑.๓. ตำบลปึงหลวง ๑๐ หมู่บ้าน (หมู่บ้าน อปป. ๔ หมู่บ้าน)
- ๑.๔. ตำบลเมืองลี ๗ หมู่บ้าน (หมู่บ้าน อปป. ๒ หมู่บ้าน)

มีประชากรทั้งสิ้น ๑๕,๑๖๒ คน แยกเป็นชาย ๗,๗๗๔ คน หญิง ๗,๓๘๘ คน มีความหนาแน่นต่อพื้นที่เฉลี่ยประมาณ ๑๗ คน : ๑ ตารางกิโลเมตร ประชากรสามารถแยกเป็นรายตำบลได้ดังนี้

ตำบล	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)
บ่อแก้ว	๒,๖๐๓	๒,๔๔๐	๕,๐๔๓
นาทะนุง	๒,๔๓๗	๒,๔๑๑	๔,๘๔๘
ปึงหลวง	๑,๖๓๕	๑,๕๓๘	๓,๑๗๓
เมืองลี	๑,๑๐๐	๙๙๘	๒,๐๙๘

- พระธรรมทูต ๑ รูป
- พระนักเผยแผ่ ๓ รูป
- พระธรรมทายาท ๑ รูป

๓.๖ วัฒนธรรมและประเพณีและความเชื่อ

อำเภอพานมื่นได้จัดตั้งสภาวัฒนธรรมอำเภอขึ้นเมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๔๖ โดยมีนายทองทรัพย์ โนทะ เป็นประธานสภาวัฒนธรรม มีคณะกรรมการ ๑๙ คน และมีสภาวัฒนธรรมตำบลๆ ละหนึ่งแห่ง รวมทั้งหมด ๔ แห่ง

ประเพณีที่สำคัญ

๑. ประเพณีแปดเป็ง ไหว้พระแก้ว ณ วัดบ่อแก้ว ซึ่งตรงกับวันเพ็ญ เดือนแปดเหนือ (เดือนหกของภาคกลาง) วันวิสาขบูชา ซึ่งมีขึ้นสืบเนื่องกันมาประมาณ ๒๐๐ ปี สมัยก่อนจะมีชาวเมืองนิน เมืองลี พร้อมใจกันไปสรงน้ำพระแก้ว ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ในอำเภอโดยมิได้นัดหมาย ในงานดังกล่าวจะมีการทำบุญที่วัดต่างๆ สรงน้ำพระแก้ว จุดบั้งไฟขึ้น บั้งไฟดอกบูชาพระแก้ว

๒. ประเพณีสงกรานต์ อยู่ระหว่างวันที่ ๑๓ - ๑๗ เมษายน ซึ่งเป็นการเล่นสงกรานต์ ทำบุญตักบาตร และในวันที่ ๑๗ เมษายน ของทุกปี จะมีการบวงสรวงเสนาหลักเมืองพานมื่น สรงน้ำพระแก้ว รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ มีขบวนแห่และประกวดนางสงกรานต์ของหมู่บ้าน ตำบลต่าง ๆ

๓. ประเพณีสู้ขวัญเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมานาน ส่วนมากทำกันในช่วงเดือนเมษายน ช่วงสงกรานต์หรือหลังสงกรานต์ และนอกจากนี้สามารถทำกันได้ตลอดปี เช่น การสู้ขวัญให้กับผู้ใหญ่ ผู้ที่เคารพนับถือที่มาเยี่ยมเยือนหรือกรณีหายเจ็บป่วย

๔. ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ทำในวันเข้าพรรษาของทุกปี โดยมีการจัดแห่เทียนสำหรับถวายพระในวัดต่าง ๆ เพื่อพระสงฆ์ได้ปฏิบัติศาสนกิจในช่วงระหว่างเทศกาลเข้าพรรษาในแต่ละปี

๕. ประเพณีพื้นบ้าน เช่น การอ่านคำว, จ้อย, ขอ ส่วนมากผู้ที่อ่านคำว จ้อย หรือขอ จะเป็นผู้สูงอายุเป็นส่วนมาก ซึ่งจะเป็นการระลึกถึงความหลังในอดีต

โบราณสถานและโบราณวัตถุ

๑. วิหารวัดนาหวาย เป็นศิลปะล้านนาตะวันออก มีอายุมากกว่า ๒๐๐ ปี สร้างด้วยอิฐถือปูน หลังคามุงด้วยไม้ หน้าบัน และหัวเสาแกะสลักไม้สวยงามมาก ไม่ปรากฏว่าใครเป็นผู้สร้าง สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๖ และเคยบูรณะเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๕ อยู่ที่วัดนาหวาย ตำบลบ่อแก้ว อำเภอพานมื่น จังหวัดน่าน

๒. พระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในอำเภอพานมื่น อยู่ที่วัดนาหวาย

๓. คัมภีร์โบราณ (ธรรมไบลาน) ซึ่งเป็นคัมภีร์โบราณจารึกด้วยตัวอักษรพื้นเมือง เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา คำทำนายพื้นเมือง การทำนาย ฤกษ์ยาม และเรื่องอื่นอีกมากมายอยู่ที่วัดนาหวาย ตำบลบ่อแก้ว อำเภอพานมื่น จังหวัดน่าน

* บั้งไฟ คือ บั้งไฟ

๔. เครื่องแห่พระเจ้า หรือ เครื่องแห่พระเวสสันดร วัดนาหวาย

๕. เจดีย์วัดบ่อแก้ว เป็นเจดีย์รูปประฆังคว่ำ ตามประวัติกล่าวว่า เดิมบริเวณที่สร้างองค์พระเจดีย์จะเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์มีแก้ววิเศษอยู่ในบ่อน้ำ ชาวบ้านและศรัทธาวัดบ่อแก้ว จึงได้พร้อมใจกันสร้างเจดีย์ครอบบ่อเอาไว้ เพื่อเป็นที่สักการะบูชา สร้างเมื่อใดไม่ปรากฏ เป็นของคู่บ้านคู่เมืองมานาน อยู่ที่วัดบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน

๖. พระแก้วสัมมุณี (พระแก้ว) เป็นพระพุทธรูปเนื้อแก้ว ปางอุ้มบาตร สูงประมาณ ๑ คืบ ได้มาโดยชาวบ้านบ่อแก้ว(ไม่ทราบชื่อ)ไปพบโดยบังเอิญจากการออกไปทำไร่ ที่ดอยม่อนแก้ว เมื่อร้อยกว่าปีมาแล้ว ได้นำมามอบให้เป็นสมบัติของวัดบ่อแก้ว และของชาวอำเภอนาหมื่น อยู่ที่วัดบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว

๗. ที่กวรดน้ำโบราณ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันรูปรดลักษณะเป็นรูขนาดประมาณสองนิ้วซึ่งอยู่ตรงกลางวิหารเวลาที่ชาวบ้านทำบุญและกวรดน้ำก็จะใช้น้ำที่กวรดเทลงใส่รูปรดนี้เชื่อว่าการทำบุญครั้งนี้พวกเปรตจะได้รับส่วนบุญ ส่วนกุศลที่ทำนี้ด้วย อยู่ที่วัดดอนมูล ตำบลนาทะนุง

๘. ตุ๊กกระด้าง เป็นตุ๊กไม้แกะสลักสวยงามมาก วัดปิงหลวง ตำบลปิงหลวง

๔. สภาพทางเศรษฐกิจ

อำเภอนาหมื่นมีพื้นที่ทางการเกษตร ๑๙,๑๔๕ ไร่ (ร้อยละ ๓.๓๙ ของพื้นที่ทั้งหมด) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร และรับจ้าง ร้อยละ ๘๐ ของพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ มะขามหวาน ข้าวโพด ถั่วเหลือง รายได้จากพืชเศรษฐกิจรวม ประมาณ ๑๕,๐๐๐ บาท:คน:ต่อปี การปลูกสุสัต์ว์เป็นการเลี้ยงเพื่อบริโภค และเพื่อจำหน่าย ปริมาณการผลิตสาขาสุสัต์ว์ ๕,๐๐๐ บาท:คน:ปี รายได้เฉลี่ยของประชากรอำเภอนาหมื่น ๒๐,๐๐๐บาท:คน:ปี

๕. สถานที่ท่องเที่ยว

อำเภอนาหมื่นมีสภาพภูมิประเทศที่เอื้ออำนวย จึงมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีทัศนียภาพสวยงามหลายแห่ง ดังนี้

๑. หมู่บ้านประมงปากนาย หมู่ที่ ๑๗ ตำบลนาทะนุง เป็นหมู่บ้านประมงริมทะเลสาบเหนือเขื่อนสิริกิติ์มีทิวทัศน์ที่สวยงามมาก บรรยากาศสบาย มีเรือนแพชาวประมงที่มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย มีปลาน้ำจืดนานาชนิด และมีเรือบริการนำเที่ยวสามารถเช่าล่องลำน้ำสู่เขื่อนสิริกิติ์ได้ มีเรือนแพ และเรือนรับรองในราคาถูกอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาหมื่น ประมาณ ๒๒ กิโลเมตร

๒. หมู่บ้านประมงปากลี หมู่ที่ ๔ ตำบลปิงหลวง เป็นหมู่บ้านประมงอีกแห่งหนึ่ง อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมงปากนาย ประมาณ ๑๕ กิโลเมตร มีทิวทัศน์สวยงามเช่นเดียวกับปากนาย แต่มีสภาพเป็นธรรมชาติที่สมบูรณ์มาก และสามารถท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เยี่ยมชมชีวิตสัตว์ป่าได้เป็นอย่างดี

๓. น้ำตกนางกวัก อยู่ที่บ้านนาหมอ หมู่ที่ ๓ ตำบลเมืองสี เป็นน้ำตกขนาดเล็กที่ไหลมาจากยอดเขา ตกลงมากระทบตาดหิน สูงประมาณ ๑๕ เมตร มีน้ำตกตลอดปี ทางเข้าไปเป็นเส้นทางลูกรัง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอนามน ประมาณ ๓๐ กิโลเมตร

๔. น้ำตกตาดหมอก อยู่ที่บ้านน้ำอูน หมู่ที่ ๑ ตำบลเมืองสี เป็นน้ำตกที่ตกลงมาจากหน้าผาสูง กระทบโขดหินกระเซ็น เป็นฝอยดูเหมือนหมอกในฤดูหนาว ตลอดทางที่ผ่านเข้าไป จะมีโขดหินน้อยใหญ่เรียงรายตามลำห้วย มองดูแล้วสวยงามมาก อยู่ห่างที่ว่าการอำเภอนามน ประมาณ ๓๕ กิโลเมตร

๕. น้ำตกสายรุ้ง อยู่ที่บ้านน้ำแพะ หมู่ที่ ๖ ตำบลปึงหลวง เป็นน้ำตกที่ตกลงมา จากหน้าผา กระทบโขดหินหลายชั้น กระเซ็นเป็นฝอย เมื่อไปกระทบกับแสงอาทิตย์มองเห็นเป็นสีสะท้อน คล้ายสายรุ้งสวยงามมาก ตลอดเส้นทางที่ผ่านเข้าไป จะมีธรรมชาติที่สวยงาม อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอนามน ๓๒ กิโลเมตร

๖. น้ำตกวังเขียว ตั้งอยู่บ้านน้ำอูน หมู่ที่ ๑ ตำบลเมืองสี อยู่ระหว่างทางไปน้ำตกตาดหมอกแยกไปจากทางเดิน ๘๐ เมตร มีบริเวณกว้างมีหินขนาดใหญ่ผาชัน น้ำตกไหลผ่านซอกหินแคบ ๆ ตลอดทั้งปี

๗. น้ำตกเมืองสี ตั้งอยู่บ้านวังน้ำเย็น หมู่ ๕ ตำบลเมืองสี บริเวณสภาพป่าสมบูรณ์ อากาศเย็นสบายตลอดทั้งวัน มีน้ำตกตลอดทั้งปี สูงประมาณ ๑๐๐ เมตร

บทที่ ๓ กระบวนการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินงาน

๑. จัดประชุมทีมวิจัยหลักเพื่อวางแผนในการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยได้กำหนดการดำเนินงานตามแผนงานในระยะแรก คือ

- ❖ การจัดเก็บข้อมูลตามพื้นที่ต่างๆ ในอำเภอนาหมื่นซึ่งแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันมากน้อยแค่ไหน และกำหนดแผนการดำเนินงานและจัดประชุมทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยร่วม เพื่อกำหนดรูปแบบและเครื่องมือแผนการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมที่เป็นทั้งงานมงคลและ

อวมงคล โดยกลุ่มบุคคลที่จะได้รับผลกระทบเกี่ยวกับพิธีกรรมงานอวมงคลและงานมงคล

- ❖ จัดเวทีเสวนาเกี่ยวกับพิธีกรรมในพุทธศาสนา โดยจะเชิญผู้ทรงคุณวุฒิสาखाต่างๆ, ผู้มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น, ผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานพิธีกรรมในพุทธศาสนา เช่น พระสงฆ์, มัคทายก, พิธีกร, ผู้นำชุมชน และจัดประชุมทีมงานวิจัยย่อยในการสำรวจข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยจัดประชุม ๒ จุด คือ จุดที่ ๑ ตำบลปึงหลวง - ตำบลเมืองลี จุดที่ ๒ ตำบลบ่อแก้ว-ตำบลนาทะนุง ซึ่งในการเก็บข้อมูลจัดเก็บจากเอกสารสิ่งพิมพ์, ปัสสา, จากความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ส่วนผู้ที่จัดเก็บข้อมูลนั้นจะให้คนในพื้นที่แต่ละตำบลในการจัดเก็บเพื่อความสะดวกและประสานงานได้ง่าย
- ❖ จัดประชุมทีมวิจัยหลัก ทีมวิจัยร่วม เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศาสนพิธีและวางแผนปฏิบัติงานในอำเภอนาหมื่นร่วมกันโดยให้ทีมวิจัยแต่ละท่านได้แสดงความคิดเห็น และเสนอแผนงานที่จะทำการวิจัยโดยแยกประเภทพิธีกรรมที่จะนำเสนอในเวที เช่น พิธีกรรมงานมงคล และพิธีกรรมงานอวมงคลที่มีผลกระทบต่อประชาชนในอำเภอนาหมื่น เช่น เรื่องของเวลา และค่าใช้จ่ายในการจัดพิธีกรรมต่างๆ

ข้อสรุปในการประชุมทีมวิจัย ส่วนใหญ่เสนอให้มีการเปิดเวทีเสวนาผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดพิธีกรรมทางด้านศาสนา เช่น พระสงฆ์, มัคทายก, ผู้นำชุมชน, และปราชญ์ชาวบ้านเพื่อหาข้อมูลทางด้านพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งแต่ละพื้นที่จะมีพิธีกรรมแตกต่างกันโดยอาศัยผู้ที่เข้าร่วมเสวนาได้ให้ข้อมูลทางด้านพิธีกรรมเพื่อที่จะได้รับข้อมูลในการวิเคราะห์หาปัญหาและสาเหตุของพิธีกรรมเหล่านั้น

๒. จัดเวทีเสวนาพิธีกรรมในพุทธศาสนาทั้งงานมงคลและงานอวมงคล ที่ เป็นปัญหาสำหรับ
อำเภอนาหมื่นในภาพรวม เพื่อที่จะได้รับข้อมูลในเชิงกว้างที่มีผลกระทบต่อหลายๆ ด้าน ซึ่งในที่ประชุมได้
เสนอ ปัญหาของพิธีกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่งานศพจะมีปัญหาอยู่มาก เช่น บางพื้นที่ถ้ามีการตายเกิดขึ้น

จะต้องไปหาวัน ห้ามในการเผาศพ ซึ่งแต่ละพื้นที่ก็
ถือไม่เหมือนกัน บางแห่ง วันขึ้น ๑ และ ๙ ค่ำ หรือแรม
๙ ค่ำ ไม่ให้เผาศพ บางแห่งก็ห้ามวันศุกร์ และบางแห่ง
ก็วันอังคารไม่ให้เผาศพ บางหมู่บ้านคนที่ตายก่อนจะ
ต้องนำไปเผาที่หลัง คนตายที่หลังจะต้องนำไปเผาก่อน
บางหมู่บ้านก็ไม่ได้ห้ามเผาวันไหนก็ได้เอาความพร้อม
ของเจ้าภาพเป็นหลักว่าไม่มีปัญหาอะไร

ข้อสรุป ในที่ประชุมส่วนใหญ่เห็นว่า ควรจะให้ทีมวิจัยย่อย เพื่อออกสำรวจและจัดเก็บข้อมูลใน
หมู่บ้าน ที่มีปัญหากรณีวันที่ไม่ดีเผาศพ ว่า มีหนังสือ หรือตำราหลักฐานอ้างอิงหรือไม่เป็นสิ่งที่น่าจะไป
ศึกษา มาเป็นข้อมูลในภาพรวมของอำเภอต่อไป และในขณะเดียวกันนั้นก็หาข้อมูลในส่วนอื่นๆ ด้วย เช่น ข้อ
มูลทางด้านความเหมาะสมของระยะเวลาในการทำพิธีกรรมต่างๆ การจัดเลี้ยงแขกที่มาร่วมงานตอนกลาง
คืน ผลกระทบเหล่านี้เป็นปัญหาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายของเจ้าภาพโดยตรง การหาข้อมูลโดยการออกแบบสอบ
ถามประชาชนในพื้นที่ต่างๆ เหล่านี้จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการที่จะนำไปเป็นรูปแบบในการ
ทดลองปฏิบัติงานวิจัยต่อไป

ผลที่สะท้อนกลับมาจากประชาชนส่วนใหญ่ในอำเภอนาหมื่นหลังจากที่มีการออกแบบสอบถามไป
ปรากฏว่า เห็นด้วยที่จะให้มีรูปแบบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่ออกมาในรูปแบบเดียวกัน

๓. จัดประชุมเสวนาทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยย่อย

ซึ่งเป็นแกนนำ พิธีกร มัคคนายก พระสงฆ์ หรือผู้ที่มี
ความเข้าใจในเรื่องของพิธีกรรม เพื่อออกสำรวจจัด
เก็บข้อมูลรูปแบบพิธีกรรมต่างๆ ทั้งงานมงคลและ
อวมงคล และศึกษาค้นคว้าแหล่งข้อมูลต่างๆ ในรูป
แบบเอกสารทั้งในปัจจุบัน และของโบราณ ตัว
บุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิสถาต่างๆ
ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของพิธีกรรมซึ่งในเวที

เสวนาได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในอำเภอนาหมื่นเกี่ยวกับเรื่องการใช้
ภาษาบางครั้งอาจารย์อาราธนาศีลสำเนียงภาษาพื้นเมืองแต่พระให้ศีลเป็นไทยภาคกลาง ให้เวทีได้กำหนด
เลยว่าจะใช้ภาษาพื้นเมืองหรือภาษาไทยกลาง ส่วนกรณีวันเผาศพวันอังคารและวัน ๙ ค่ำนั้นจะไม่เผาศพ

และในส่วนของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น การวางผ้าบังสุกุลมีการวางผ้ามากเกินไปทำให้เสียเวลา ส่วนการจัดเลี้ยงแขกซึ่งค่าใช้จ่ายในส่วนนี้จะสิ้นเปลืองมาก ปัจจุบันการจัดงานขึ้นอยู่กับฐานะของเจ้าภาพทำให้เกิดการจัดงานเลียนแบบกันมากขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหากับผู้มีฐานะยากจนแต่ต้องจัดงานใหญ่มีการเลี้ยงแขกมากมาย ก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายมากขึ้นตามมา จึงอยากให้มีการวางรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับอำเภอดต่อไป

ส่วนงานมงคลนั้นจะดูวันที่เป็นวันดีซึ่งจะดูจากตำราเป็นหลัก สำหรับค่าใช้จ่ายงานมงคลนั้นจะสิ้นเปลืองมากอยู่แล้ว แต่ทางเจ้าภาพมีการจัดเตรียมค่าใช้จ่ายไว้พร้อมแล้วจึงไม่ค่อยจะมีปัญหาด้านค่าใช้จ่าย แต่จะมีการจัดเลี้ยงที่ใหญ่โตเกินฐานะมากไป เช่น งานแต่งงานอาจจะมีการกู้เงินมาเป็นค่าใช้จ่าย ทำให้เกิดหนี้สิน ส่วนทางด้านพิธีกรรมนั้นนิยมนำวัฒนธรรมจากที่อื่นมาใช้ เช่น การหลั่งน้ำสังข์ แต่ประเพณีทางล้านนาจะทำพิธีสู่ขวัญผูกข้อมือเจ้าบ่าว เจ้าสาว จึงอยากให้มีการอนุรักษ์ประเพณีแบบล้านนาไว้ ส่วนงานบวชปัจจุบันการบวชจะบวช ๕ - ๗ วัน ทำให้ไม่ได้ศึกษาพระธรรมอย่างแท้จริงอยากให้เน้นถึงเรื่องการบวชเรียนเพื่อศึกษาพระธรรม และนำไปใช้ในวิถีประจำวันหลังจากบวชเรียนแล้ว

ในขณะเดียวกันทางคณะทำงานได้จัดประชุมทีมวิจัยหลัก เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการเปิดเวทีเสวนาตามสถานที่ต่างๆ ที่ผ่านมาถึงงานมงคลและงานอวมงคลซึ่งในการจัดเวทีได้เสนอถึงเรื่องพิธีกรรมต่างๆ ในเรื่องการจัดงานศพส่วนใหญ่ที่ยังเป็นปัญหามากมายที่ยังคงถกเถียงถึงเรื่องที่มาของวันต่างๆ ที่ยึดถือไม่ควรมีการเผาศพในวัน ๙ ค่ำ, วันศุกร์, วันอังคาร เป็นต้น ซึ่งแต่ละพื้นที่ยึดถือปฏิบัติไม่เหมือนกัน ทีมงานจึงอยากให้ความรู้ และการยึดถือปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน การยึดถือวันต่างๆ ในการเผาศพจะนำไปทำแบบสอบถามความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่างด้วยเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างเสนอความคิดเห็น ซึ่งกลุ่มตัวอย่างอาจจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยและจะให้เหตุผลในแต่ละหัวข้อ จะทำให้เข้าใจถึงความเชื่อของแต่ละบุคคลแล้วนำมาสรุปเป็นภาพรวมงานวิจัยในระยะแรกต่อไป

ส่วนงานมงคลทีมงานวิจัยได้สรุปจากเวทีเสวนาส่วนใหญ่เสนอความเห็นในแนวทางเดียวกันถึงเรื่องการจัดงานมงคล เช่น งานแต่งงานควรจัดแบบประเพณีแบบล้านนาเพื่ออนุรักษ์ประเพณีแต่ดั้งเดิมไว้ให้คงอยู่สืบไป ส่วนในเรื่องค่าใช้จ่ายในงานไม่ค่อยมีปัญหาเพราะเจ้าภาพในงานมีความพร้อมในการจัดเตรียมค่าใช้จ่ายอยู่แล้ว ส่วนงานมงคลอื่นๆ ก็เช่นกัน มีการจัดเตรียมค่าใช้จ่ายและวางแผนงานล่วงหน้าอยู่แล้วไม่ค่อยมีปัญหา ซึ่งจะนำปัญหาเกี่ยวกับงานมงคลและงานอวมงคลมาสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่จะให้ทีมวิจัยย่อยได้นำแบบสอบถามออกสำรวจความคิดเห็น เพื่อนำข้อมูลมาสรุปเป็นข้อมูลในภาพรวมของอำเภอ

๔. ประชุมทีมวิจัยหลัก เพื่อร่างแบบสอบถามแสดงความคิดเห็น และคัดเลือกทีมวิจัยย่อยออกสำรวจจัดเก็บข้อมูลในพื้นที่อำเภอนาหมื่น

โดยทีมงานได้นำความเชื่อถือในวันต่างๆ เช่น วัน ๙ ค่ำ, วันอังคาร, วันศุกร์ ไม่ดีเผาศพ ที่ได้จากการเปิดเวทีเสวนามาเป็นหัวข้อในแบบสอบถาม เช่น

- ❖ พิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานศพ เช่น การวางผ้าบังสุกุล การโปรยทาน การทำเอือนตาน^๒ การสวดพระอภิธรรมในงานศพ เป็นต้น เพื่อต้องการให้กลุ่มตัวอย่างมีการเสนอความคิดเห็นอย่างกว้างขวางเพื่อนำมาสรุปความคิดเห็นต่อไป

- ❖ ความรู้ความเข้าใจตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของแต่ละคนอย่างไร โดยให้กลุ่มตัวอย่าง ได้ตอบลงในแบบสอบถามซึ่งจะตั้งหัวข้อคำถามเกี่ยวกับเรื่อง ความเข้าใจในเรื่องศีล ๕, การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาในชีวิตประจำวัน เพื่อจะนำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในแบบสอบถามที่กลุ่มตัวอย่างตอบมาสรุปเพื่อใช้เป็นข้อมูลในภาพรวมของอำเภอ

^๒ บ้านจำลองเพื่ออุทิศให้ผู้ตาย

- ❖ งานมงคล เช่น งานบวช จะถามกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องของสตรีที่มีครรภ์ที่จะมาร่วมอนุโมทนาในงานบวช และเกี่ยวกับพิธีกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานบวช เพื่อนำความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง และจากการเปิดเวทีเสวนามาสรุปความคิดเห็นให้ตรงกัน และถ้ามีการเสนอความคิดเห็นที่ต่างกัน ก็คงจะให้มีการเปิดเวทีเสวนาเพื่อพิจารณาถึงเรื่องที่ยังคงปฏิบัติต่างกันอยู่ เพื่อให้มีการปฏิบัติตามแนวทางเดียวกัน

ส่วนการคัดเลือกทีมวิจัยย่อยเพื่อสำรวจความคิดเห็นจะใช้นักในพื้นที่ในการปฏิบัติงาน ทีมวิจัยย่อยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ๒ พื้นที่เป้าหมาย คือ ๑ กลุ่มตำบลนาทะนุง และตำบลบ่อแก้ว จำนวน ๕ คน ๒ กลุ่มตำบลเมืองลีและตำบลปิงหลวง ๕ คน โดยทีมวิจัยย่อยจะต้องเป็นคนที่เข้าใจในการจัดเก็บข้อมูล เช่น การสัมภาษณ์ตัวบุคคล ศึกษาเอกสาร เพื่อสำรวจความคิดเห็นและสัมภาษณ์ตัวบุคคล ศึกษาเอกสาร หลักฐานอ้างอิงตามแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น วัด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และข้อคำถามในแบบสอบถามครอบคลุมในเนื้อหาที่ต้องการทราบ เพื่อให้ทีมงานวิจัยย่อยปฏิบัติงานได้ข้อมูลตรงตามที่ต้องการ และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย จัดให้มีการประชุมทีมวิจัยย่อยเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการปฏิบัติงานจัดเก็บข้อมูลตามพื้นที่แหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อความสะดวกและการติดต่อประสานงานได้ง่าย เพื่อพิจารณาร่างแบบสอบถามและค้นหาแหล่งข้อมูลและรายละเอียดเพิ่ม เพื่อออกแบบสอบถามให้ทีมวิจัยย่อยออกปฏิบัติงานจัดเก็บข้อมูลตามพื้นที่แหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น ตัวบุคคล เอกสาร หลักฐานอ้างอิง เพื่อให้ข้อมูลในแบบสอบถามมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และข้อคำถามในแบบสอบถามครอบคลุมในเนื้อหาที่ต้องการทราบ เพื่อให้ทีมงานวิจัยย่อยปฏิบัติงานได้ข้อมูลตรงตามที่ต้องการ และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายหลังจากนั้นคณะทำงานทีมวิจัยหลักและทีมย่อย วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อชี้แจงรายละเอียดในการที่จะออกสำรวจ จัดเก็บข้อมูล เช่น ตัวบุคคล หรือกลุ่มเป้าหมาย ตามแหล่งพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในอำเภอนาหมื่น ซึ่งทีมวิจัยย่อย ๒ กลุ่ม คือ ๑ กลุ่มตำบลนาทะนุง และตำบลบ่อแก้ว ๒ กลุ่มตำบลเมืองลีและตำบลปิงหลวง เพื่อให้ทีมวิจัยย่อยมีความเข้าใจในแบบสอบถามตรงกันกับวัตถุประสงค์ในการสำรวจความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเป็นแนวทางในการสำรวจความคิดเห็นได้ตรงที่ต้องการและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด เพื่อทีมงานจะได้รวบรวมมาเป็นข้อมูลในการที่จะศึกษาต่อไป หลังจากที่ได้รับทราบข้อมูลมา

คณะทำงานจัดประชุมทีมวิจัยหลัก เพื่อรวบรวมข้อมูลพิธีกรรมต่างๆ ให้เป็นหมวดหมู่ แยกออกระหว่างงานมงคลและอวมงคล ซึ่งในเรื่องงานอวมงคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งจากการเปิดเวทีเสวนาทั้ง ๔ ตำบลทำให้ได้รับทราบถึงการยึดถือปฏิบัติ โดยที่สองตำบลคือ ตำบลเมืองลี และตำบลปิงหลวง นั้นยังคงมีความเชื่อถึงเรื่องวันต่างๆ ในการเผาศพ ถ้ามีคนตายเกิดขึ้นจะต้องไปหาอาจารย์เพื่อดูวันที่จะเผาศพ ที่ยังคงยึดถือ คือ วันอังคาร และวัน ๙ ค่ำ ซึ่งทีมงานวิจัยหลักจะได้เปิดเวทีเสวนาเพื่อหาข้อสรุปอีกครั้ง ส่วนพิธีกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเสี่ยงส่วนใหญ่ต้องการให้มีการจัดแบบประหยัดค่าใช้จ่าย ในส่วนการออกการรุดเชิญเสี่ยงส่วนใหญ่ยังต้องการให้คงอยู่ ส่วนตำบลบ่อแก้ว และ ตำบลนาทะนุง ยังคงยึดถือวัน ๙ ค่ำ ไม่เผาศพ ส่วนวันอื่นๆ เสี่ยงส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย และในส่วนของพิธีกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวกับงานศพส่วนใหญ่ต้องการให้จัดแบบประหยัดค่าใช้จ่ายและให้มีรูปแบบเหมือนกันทั้งอำเภอ ส่วนงานมงคลนั้นทั้ง ๔

ตำบลเสนอแนวทางเหมือนกันคือให้เน้นพิธีกรรมมากกว่าจะเน้นจัดงานเลี้ยงที่ใหญ่โต เช่น งานกินสลากภัต ส่วนใหญ่ต้องการให้มีการจัดแบบประหยัด ไม่ควรเน้นเรื่องการจัดเลี้ยงซึ่งต้องมีการฆ่าสัตว์ใหญ่ เพื่อนำมาสังสรรค์ ส่วนทำบุญจะทำน้อยทำให้เกิดการสิ้นเปลืองมาก ส่วนงานบวชส่วนใหญ่ต้องการให้มีการบวชเรียนเพื่อศึกษาพระธรรมอย่างแท้จริง ส่วนงานแต่งงานนั้นต้องการให้มีการจัดงานแบบประเพณีทางล้านนา คือ การสู่ขวัญและผูกข้อมือ คู่บ่าว-สาว ส่วนค่าใช้จ่ายในงานมงคลนั้นเจ้าภาพได้เตรียมวางแผนงานด้านค่าใช้จ่าย จึงไม่ค่อยมีปัญหา เมื่อรับทราบข้อมูลจากเวทีเรื่องรูปแบบพิธีกรรมที่ควรยึดถือและปฏิบัติ และรูปแบบใดที่ควรยกเลิกหรือไม่ยึดถือจากเวทีแล้ว

คณะทำงานจัดประชุมทีมวิจัยหลัก เพื่อพิจารณาร่างแบบสอบถามในการออกสำรวจจัดเก็บข้อมูลตามพื้นที่แหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ข้อมูลในแบบสอบถามมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และข้อคำถามในแบบสอบถามครอบคลุมในเนื้อหาที่ต้องการทราบ เพื่อให้ทีมงานวิจัยย่อยปฏิบัติงานได้ข้อมูลตรงตามที่ต้องการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และได้ข้อมูลตามที่ทีมงานให้จัดเก็บเพื่อเพิ่มเติมข้อมูลระหว่างเวทีและแบบสัมภาษณ์ ดูความแตกต่างด้านข้อมูล หลังจากนั้น จัดประชุมทีมวิจัยหลัก และทีมวิจัยย่อย เพื่อชี้แจงรายละเอียดในการออกสำรวจและจัดเก็บข้อมูลตามพื้นที่แหล่งข้อมูลต่างๆ ที่มีอยู่ในอำเภอนานหมื่น ซึ่งมีทีมวิจัยย่อยทั้ง ๒ ตำบล คือ ตำบลเมืองลี และตำบลปิงหลวง ทีมวิจัยได้มีความเข้าใจในแบบสอบถามตรงกันกับวัตถุประสงค์ในการสำรวจความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเป็นแนวทางในการสำรวจความคิดเห็นได้ตรงตามที่ต้องการและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด เพื่อทีมงานวิจัยหลักจะได้รวบรวมนำมาเป็นข้อมูลในการที่จะศึกษาต่อไป หลังจากที่ได้รวบรวมข้อมูลจากคณะทำงานย่อยแล้ว

๕. จัดประชุมทีมวิจัยหลักเพื่อรวบรวมข้อมูล

แยกออกระหว่างพิธีกรรมที่มีปัญหาตรงกัน
และต่างกันระหว่างงานมงคลและอวมงคล
จากการจัดเวทีเสวนา ทั้งสี่ตำบล และจาก
แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่ทีมงานได้ลงไป
สำรวจความคิดเห็นยังมีการยึดถือในเรื่อง
ความเชื่อเกี่ยวกับวันที่ตรงกันและยังคงไว้อยู่

วัน ๙ คำ ส่วนความเชื่อในวันอื่นๆ นั้นให้แล้วแต่ความสะดวกของเจ้าภาพ และในส่วนพิธีกรรมด้านอื่นๆ นั้นเสียงส่วนใหญ่เห็นด้วยให้ยังคงจัดงานที่ประหยัดค่าใช้จ่าย ส่วนความคิดเห็นในเรื่องการออกการ์ดเชิญไปในงานศพนั้น เสียงส่วนใหญ่จาก ตำบลเมืองลี และตำบลปิงหลวง ยังคงจะให้มีการแจกการ์ดเชิญไปร่วมงาน ส่วน ตำบลนาทะนุง และตำบลบ่อแก้วนั้นไม่เห็นด้วยในการออกการ์ดเชิญ เพราะงานศพนั้นถ้าใครทราบและรู้จักเจ้าภาพหรือผู้ตายจะไปร่วมงานอยู่แล้ว ถ้าให้มีการออกการ์ดเชิญเกรงว่าจะไม่ทั่วถึงทุกคน ส่วนงานมงคลนั้น เสียงส่วนใหญ่เห็นว่าไม่มีปัญหามาก เพราะเจ้าภาพได้วางแผนการจัดงาน รวมทั้งเรื่อง

ค่าใช้จ่ายไว้แล้ว แต่ยังคงให้มีการอนุรักษ์ประเพณีแต่ดั้งเดิม เช่นงานแต่งงานควรมีการผูกข้อมือ สู่ขอ ตาม ประเพณีพื้นบ้าน ดีกว่าไม่เห็นด้วยให้มีการรดน้ำสังข์ ส่วนงานสลากภัต นั้นไม่ควรจัดใหญ่โตมากมาย (มี การฆ่าสัตว์ใหญ่เพื่อเป็นอาหาร) แต่ควรเน้นการทำบุญมากกว่าการกินเลี้ยงใหญ่โต เมื่อคณะทำงานได้รับ ทราบเกี่ยวกับข้อมูลในส่วนที่จัดเก็บจากเวทีและแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวแล้ว

จัดประชุมทีมวิจัยหลัก เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลแยกออกระหว่างพิธีกรรมที่มีปัญหาตรงกัน และต่างกัน นำมาสรุปในการจัดเวทีที่ผ่านมาระยะที่ ๑ ซึ่งปัญหาของพิธีกรรมงานอวมงคลส่วนใหญ่จะ คงมีความเชื่อตามวันต่างๆ ในการไม่ให้มีการเผาศพ ซึ่งจากข้อสรุปต่าง ๆ เสียงส่วนใหญ่ยังคงยึดถือ วัน ๙ ค่ำ ไว้ส่วนวันอื่น ๆ นั้นมี ตำบลเมืองลี และตำบลปิงหลวง ยังคงยึดถือวันอังคารอยู่ ส่วนวันอื่นๆ ทั้ง ๔ ตำบลนั้นไม่เห็นด้วย ในส่วนพิธีกรรมด้านอื่นๆ นั้นส่วนใหญ่ต้องการให้มีการจัดแบบประหยัด และมีรูปแบบ เดียวกัน ส่วนงานมงคลส่วนใหญ่ต้องการให้ยึดถือประเพณีแบบล้านนาเป็นหลัก เช่น ประเพณีสลากภัต ต้องการให้มีการสืบสานอนุรักษ์ประเพณีต่อไป ส่วนการจัดนั้นต้องการให้จัดประหยัดค่าใช้จ่ายมากที่สุด ซึ่ง ต้องนำเสนอให้มีการประชาพิจารณ์อีกครั้ง

๖. จัดเวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการในรูปแบบต่างๆ
ผู้เข้าร่วมสัมมนาประกอบด้วยทีมวิจัยหลัก ทีม วิจัยร่วม ผู้ทรงคุณวุฒิ แกนนำองค์กร และชุมชน ต่างๆ เช่น พระสงฆ์ มัคทายก พิธีกร ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ตัวแทนของแม่บ้าน จำนวน ๒ จุด โดยจุดที่ ๑ จัดที่วัดนาหวายมี ผู้เข้าร่วมสัมมนา ๒ ตำบล คือ ตำบลบ่อแก้ว, ตำบลนาทะนุง ซึ่งในส่วนจัดที่

๒ จัดที่วัดปิงหลวง มีผู้เข้าร่วมสัมมนา ๒ ตำบล คือ ตำบล ปิงหลวง, ตำบลเมืองลี เพื่อจะได้ข้อมูลพิธี กรรมต่างๆ ในเชิงกว้างเพิ่มมากขึ้น และเป็นข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ความเห็นจากบุคคลฝ่ายต่างๆ มาก ขึ้น ซึ่งในส่วนจุดที่ ๑ ซึ่งได้นำเสนอข้อมูลที่ทีมงานได้สำรวจจัดเก็บข้อมูลในส่วนของพิธีกรรมในพุทธศาสนา งานศพโดยเสียงส่วนใหญ่ในที่ประชุมเห็นด้วยในการกำหนดรูปแบบในการจัดงานศพ เพื่อให้เกิดรูปแบบ เดียวกันทั้งอำเภอ

จัดให้มีประชาพิจารณ์โดยจัดเวทีย่อย จำนวน ๒ ครั้ง โดยครั้งที่ ๑ จัดที่วัดนาหวาย มีผู้เข้าร่วมเวที ประชาพิจารณ์ ๒ ตำบล คือ ตำบลบ่อแก้ว, ตำบลนาทะนุง และครั้งที่ ๒ จัดประชาพิจารณ์เวทีย่อยที่วัดปิง หลวง มีผู้เข้าประชาพิจารณ์ ๒ ตำบล คือ ตำบลปิงหลวงและตำบลเมืองลี เพื่อรับฟังความคิดเห็นจาก ประชาชนหลายๆ ฝ่ายที่ได้รับผลกระทบเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นหลังจาก การศึกษาวิจัย ซึ่งจากการที่ได้เสนอข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความคิดเห็น และการจัดเวทีเสวนาทั้ง ๔ ตำบลในครั้งที่ผ่านมา ให้ที่ประชุมได้เสนอความคิดเห็น ซึ่งได้รับการตอบรับจากเสียงส่วนใหญ่ ในการ

เปลี่ยนแปลงความเชื่อถือในวันต่างๆ เพราะที่ผ่านมายังไม่มีหลักฐานอ้างอิงถึงที่มาอย่างชัดเจนได้ ในส่วนของตำบลเมืองสี และตำบลปิงหลวงยังคงเชื่อถือวัน ๙ คำ เช่นเดียวกับ ตำบลบ่อแก้ว และตำบลนาทะนุง ที่ยังคงเชื่อวัน ๙ คำ ส่วนวันอื่นๆ ไม่เป็นอะไรให้แล้วแต่ความสะดวกของเจ้าภาพเป็นหลักที่มีความพร้อมวันไหน ส่วนเรื่องการแจกการ์ดเชิญมาในงานศพนั้น ในส่วนของตำบลปิงหลวง และตำบลเมืองสี ยังคงต้องการให้มีการ์เชิญมาในงานศพ แต่ถ้าจะมีการปฏิบัติตามข้อเสนอที่มีการปฏิบัติแล้วในหลาย ๆ ตำบลในอำเภออื่นๆ เช่นมีการประชาสัมพันธ์ผ่านทางเครื่องขยายเสียงของหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน เพื่อแจ้งให้ทราบถึงข่าวการเสียชีวิตของคนในหมู่บ้านอื่นๆ เพื่อให้คนที่อยู่ไกลได้ทราบ ส่วนต่างจังหวัดอาจจะใช้โทรศัพท์แจ้งข่าว หรือออกการ์ดเชิญมาในงานศพ ในส่วนของตำบลบ่อแก้วและตำบลนาทะนุงนั้นไม่เห็นด้วยในการออกการ์ดเชิญเพราะจะมีการรู้จักกันอยู่ทั่วถึงอยู่แล้ว ส่วนญาติที่อยู่ไกลจะโทรศัพท์เพื่อแจ้งข่าวให้ทราบ ส่วนงานมงคล ส่วนใหญ่ต้องให้มีการจัดงาน เช่น งานแต่งงานแบบล้านนา การกินสลากภัต ต้องการให้มีการจัดแบบประหยัคค่าใช้จ่าย เพื่อต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามของล้านนาให้คงอยู่ต่อไป

จัดให้มีประชาวิจารณ์โดยจัดเวทีใหญ่ระดับอำเภอ เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนหลายๆ ฝ่ายที่ได้รับผลกระทบเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น หลังจากการศึกษาวิจัยซึ่งได้เสนอข้อมูลให้ที่ประชุมรับทราบถึงข้อมูลและความคิดเห็นจากการจัดเวทีเสวนา และแบบสอบถาม ซึ่งจากการจัดประชาวิจารณ์ระดับอำเภอ เสียงส่วนใหญ่ค่อนข้างเห็นด้วยที่จะให้มีรูปแบบในการจัดงานโดยเฉพาะงานศพ ต้องการให้มีการจัดงานที่เน้นการประหยัคค่าใช้จ่าย และประชาชนไม่ต้องเสียเวลามากในการช่วยงาน เนื่องจากถ้ามีการตายเกิดขึ้นในชุมชนใดประชาชนทุกคนต้องไปช่วยงานทำให้ต้องทิ้งภารกิจที่ทำอยู่ ถ้าอยู่ในช่วงฤดูฝนที่ต้องเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรทำให้ไม่สามารถเพาะปลูกได้ ถ้ามีการเสนอแนวทางในการจัดงานศพ โดยไม่ต้องถือวันต่างๆ มากมายหลายวัน ทำให้เจ้าภาพถือวันที่สะดวกและเหมาะสมในการเผาศพ สามารถช่วยเจ้าภาพประหยัคค่าใช้จ่าย และประชาชนไม่ต้องเสียเวลาในการทำงานหลายวัน

๗. ประชุมทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยร่วม เพื่อวางแผนในการสำรวจจัดเก็บข้อมูลเพิ่ม ในกรณีที่ได้รับข้อมูลบางส่วนไม่สมบูรณ์ ในส่วนของความรู้ความเข้าใจหลักธรรมในพุทธศาสนาต่อการปฏิบัติ และไม่ปฏิบัติ การปฏิบัติตนตามหลักธรรมในพุทธศาสนา ในเรื่องศีล ๕, การสวดพระอภิธรรมในงานศพ, ความเข้าใจในการพิจารณาผ้าบังสุกุล, การปฏิบัติตนในกิจวัตรประจำวันตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งทีมงานวิจัยย่อยจะสำรวจความคิดเห็นเพิ่มเติมและจัดประชุมทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยร่วมอีกครั้ง

ประชุมทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยร่วม เพื่อตรวจสอบข้อมูลทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึกในกรณีที่ได้รับข้อมูลพิธีกรรมบางส่วนที่ไม่สมบูรณ์หรือมีเหตุข้อหักล้างไม่เพียงพอจากการจัดเวทีเสวนาและประชาวิจารณ์

โดยศึกษาข้อมูลวิเคราะห์เพิ่มเติม และทำแบบสอบถามเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนการประกอบพิธีทางศาสนาเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับพื้นที่ต่อไป

๘. จัดประชุมคณะทำงานในการจัดทำรายละเอียดศึกษานาข้อมูลเพิ่มเติม ในส่วนของรูปแบบต่างๆ เป็นเอกสารประกอบด้วยสองด้าน

❖ เอกสารผลสรุปด้านความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมกิจกรรมทั้ง ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ปฏิบัติอยู่ต่อไป คือการเชื่อในเรื่องวันเสียที่ไม่ควรเผาศพจะยังคงยึดถืออยู่สองวันคือ วัน แก้วคำไม่เผาศพ และ วันศุกร์ที่ตรงกับวันพระส่วนวันอื่นๆ เช่น วันปากปี วันปากเดือน วันอังคาร ต่ายก่อนไป ลุนต่ายลุนไปก่อนนั้น จะเผาศพได้เพื่อไม่ให้มีผลกระทบต่อเจ้าภาพและเพื่อนบ้านที่มาช่วยงาน ส่วนงานมงคลนั้นส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันวันไม่ค่อยมีผลกระทบมากนักต่อเพื่อนบ้าน แต่จะมีผลในเรื่องของค่าใช้จ่ายของเจ้าภาพที่ต้องสิ้นเปลืองที่ต้องเตรียมการจัดงานจึงมีความเห็นว่าควรจัดงานให้เหมาะสม ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ส่วนที่จะรณรงค์ทำความเข้าใจกับประชาชนอำเภอนาหมื่นนั้นจะเป็นความเชื่อ นอกจากนี้ในวันที่จะเผาศพได้แล้วยังรณรงค์เรื่องการรับประทานอาหารกลางวันจากบ้านก่อนไปมาปนกิจศพ การสวดมนต์หลังการมาปนกิจ (การสูตรเวียน) การไม่จัดเลี้ยงแขกหลังการมาปนกิจ การเลี้ยงอาหารว่างในการสวดอภิธรรม ควรเป็นของที่อยู่ในท้องถิ่นและเน้นในเรื่องการประหยัด การวางผ้าบังสุกุลจำนวนสามรอบของพระสงฆ์ที่นิมนต์มา การสร้างเจียนदानด้วยไม้ไผ่ การไม่โปรยทานและรับรางวัลตามอายุผู้ตาย จะต้องมีการรณรงค์ทำความเข้าใจให้ประชาชนในอำเภอนาหมื่นได้ทราบถึงผลดี ผลเสียจากการที่ทีมงานวิจัยได้เปิดเวทีเสวนา และการสัมภาษณ์ประชาชนที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ศาสนพิธี เพื่อให้ประชาชนได้ทดลองนำไปปฏิบัติและทางทีมงานจะได้เก็บรวบรวมข้อมูล ผลกระทบ ข้อดี ข้อเสีย ของการนำไปปฏิบัตินำมาสรุปเป็นข้อมูลในระยะที่ ๓ ต่อไป

❖ เอกสารรูปแบบด้านความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม และก็นำไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน สำหรับ บุคคลครอบครัว และสังคม อำเภอนาหมื่น ซึ่งคณะทำงานวิจัยจะได้จัดทำเอกสารเผยแพร่ทสวดมนต์พร้อมกับคำแปลทั้งงานอวมงคลและงานมงคลเพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาเพื่อนำไปสู่การประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรมะ และนอกจากนั้นยังได้กำหนดรูปแบบของงานอวมงคล และงานมงคล เพื่อนำไปทดลองปฏิบัติในแนวทางเดียวกันทั้งอำเภอนาหมื่น

๙. ทีมวิจัยหลัก ทีมวิจัยร่วม และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ประชุมสัมมนาเพื่อสรุปข้อมูลในเอกสารที่คณะทำงานนำเสนอและแนวทางในการดำเนินการทดลองใช้ ในส่วนของความเชื่อนั้นได้มีการรณรงค์ทำความเข้าใจในเรื่องของความเชื่อเกี่ยวกับวัน ๔ คำ วันศุกร์ที่ตรงกับวันพระ นั้นยังคงยึดถือปฏิบัติไม่มีการเผาศพส่วนวันอื่นนั้นๆ เช่น วันปากปี ปากเดือน วันอังคาร ต่ายก่อนไป ลุนต่ายลุนไปก่อนนั้นจะเผาได้ ซึ่งก็มีบางส่วนที่นำไป

ปฏิบัติบ้างแล้ว เพื่อให้การปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกันทั้งอำเภอทางทีมงานวิจัยได้เผยแพร่เอกสารให้แก่แกนนำในแต่ละชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมโดยตรงเช่น พิธีกร มัคคนายก เพื่อนำไปเผยแพร่ต่อไป ในส่วนการรับประทานอาหารกลางวันจากบ้านเพื่อไปฉาปนกิจศพ การสวดมนต์หลังการฉาปนกิจ (การสูตรเอือน) การไม่จัดเลี้ยงแขกหลังการฉาปนกิจ การเลี้ยงอาหารว่างในการสวดอภิธรรมควรเป็นของที่อยู่ในท้องถิ่นและเน้นในเรื่องการประหยัด การวางผ้าบังสุกุลจำนวน ๓ รอบของพระสงฆ์ที่นิมนต์มา การสร้างเอือนदानด้วยไม้ไผ่ เพื่อให้เป็นแนวทางปฏิบัติเช่นเดียวกันทั้งอำเภอ ทางคณะกรรมการจึงเสนอให้มีการประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งพระสงฆ์ มัคคนายก พิธีกร เพื่อให้เป็นแกนนำในการนำไปทดลองใช้ปฏิบัติต่อไป

๑๐. ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมตามแนวทางที่ได้จากการจัดเวทีประชุมสัมมนา และรวบรวมเป็นเอกสาร แนวทางปฏิบัติทดลองใช้ จากการจัดเวทีประชุมสัมมนาเพื่อนำแนวทางไปปฏิบัติซึ่งทีมงานได้จัดทำเอกสารทั้งรูปแบบงานอวมงคล และงานมงคล ให้ผู้ร่วมเวทีเสวนาได้นำรูปแบบที่ทางทีมงานได้เก็บรวบรวมข้อมูลมา ได้นำรูปแบบไปใช้ในแนวทางเดียวกัน โดยกำหนดการทดลองเฉพาะงานอวมงคลเนื่องจากเป็นงานที่ไม่ได้มีการเตรียมตัว ทั้งนี้กำหนดรูปแบบคือ การสวดพร้อมแปลความหมาย, กำหนดพิธีกรรมให้มีขั้นตอนเหมือนกัน, ข้อตกลงเชื้อเรื่องวันที่เหมาะสมในการจัดงานศพ

๑๑. กำหนดพื้นที่ในรายละเอียดกิจกรรมในการทดลองใช้รูปแบบพิธีกรรม และทดลองปฏิบัติ ซึ่งจากการจัดเวทีเสวนาเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปปฏิบัติ ได้มีการนำรูปแบบที่ได้ไปทดลองใช้ทั้ง ๔ ตำบลซึ่งประกอบด้วย

ตำบลบ่อแก้ว	จำนวน ๕ งาน
ตำบลนาทะนุง	จำนวน ๕ งาน
ตำบลปึงหลวง	จำนวน ๕ งาน
ตำบลเมืองลี	จำนวน ๕ งาน

การทดลองใช้รูปแบบที่เหมาะสมทางคณะกรรมการได้กำหนดพื้นที่ทั้ง ๔ ตำบลโดยจะเน้นที่รูปแบบพิธีกรรมในงานศพทั้งพิธีและขั้นตอนในการสวดพระอภิธรรมและขั้นตอนในการจัดพิธีกรรมในวันฉาปนกิจศพ (วันเผา) โดยนำรูปแบบของการสวดมนต์แปลการบูชาพระ การสมาทานศีล ๕ ไปใช้ในวันพระ ซึ่งต้องนำไปทดลองใช้ในระยะหนึ่งก่อนแล้วจึงจะประเมินความคิดเห็นของผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมนั้นได้เป็นผู้ตอบถึงผลกระทบ ผลดี ผลเสีย ของรูปแบบที่นำไปใช้ เพื่อนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของคนในชุมชนนั้นๆ

๑๒. สรุปข้อมูลรูปแบบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์สำหรับประชาชนในอำเภอนาหมื่นที่ได้นำไปปฏิบัติทดลองใช้ในพื้นที่อำเภอนาหมื่น

๑๓. จัดเวทีประชาวิจารณ์ เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรชุมชน ประชาชน ซึ่งประกอบด้วย นายอำเภอ นานาหมื่น ส่วนราชการต่างๆ ครูนักเรียน เจ้าอาวาสตลอดถึงกลุ่มองค์กรสงฆ์ มัคทายก พิธีกร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป เพื่อเป็นแนวทางในการนำเอารูปแบบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ผ่านการศึกษาลงไปใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ โดยกลุ่มที่เกี่ยวข้องได้ให้ข้อเสนอแนะ แยกเป็นกลุ่ม ดังนี้

❖ **กลุ่มของคณะสงฆ์อำเภอ นานาหมื่น**

ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพิธีกรรมด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เช่น กรณีพิธีงานศพ พิธีกรรมที่สอดคล้องการเรียนรู้ธรรมะที่ให้แปลคำสวดต่าง ๆ เห็นว่าน่าจะทำเป็นเอกสารในการนำเผยแพร่มากกว่า ที่จะให้กล่าวในการจัดพิธีกรรมจริง เพราะว่าเพิ่มเวลาในการจัด และอีกอย่างเป็นความไม่คุ้นเคย ทั้งพระสงฆ์ และชาวบ้านบางครั้งการรับข้อคิดที่เพิ่มการแปลเข้าไปนั้นบางทีก็ไม่เข้าใจกัน ทำให้ไม่กล้าเพราะกลัวผิด สำหรับขั้นตอนพิธีกรรมงานศพที่จัดในป่าช้านั้น ทางกลุ่มของพระสงฆ์เห็นด้วย เพราะง่ายต่อการจัดและใช้เวลาในการดำเนินการเกี่ยวกับพิธีไม่มาก สำหรับฤกษ์ยามและวันที่ถือตามความเชื่อโบราณก็เห็นด้วยที่จะยังคงไว้ เฉพาะวัน ๙ คำกับ วันศุกร์ ที่ตรงกับวันพระ ไม่ให้มีการเผาศพ สำหรับวันอื่น ๆ นั้น สามารถที่จะทำการเผาหรือฌาปนกิจศพได้

ด้านพิธีกรรมเกี่ยวกับงานมงคลนั้นทางกลุ่มเห็นว่า ไม่มีปัญหาเพราะส่วนใหญ่เป็นงานที่มีการเตรียมตัวไว้ก่อนและมีความพร้อมของเจ้าภาพที่ได้เตรียมงานไว้ก่อนพิธีกรรมด้านนี้จึงไม่ค่อยมีปัญหาอะไรมากนัก รูปแบบด้านงานมงคลที่ทีมงานได้จัดทำก็ถือว่าเหมาะสมแล้ว

❖ **กลุ่มมัคทายก (อาจารย์วัด)**

ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพิธีกรรมด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องฤกษ์ยามและวันในการจัดพิธีกรรม ทางกลุ่มเห็นว่าที่ทางทีมงานได้สรุปจากเวทีเสวนาหลาย ๆ ครั้งนั้น ให้กำหนดวัน ๙ คำกับวันศุกร์ที่ตรงกับวันพระนั้น ทางกลุ่มเห็นว่าถ้าเป็นรูปแบบที่กำหนดจากการจัดเวทีที่ได้มีการวิเคราะห์จากหลายฝ่าย เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง เพราะที่ผ่านมาจะยึดถือเกี่ยวกับวันเผาศพกันเยอะ บางแห่งก็ถือบางแห่งก็ไม่ถือ ทั้ง ๆ ที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน ส่วนขั้นตอนพิธีกรรมนั้นเป็นการจัดขั้นตอนที่เหมาะสม และใช้เวลาไม่มาก อย่างเช่น การจัดให้มีผ้าบังสุกุลไม่เกิน ๓ รอบของจำนวนพระสงฆ์ที่นิมนต์มาก็สามารถประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายของทางเจ้าภาพได้มาก สำหรับการการสอดคล้องธรรมะที่ให้มีการเรียนรู้ นั้น ก็เป็นประโยชน์กับการรับฟังของแขก แต่คิดว่าไม่เหมาะสมเพราะในอดีตที่ผ่านมาไม่มีการแปลทสวดในงานพิธีต่าง ๆ เลย แต่ถ้าจะทำเป็นหนังสือแจกเพื่อให้ได้เรียนรู้ และเข้าใจในบทสวดนั้น ทางกลุ่มเห็นด้วย สำหรับพิธีกรรมงานมงคลนั้นที่ผ่านมาที่เป็นปัญหาก็เพราะรับเอาประเพณีจากที่อื่นมา ด้านอื่นก็คงไม่มีปัญหาอะไร เพราะว่าส่วนใหญ่ก็เป็นงานที่เจ้าภาพได้จัดเตรียมไว้ล่วงหน้า

❖ กลุ่มพิธีกร

จากการจัดเวทีเพื่อรับทราบข้อมูลของกลุ่มพิธีกร ได้แสดงความคิดเห็นว่า เป็นรูปแบบที่มีทั้งข้อดีและข้อที่ควรเปลี่ยนแปลง ข้อที่อยากให้งดไว้ก็คือขั้นตอนการจัดพิธีกรรมเพราะว่าสำหรับพิธีกรถือว่าง่ายในการดำเนินการตามหน้าที่ของพิธีกรเป็นอย่างมาก เพราะเป็นขั้นตอนที่สามารถควบคุมเวลาได้ง่าย และถ้าหากมีปัญหาเกิดขึ้นในช่วงการดำเนินกิจกรรมก็สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้ เพราะมีขั้นตอนที่ชัดเจน และเป็นรูปแบบที่ประยุกต์มาจากประเพณีเดิมที่ทำกันมาช้านาน เพียงแต่ว่าตัดบางส่วน ที่ทำให้การดำเนินงานช้าออกไป ในด้านคำแปลนั้นน่าจะทำเป็นเอกสารแจกจะดีกว่าเพราะว่า พิธีกร บางคนก็อ่านคำที่เป็นภาษาบาลีไม่คล่อง พอทดลองใช้แล้วยังไม่เคยชินเพราะเป็นของใหม่ และการรับส่งระหว่างพิธีกรกับพระสงฆ์ก็ยังไม่ดีเท่าที่ควร บางครั้งก็ไม่กล้าจะพูดเพราะไม่ถนัด และยังไม่เคยทำที่ไหนมาก่อนจึงอยากจะเสนอให้เผยแพร่เป็นหนังสือหรือเอกสารดีกว่า สำหรับฤกษ์ยามนั้น น่าจะเป็นความเชื่อของแต่ละบุคคล ในส่วนของทางทีมงานที่ได้กำหนดเพียง ๒ วันนั้น ก็เหมาะสม เพราะในส่วนของพิธีกรที่รับมอบหมาย ก็อยากจะให้งานที่เจ้าภาพมอบออกมาดีที่สุดในเวลาด้วย

❖ กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น

กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นถือว่าเป็นกลุ่มที่สำคัญของรูปแบบพิธีกรรมเพราะเป็นกลุ่มที่สังเคราะห์ข้อมูลเก็บข้อมูลที่ของเดิมในชุมชน การนำรูปแบบพิธีกรรมของงานต่าง ๆ ไปทดลองใช้นั้น กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วมและสนับสนุนกับการนำเสนอรูปแบบในครั้งนี้ และได้แสดงความคิดเห็นถึงผลการทดลองว่า รูปแบบขั้นตอนในการจัดพิธีกรรมนั้นเหมาะสมแล้ว ส่วนคำแปลต่าง ๆ ที่ใช้ในงานศพนั้นอยากให้ทางคณะทำงานได้พิจารณาทำเป็นเอกสารแจกเผยแพร่ เพราะที่นำไปทดลองใช้นั้นฟังดูแล้วยังติดขัดในด้านความพร้อม แต่เนื้อหาที่แปลออกมาก็ทำให้ผู้ที่ไม่เคยได้ยินมาก่อน ได้รู้ถึงข้อความที่แปลออกมา แต่การสวดแบบเก่าที่ไม่สอดคล้องกับคำแปลจะเหมาะกว่า สำหรับฤกษ์ยามที่กำหนดวัน ๙ ค่ำ กับวันศุกร์ที่ตรงกับวันพระ ไม่ดีเศษวันนั้นก็เหมาะสมแล้ว

❖ กลุ่มผู้เข้าร่วมในงานศพ

จากการสรุปของกลุ่มแขกที่ร่วมงานศพที่ใช้รูปแบบใหม่ในการทดลอง ปรากฏว่าได้ให้ความเห็นเป็น ๒ กรณี เห็นด้วย กับไม่เห็นด้วย กลุ่มผู้ที่ไม่เห็นด้วยได้ให้เหตุผลว่าบทที่แปลทำให้แขกได้รับฟังสิ่งที่ไม่เคยฟังและทำให้ตั้งใจฟังกันมากขึ้น เมื่อก่อนฟังแต่พระสวดคำบาลีไม่มีความหมายว่าแปลว่าอย่างไร รูปแบบที่นำมาทดลองใช้นี้ สามารถรู้ความหมายของการไหว้พระ รับศีล คิดว่าน่าจะนำมาเผยแพร่ต่อไป ส่วนกรณีที่ไม่เห็นด้วยและให้มีการแก้ไขปรับปรุง ได้ให้เหตุผลว่า

อยากจะให้คำเปลี่ยนนั้นมันยากหรือพิธีกรว่าคนเดียว เพราะเป็นพิธีกรรมหรือเป็นรูปแบบใหม่ ชาวบ้านไม่เคยได้ยิน ถ้าใช้แบบเดิมจะสะดุดกว่า ถึงจะไม่รู้ความหมายแต่ก็ถนัดกว่า ผู้ที่มาร่วมงานก็สามารถว่าตามได้ และแบบเก่าเวลาว่าฟังดูศักดิ์สิทธิ์และขลังดี อีกอย่างพระสงฆ์ที่ให้ศีลแล้วให้มันยากแปลตามนั้น บางครั้งการรับส่งก็ไม่เข้ากันอยากให้มีการใช้แบบเดิมจะดีกว่าหรือไม่ถ้าหากมีเอกสารที่มีรูปแบบใหม่ให้ผู้ที่เข้าร่วมได้ศึกษาด้วยก็จะเป็นการดี

ทั้งนี้ได้ผลสรุปว่า ความเชื่อเรื่องฤกษ์และวันในการเผาศพนั้น จะไม่ยึดถือและปฏิบัติเลยก็ไม่ดี จะถือเอาหมดก็ไม่เหมาะสม ควรจะยึดถือเอาที่มีที่มาที่ไปและสามารถอธิบายได้ ให้เหมาะสมกับปัจจุบันที่สังคมวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่พัฒนา แต่ก็ยังมีมูลเหตุที่มาจากทุกเรื่องที่เกิดขึ้น อย่างมีเหตุมีผล การศึกษารูปแบบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ธรรมของคนอำเภอนาหมื่นในเรื่องต่าง ๆ นั้นหลายฝ่ายได้ยอมรับและใช้ปฏิบัติเพื่อให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมของท้องถิ่น ที่เกิดจากความร่วมมือจากคนในอำเภอนาหมื่นตลอดไป

๑๔. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจัดเวทีประชาวิจารณ์ สรุปรูปแบบที่เหมาะสมเพื่อนำไปเผยแพร่

๑๕. จัดให้มีการเผยแพร่รูปแบบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในชุมชนต่างๆ

หลังจากที่ทีมงานวิจัยได้รูปแบบพิธีกรรมที่เหมาะสมแล้ว ทีมงานได้มีการประชุมโดยร่วมกับสภาวัฒนธรรมอำเภอนาหมื่น แกนนำสมาชิก อบต. และชาวบ้านร่วม ๑๐๐ คน ณ ที่ว่าการอำเภอนาหมื่น มาพิจารณารูปแบบพิธีกรรมที่เหมาะสม มีอะไรต้องแก้ไข ต้องท้วงติงก็ปรับปรุงกันเพื่อให้สมบูรณ์ เพื่อที่ได้นำไปใช้ในหมู่บ้านต่อไป หลังจากนั้นมีการประชุมกับสภาวัฒนธรรม

ทุกตำบล สภาวัฒนธรรมอำเภอนาหมื่น สภาวัฒนธรรมจังหวัด หัวหน้าส่วนราชการทุกระดับอำเภอและตำบลทั้งหลาย มาตกลงประกาศใช้เป็นฉบับแรก ต่อมาได้มีการพูดคุยกันอีกเพื่อปรับปรุงให้ครอบคลุมตามมุมสะท้อนของชาวบ้านจนได้ประกาศ "สภาวัฒนธรรมอำเภอนาหมื่นเรื่องแนวปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมและพิธีกรรมที่เหมาะสมของอำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน" ลงวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ ให้ชุมชนต่างๆได้นำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับพื้นที่ของตนเองทั้งในระดับอำเภอและระดับจังหวัดจนถึงปัจจุบัน

เมื่อได้มีประกาศสภาวัฒนธรรมอำเภอนาหมื่นเรื่องแนวปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมและพิธีกรรมที่เหมาะสมของอำเภอนาหมื่นที่ได้ออกเป็นประกาศเพื่อเชิญชวนให้ชุมชนได้นำไปปฏิบัติในพื้นที่ ประกอบกับได้มีแขกที่ได้มาร่วมงานจากต่างพื้นที่ซึ่งทำให้ บ้านสถาน อำเภอนาน้อย บ้านนา อำเภอทุ่งช้าง

ซึ่งเป็นอำเภอใกล้เคียงได้ให้ความสนใจถึงรูปและพิธีกรรมดังกล่าว จึงเข้ามาเรียนรู้ร่วมกับทีมวิจัยทำให้เกิดการนำรูปแบบและพิธีกรรมของอำเภอนาหมื่นไปใช้ในพื้นที่ของตนเอง กว้างขวาง ซึ่งอยู่ในการนำ ไปปรับปรุงรูปแบบและพิธีกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ในระดับจังหวัดต่อไป

จากการที่ได้มีประกาศ "สภาวัฒนธรรมอำเภอนาหมื่นเรื่องแนวปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม และพิธีกรรมที่เหมาะสมของอำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน" นำออกมาใช้ในทุกหมู่บ้านทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสนใจ เมื่อมีคนตายเกิดขึ้นในชุมชนจึงนำรูปแบบที่ได้ประกาศไปใช้ ก่อให้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างรูปแบบเดิมและรูปแบบใหม่ที่ประหยัดค่าใช้จ่ายและระยะเวลาสั้นกว่าเดิมยิ่งขึ้นเดิม ทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมในชุมชนอำเภอนาหมื่นเองได้ให้ความร่วมมือที่จะนำรูปแบบที่ประกาศจากสภาวัฒนธรรมนำไปใช้ในรูปแบบเดียวกัน รวมถึงผู้เข้าร่วมพิธีกรรมที่มาจากต่างจังหวัดซึ่งเป็นญาติพี่น้องของผู้ตายเองก็ให้ความสนใจ ต้องการที่จะนำรูปแบบและพิธีกรรมของชาวอำเภอนาหมื่นไปใช้ในพื้นที่ตนเอง

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

รูปแบบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของอำเภอนาหมื่น

๑. งานอวมงคล

จากการจัดเวทีเพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมทั้งในอดีตและปัจจุบันทั้งสองด้านคืองานอวมงคลและงานมงคล โดยผู้เข้าร่วมเวทีเสวนาประกอบด้วยกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น มัคทายก พระสงฆ์ รวมทั้งกลุ่มแม่บ้านฯ ได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ อย่างกว้างขวาง ผู้เข้าร่วมเวทีได้ให้ข้อมูลและแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจในพิธีกรรมต่างๆ รวมถึงการวิเคราะห์และสรุปร่วมกันตามขั้นตอนกระบวนการวิจัย ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑.๑ รูปแบบพิธีกรรมงานอวมงคล (งานศพ) ในอดีต (ก่อน พ.ศ. ๒๕๓๐)

๑.๑.๑ ลักษณะของการประกอบพิธีกรรม / การจัดงานประกอบพิธี

ในอดีตเมื่อมีการตายหรือเสียชีวิตเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ทงเจ้าของบ้านหรือครอบครัวนั้น มักมีญาติพี่น้องใกล้ชิดกันส่วนใหญ่ที่ทราบข่าวนี้ หลังจากนั้นข่าวก็มีการแพร่หลายออกไป เป็นลักษณะปากต่อปากจากหมู่บ้านเดียวกันไปอีกหมู่บ้านหนึ่งเสมอ การกระจายข่าวส่วนใหญ่มักเกิดจากญาติพี่น้อง หรือคนที่สนิทชิดเชื้อเป็นหลัก จากการสังเกตและสอบถามจากผู้สูงอายุ ครอบครัวที่มีฐานะทางสังคมอยู่มาก การกระจายข่าวจะมีความเร็วและกว้างมากขึ้น เหมือนกับปัจจุบัน นั่นหมายถึงว่า การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของสังคมไทยมีมาในอดีตที่ยาวนานมาแล้ว การทราบข่าวในอดีตเกี่ยวกับการตายชาวบ้านจะให้ความสำคัญมาก ญาติพี่น้องคนที่รู้จักกันมักจะรีบเดินมาร่วมทันทีเพราะสมัยนั้นการกิจ การงานไม่มากเหมือนปัจจุบันผู้คนจึงมีเวลาว่าง มีวิถีชีวิตที่อยู่อย่างเรียบง่ายกับธรรมชาติที่ล้อมรอบด้วยธรรมชาติ

การเตรียมจัดงานศพในสมัยนั้นไม่ยุ่งยากเหมือนปัจจุบัน ในครอบครัวที่มีฐานะยากจนมีเพียงเอาผ้าขาวมาห่อศพแล้วพันด้วยเส้นจากกก* แล้วนำผ้าห่มหรือผ้าสีชาวมารวมไว้อีกทีหนึ่ง ลักษณะดังกล่าวใช้แทนหีบ ในกรณีที่ครอบครัวมีฐานะดีจะมีการใช้หีบ ซึ่งมักจะสร้างขึ้นมาเองในหมู่บ้านที่มาร่วมงานศพนั้น โดยเจ้าภาพต้องเป็นธุระจัดหาเครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดการ ซึ่งจะประกอบไปด้วย เลื่อยที่ผ่าไม้ ขวาน พร้า ตะปู ไม้ที่มำทำหีบศพหาได้ไม่ยากในบริเวณหัวไร่ ปลายนา หรือป่าข้างบ้าน เพื่อนบ้านจะมาช่วยงานหลังจากที่ญาติแจ้งข่าวแล้วและมาช่วยกันทำโลงศพ โดยจะมีช่างที่ทำโลงศพในหมู่บ้านซึ่งเป็นสัปเหร่อเป็นคนทำโลงศพ คนทำโลงศพมีค่าขึ้นตั้งครุ^๖ จำนวน ๓๒ บาท และมีเหล้าป่า ๑ ขวด ส่วย^๗ เทียน

* ทางเหนือเรียกว่า ซาด

^๖ ค่ายกครุ

^๗ กรวยใบตองสำหรับใส่หมากพลูเทียน

๘ ส่วยมาก ๘ ส่วยพล ๘ มีหมากแห้ง (สำหรับเคี้ยวกับปูน) ๘ ม้วน เมื่อทำโลงเสร็จจะนำใบหนาดมาทำพิธีเพื่อขับไล่สิ่งไม่ดีออกจากโลง (เนื่องจากคนสมัยก่อนต้องช่วยกันทำโลงศพทำให้ต้องทำพิธีไล่สิ่งไม่ดีออกไปจากโลงศพเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่คนทำ) การที่ทางเจ้าภาพมีหีบใส่ศพได้ต้องอาศัยการมีเงิน เพื่อที่จะเช่าหรือซื้อ หรือหยิบยืมจากคนที่มียู่ คนที่จะมีอุปกรณ์เหล่านี้มักจะมีฐานะพอสมควรถึงจะซื้อได้ การจัดทำต้องใช้เวลา ค่าใช้จ่ายอย่างอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเลี้ยงดูผู้มาช่วยจะมากขึ้น ส่วนคนที่ฐานะไม่พอจะต้องหาเงินมาดำเนินการ โดยการจะต้องกู้ยืมเงิน หรือนำที่นาไปจำนองเพื่อให้ได้นำเงินมา ว่ากันว่าสมัยนั้นการกู้ยืมเงินจะไม่มีสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรเหมือนสมัยปัจจุบัน โดยอาศัยสัญญาใจ ความซื่อสัตย์ สุจริตเป็นที่ตั้ง

การจัดวางศพ หรือหีบศพมักจะเป็นหน้าที่ของผู้เฒ่า ผู้แก่ หรือมัคนายก เป็นผู้กำหนดสถานที่ตามความเชื่อของคนโบราณ เช่น ไม่เอาศีรษะไปทางใต้ หรือไม่ตรงกับชื่อของบ้าน เป็นต้น ศพจะต้องตั้งอยู่ทางด้านขวาของพระสงฆ์เสมอ ก่อนที่จะเอาศพใส่หีบ หรือห่อศพ มักมีเงินทองใส่มือหรือวางที่หน้าอกให้ผู้ตายจะมีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดถอย แล้วถึงจะใส่หีบหรือห่อ เพื่อตั้งสวดบำเพ็ญกุศลต่อไป กลางคืนจะมีการสวดอภิธรรมทุกคืน

การมาช่วยกันในงานศพคนในหมู่บ้านเดียวกันมักจะมี พวกข้าวสาร อาหารแห้ง เครื่องปรุง รวมถึงเงินด้วยมาช่วยทางเจ้าภาพ เป็นการแบ่งเบาภาระ ส่วนใหญ่เป็นการช่วยเหลือกันอีกครอบครัวหนึ่งเดือดร้อนความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านมีอยู่เสมอ ในชนบทแม้กระทั่งปัจจุบันแต่รายละเอียดแตกต่างกันไป แยกต่างพื้นที่หรือหมู่บ้านอื่นที่มาในงานจะมีแต่เครือญาติที่สนิทสนม ผู้ที่มาร่วมงานจะไม่นิยมรับประทานอาหารในงานศพ การทำอาหารจะไม่ทำมากและจะต้องนำไม้ไผ่มาสานเป็นตะหลั่ว* เพื่อปิดแทนฝาหม้อ หม้อที่นำมาทำอาหารจะเป็นหม้อดินทำให้ไม่มีฝาปิดจึงต้องใช้ตะหลั่วปิดแทน เนื่องจากเป็นความเชื่อในเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมาว่าผีคนตายจะนำเท้าลงไปแช่ในอาหารที่จะนำมาเลี้ยงแขก จึงทำให้คนรังเกียจอาหารและทำให้ไม่นิยมรับประทานอาหารในงานศพ และส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากในหมู่บ้านยังไม่มีอุปกรณ์ทำอาหาร เช่น เตา กระทะ หม้อ ไห จาน ชาม ฯลฯ ให้ยืมมาเลี้ยงแขกดังเช่นในปัจจุบันเจ้าภาพจึงต้องให้ของที่มีอยู่ในบ้านและส่วนหนึ่งญาติพี่น้องให้ยืมมาใช้ชั่วคราว ส่วนการเลี้ยงแขกในตอนกลางคืนนั้นนิยมเลี้ยงสุราหลังจากที่พระสวดอภิธรรมเสร็จแล้ว และจะมีการเล่นการพนันในงานเพื่อจะได้มีคนอยู่ช่วยกันเฝ้าศพและปลอบใจญาติของผู้ตาย ซึ่งในช่วงนั้นยังไม่มีกำหนดเวรยามในการอยู่เฝ้าศพ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกเช่นไฟฟ้า น้ำประปา กลางคืนจึงใช้ตะเกียงเจ้าพายุแทน

การหาวันเผาศพสมัยนั้นเป็นเรื่องใหญ่ ที่ต้องมีการปรึกษาร่วมกับผู้รู้ทั้งหลายมักจะเป็นผู้สูงอายุ มัคนายก หรือพระสงฆ์ ซึ่งมีความเชื่อเรื่องวันดี วันเสีย วันไหนเผาได้ไม่ได้ ทางเจ้าภาพจะกำหนดเองตาม

* ทางเหนือใช้คำว่า สูดรอก

* ไม้ไผ่สานเป็นตารางหกเหลี่ยม

อำเภอใจไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่ความสามารถในการจัดการเรื่องค่าใช้จ่ายมีอย่างจำกัดจำเขี่ยแล้วก็ตาม เมื่อทราบวันเผาศพที่แน่นอนทางเจ้าภาพ จัดให้มีการเตรียมอุปกรณ์สิ่งของต่างๆ ที่เป็นการเลี้ยงดูแขกที่มาช่วยกัน รวมถึงการถวายเครื่องไทยทานแด่พระสงฆ์เพื่ออุทิศส่วนบุญ ฤกษ์ไปหาผู้ตาย มีทั้งบ้านจำลองของผู้ตาย (เฮือนตาน) อุปกรณ์ในบ้าน ในครัวทั้งหลาย ส่วนใหญ่จะเช่า^๖ จากวัด ถ้าเป็นของเจ้าภาพที่ไม่ประสงค์ถวายทั้งหมดมักจะขอซื้อคืนจากพระสงฆ์ เช่น วิชยุทธนาชีสเตอร์ ฟูก (ที่นอน) หมอน เป็นต้น

วันหำงดา จะมีพี่น้องบ้านเดียวกันและต่างหมู่บ้านที่เป็นคนสนิทรู้จักมักคุ้นกันดี จะมาร่วมงานนี้ด้วย เป็นการเตรียมที่จะได้กระทำพิธีวันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันฌาปนกิจศพ (วันเผา) วันนี้ลูก หลานที่คิดจะบวชอุทิศกุศลให้ผู้ตายจะมีการบวชในวันนี้ เพราะพรุ่งนี้จะได้ร่วมจุบศพเข้าป่าช้าด้วย การสวดพระอภิธรรมเป็นคืนสุดท้าย จะมีการเทศน์ธรรมด้วยซึ่งมักจะใช้ธรรมโบลานที่มีตัวอักษรธรรม (ตัวเมืองอักษรลานนา) เป็นธรรมสอนใจ ความกตัญญู นรก สวรรค์ เป็นหลัก

วันฌาปนกิจศพ (วันเผา) ตอนเช้าจะนิมนต์พระสงฆ์ประกอบพิธีถวายเครื่องไทยธรรม (เฮือนตาน) เพื่ออุทิศไปหาผู้ตาย หลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้วก็นำศพไปประกอบพิธีกรรมที่ป่าช้า จะต้องจ้างสัปเหร่อ ๔ คนเพื่อหามศพ หรือบางรายจะใส่เกวียนออกจากบ้านโดยใช้คนลาก มีด้ายและเชือกผูกไว้สำหรับรายที่ใส่เกวียน ถ้าหามด้วยคนมีเพียงแต่ด้าย ใช้สำหรับจูง โดยทั่วไปมักนิมนต์พระสงฆ์จุบศพหน้าหน้า พร้อมด้วยลูกหลานและญาติพี่น้อง โดยให้คนแบกตุงเดินนำมาก่อน เมื่อถึงป่าช้าก็นำศพลงจากเกวียนนำไปวางไว้บนกองปอนหรือกองฟอน^๗ หลังจากนั้นประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และทำการเผาต่อไป ก่อนที่จะมีการเผามักจะมีการตัดสายสัมพันธ์ สามี – ภรรยา เฉพาะกรณีที่เป็นสามี ภรรยา

สำหรับศพคนตายที่มีอายุไม่ถึง ๒๐ ปีจะทำพิธีฝัง โดยใช้ไข่ไก่เสียบตายด้วยการโยนไข่แตกตรงจุดใดก็จะขุดหลุมทำพิธีฝังตรงนั้น

หลังจากร่วมงานฌาปนกิจศพ (เผาศพแล้ว) แขกที่มาร่วมงาน มักกลับไปที่บ้านเจ้าภาพก่อน เพื่อเอาน้ำส้มป่อย^๘ มาลูบหน้า ลูบหัว ให้เป็นสิริมงคล ป้องกันภูติ ผี

วันรุ่งขึ้นจะมีการเจริญพุทธมนต์อีกครั้งในบ้านคนตายเพื่อเป็นสิริมงคลและไล่ดวงวิญญาณของคนตาย เป็นอันจบพิธีในการจัดงานศพ สมัยนั้น

๑.๑.๒ ความคิดความเชื่อ

ฤกษ์ยาม วันดี วันเสีย ก่อนที่ญาติจะนำร่างคนตายไปเผาหรือฝังจะต้องหาวันที่จะเผาศพหรือฝังศพซึ่งจะมีวันที่ยังยึดถือกันมากมายหลายวัน เช่น วันอังคาร, วันศุกร์, วันปากปี, ปากเดือน, วันขึ้น ๑ ค่ำ,

^๖ ทางเหนือเรียกว่าปูจา

^๗ ที่เผาศพโดยมีไม้หลัก ๔ เสาปักเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าพื้นที่จะเผามากองไว้ไว้นั้น พัฒนามาเป็นเมรุในปัจจุบัน

^๘ ทางเหนือเรียกว่าคัดสายข้าว สายเมียบ

^๙ น้ำที่เจ้าภาพได้เตรียมไว้ ใส่ส้มป่อยพืชชนิดหนึ่งเก็บในเดือน ๕ เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์

วัน ๙ คำ, วันหล่ม^{๙๙} ต่ายก่อนไปลุนต่ายลุนไปก่อน^{๙๙} และวันเสียประจำเดือน^{๙๙} คือ เดือนเกียง เดือนห้า เดือนเก้าเสียวันอาทิตย์กับวันจันทร์ เดือนยี่ เดือนหก เดือนสิบเสียวันอังคาร เดือนสาม เดือนเจ็ด เดือนสิบเอ็ดเสียวันเสาร์กับวันพฤหัสบดี เดือนสี่ เดือนแปด เดือนสิบสองเสียวันศุกร์กับวันพุธ ซึ่งถ้าตรงกับวันเหล่านี้จะทำพิธีเผาศพหรือฝังศพไม่ได้ทำให้ต้องเก็บศพไว้หลายวันซึ่งการกำหนดวันดังกล่าวเป็นความเชื่อที่มีมาแต่ดั้งเดิม เป็นมุกขะปารูะ (การเล่าสืบกันมา) และบางกรณีมีตำราอ้างอิงถึงดังกล่าวก็มีผู้เฒ่าผู้แก่หรือหมคนายก (อาจารย์วัด) จะเป็นผู้กำหนดวันเผาศพ ความเชื่อเหล่านี้เป็นทั้งโครงสร้างทางสังคม ที่เป็นระบบของอำเภอนานนันทที่ยึดถือกันมานาน การที่จะฝ่าฝืนไม่ทำตามดังกล่าวสังคมจะลงโทษเวลาจะมีเหตุการณ์ไม่ตักเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ในบางเรื่องไม่เกี่ยวข้องแต่จะมีผู้คนโยงเอาเหตุการณ์ดังกล่าวมาใช้โจมตี ว่าเป็นเพราะเผาศพวันไม่ดีนั่นเองจึงมีเรื่องนี้เกิดขึ้น ในระยะหลังเริ่มมีคนไม่ยึดถือกฎเกณฑ์นี้บ้าง แต่มักจะเป็นคนที่มีการมีพอสมควร สังคมคนรุ่นใหม่เริ่มมีความเห็น ความรู้ที่คล้อยตาม แต่ก็ถูกคนรุ่นเก่าคัดค้านอย่างรุนแรงก็มีให้เห็นบ่อยๆ แต่ส่วนใหญ่ยังยึดถือของเดิมอยู่ เหมือนคำกล่าวที่ว่า “ไม่เชื่อ อย่าลบหลู่”

การเคลื่อนย้ายศพ การที่จะนำศพใส่หีบ ไปยังป่าช้าจะต้องมีการสวดถอน มีการเตรียมขันตั้งหนึ่งขัน (ขันครู) จะประกอบด้วยสวดยหมาก สวดยพลู สวดยเทียน เทียนเล่มบาทเล่มเพียง กล้วย ๑ เครื่อง มะพร้าว ๑ ทะลาย ผ้าขาว ๑ วา ผ้าแดง ๑ วา มีเหล้า ๑ กลม นำข้าวสารใส่ในถ้วยใบเล็ก ๑ ใบสำหรับไว้วางเงินค่าขันครูบนข้าวสารที่เตรียมไว้ ในการสวดถอนจะต้องเตรียมสวดวง^{๙๙๙} ๔ ใบ เครื่องใส่สวดวงจะประกอบด้วย ช่อแดง ช่อดำ ช่อขาว ช่อเหลือง โดยนำเอากระดาษสีมาทำช่อ อย่างละ ๔ ช่อ อาหารมีข้าวสุกคลุกสีดา สีแดงอย่างละ ๔ ก้อน แกงส้ม แกงหวาน อย่างละ ๔ นำไม้มาทำเป็นรูปปิ่น ๔ รูป รูปดาบ ๔ รูป หมาก พลุ อย่างละ ๔ พระสงฆ์ ๔ รูปจะทำพิธีสวดถอนตอนยกศพลงจากบ้านผู้ตายแล้ว เมื่อถึงเวลากศพลงจากบ้านผู้ตายจะมีหมอสวดเจริญ ทำพิธีรดน้ำสัปปยจากที่วางศพไปจนถึงบันได ถ้าอุบิกรณ์ที่ใส่น้ำสัปปยเป็นหม้อดิน หรือกระบอกไม้ไผ่ จะทุบให้แตกตามความเชื่อในเรื่องการไล่เสนียดจัญไรให้ออกจากบ้าน และเมื่อยกศพลงจากบ้านจะทำบันไดแก้วที่ขึ้นบันได ๓ ขั้นสุดท้าย โดยนำเอาก้านกล้วยมาทำเป็นขึ้นบันได ๓ ขั้น วางช้อนบันไดอันเดิมแล้วจะยกศพเดินผ่านบันไดแก้วไป จึงจะมีการจุดประทัดขึ้นแล้วจึงนำบันไดแก้วออกจากบันไดบ้าน ซึ่งเป็นความเชื่อในเรื่องของวิญญาณผู้ตายไม่ให้อยู่กับบ้าน เปรียบเหมือนกับการเชิญ (ไล่) วิญญาณออกนอกบริเวณไม่ให้กลับมาอีก หรือถ้าจะกลับมาที่บ้านของตนเองแล้วทำให้จำบ้านไม่ได้เนื่องจากบันไดบ้านไม่เหมือนตอนที่ยกศพลงจากบ้าน

การตัดสายสัมพันธ์ (ในกรณีนี้ที่ผู้ตายมีคู่สมรส) บางคนทำที่บ้านบางคนทำที่ป่าช้าแล้วแต่ความต้องการของคู่สมรส การตัดสายสัมพันธ์จะตัดวันที่จะเผาศพ โดยหมอที่มีความรู้ในเรื่องไสยศาสตร์มาทำพิธี

^{๙๙} ขึ้น ๔ คำ แรม ๔ คำ เดือน ๔

^{๙๙๙} ศพที่เสียชีวิตภายหลังได้มาปนกิจศพก่อนศพที่เสียชีวิตก่อน

^{๙๙๙} การนับเดือนทางเหนือเริ่มต้นจากเดือนเกียง (คือเดือน 1 ของภาคกลาง)

^{๙๙๙} สวดวงคือ กระทั่งที่ทำจากกาบกล้วยเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสสำหรับใส่สิ่งของในพิธีกรรม

โดยนำด้ายมาผูกติดกับสวดยหมาก พลุ เทียน อย่างละข้างแล้วนำไปผูกที่โลงศพส่วนอีกข้างหนึ่งให้คู่สมรสของผู้ตายเป็นคนถือไว้แล้วหมอมจะทำพิธีเสกคาถาใส่มัดแล้วตัดด้ายเพื่อตัดสายสัมพันธ์ตรงกลางด้ายและให้คู่สมรสผู้ตายรับออกจากที่ทำพิธีโดยเร็ว . โดยเชื่อว่าจะทำให้คู่สามีหรือภรรยาไม่มีความผูกพันกันแล้วและผู้ตายจะได้ไม่มารบกวนผู้ที่ยังอยู่ เชื่อกันอีกว่าคนตายกับคนเป็น (มีชีวิตอยู่) ไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ ควรไปอยู่อีกโลกหนึ่งที่ต่างจากโลกของมนุษย์ ถ้าไม่ทำการตัดสายสัมพันธ์ดังกล่าวเวลามีเหตุการณ์เกิดขึ้นในทางที่ไม่ดีจะเป็นการเจ็บไข้ได้ป่วยของฝ่ายที่ยังมีชีวิตอยู่มักจะโทษว่าไม่เพราะไม่ตัดสายผัวสายเมียดังกล่าวก่อน คู่สมรสของผู้ตายไม่สามารถไปร่วมงานพิธีกรรมในป่าช้าได้ถ้าทำที่บ้าน แต่ถ้าตัดสายสัมพันธ์ที่ป่าช้าจะต้องออกจากป่าช้าและกลับบ้านเลยไม่สามารถอยู่ถึงตอนทำพิธีเผาศพได้

การให้เงิน สิ่งของ และอาหารแก่ผู้ตาย การเอาเงินใส่มือหรือที่หน้าอกก่อนเอาใส่หีบหรือห่อศพหรือวันฌาปนกิจจะมีการเตรียมถุงย่ามใบใหญ่และใบเล็กอย่างละ ๑ ใบ ใบใหญ่สำหรับใส่อาหารที่คนตายชอบกินทุกอย่าง จนเต็มถุง ส่วนถุงใบเล็กใส่เหล้าบุหรี่ที่คนตายชอบ หมาก เมียง^{๙๙} โดยจะนำไปในวันเผาศพจะให้ลูกคนสุดท้ายเป็นคนนำถุงย่ามทั้งสองถุงคอนำหน้าคนถือถุงโดยไม่ให้เหลียวหลังกลับ สำหรับถุงนั้นญาติจะนำผ้าขาวมาร้อยด้วยด้ายสีขาว หรือแดง แล้วเขียนชื่อผู้ตายในผ้าขาวนั้นว่าอุทิศไปให้ ส่วนการเตรียมเฮื่อนตานและปราสาทประดับโลงศพถ้าคนมีฐานะจะจ้างคนมาทำให้โดยใช้ไม้เนื้อแข็ง ส่วนคนที่มีฐานะยากจนจะทำบ้านจากไม้ไผ่จำลองส่วนเฮื่อนตาน ก็เช่นกันเมื่อเผาศพผู้ตายจะนำไปเผาด้วย ถ้าทำจากไม้เนื้อแข็งจะนำไปบริจาคให้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ เป็นความเชื่อว่าเงินที่ให้ไปสามารถนำไปใช้ได้ในโลกอีกโลกหนึ่งของคนตาย ยังเชื่อต่อไปอีกว่าเวลาเดินทางไปเจอกับแม่น้ำมีเรือรับจ้างข้ามจะได้มีเงินเป็นค่าเรือ อาหารการกิน รวมถึงบ้านเรือน (เฮื่อนตาน) จำลอง อุปกรณ์ เครื่องใช้ต่างๆ ทั้งที่ให้โดยตรงหรือถวายพระนั้น นำเอาไปใช้ได้หมดในโลกของคนตาย

การบวชหน้าศพ หรือการบวชดินไม้ เมื่อมีการตายเกิดขึ้นลูกหลานของผู้ตายมักจะถูกผู้ใหญ่ทั้งที่เป็นญาติ และไม่ใช่ญาติ แนะนำให้บวชหน้าศพ เชื่อว่าเพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลไปให้คนตายได้ขึ้นสวรรค์เร็วขึ้น ถ้าบุญไม่มีมีแต่บาปเวลาตกนรกลูกหลานที่บวชให้ขายผ้าเหลืองจะทอดลงไปหา วิญญาณคนตายจะสามารถเกาะขายผ้าเหลืองนั้นออกมาพ้นจากหม้อนรกได้แล้วได้ขึ้นสวรรค์ และเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้ตายด้วย คนตายที่มีฐานะจะมีคนบวชหลายคน หน้าทีหลังของคนบวชคือ เอาไว้จูงศพไปป่าช้า หลังจากเผาแล้วส่วนใหญ่จะสีกดอนเย็นนั้นเลยหรืออย่างข้าววันรุ่งขึ้น

ชั้นเชียงเมียง^{๙๙} สัปเหร่อจะนำไปบอกกล่าวเจ้าที่ป่าช้า ในชั้นเชียงเมียงจะมีอาหารและโชติบ ๑ พอง หมาก เมียง เพื่อบอกกล่าวขออนุญาตเจ้าที่ในการที่จะเผาศพ หรือถ้าศพที่จะทำการฝังก็จะใช้โชติบที่เตรียมไว้นั้นโยนเสี่ยงทายถ้าหากว่าโชติบตกที่ไหนก็จะทำการขุดหลุมเพื่อทำการฝังศพที่นั่น เป็นความเชื่อว่า

^{๙๙} เมียงคือ ใบชาน้ำมันหมาก

^{๙๙} เชียงเมียง คือ ผู้ที่เป็นเจ้าที่เฝ้าบริเวณป่าช้า

การที่จะเอาศพไปเผาหรือฝังต้องได้รับความเห็นชอบ หรือขออนุญาตเจ้าของสถานที่ก่อน ที่เรียกว่าเจียงเมียง ในทางกลับกันถ้าไม่ทำกิจกรรมดังกล่าว จะไม่ดีหรือเกิดอันตรายเป็นอาเพศ กับคนในครอบครัว หรือชุมชนนั้น

พิธีส่งสะเียบ^{๖๖} พิธีนี้มีความเชื่อ กรณีที่มีการตายผิดจากธรรมชาติหรือการตายด้วยการทำอัตวินิบาตกรรมด้วยตัวเอง (ฆ่าตัวตาย) หรือคนในครอบครัวนั้นมีการตายเกิดขึ้นติดต่อกันหลายคน พิธีนี้จะทำโดยอาจารย์ที่มีความรู้หรือหมคนายก มีการทำสะตวงใบใหญ่หนึ่งใบแบ่งเป็น ๙ ห้อง แต่ละห้องประกอบไปด้วย อาหารคาวหวาน แกงส้ม แกงหวาน แก้วแหวน เงินคำ (ใช้เศษกระเบื้องหรือเศษแก้วแทน) มีตุ๊กที่ทำด้วยกระดาษ มีรูปสัตว์ราศี มีรูปหอกดาบ ดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น จะทำพิธีนี้ก่อนที่จะนำศพไปเผา โดยให้ญาติหรือคนในครอบครัวเดียวกันนั้นเข้าร่วมพิธี เพราะมีความเชื่อว่าการทำพิธีส่งสะเียบนี้ ก็เพื่อไม่ให้มีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดกับครอบครัวหรือญาติคนอื่นๆ อีก

การชิงข้าว ชิงขวัญ ในส่วนพิธีกรรมระหว่างที่ยังไม่เผาศพ จะมีพิธีโดยศาสตร์ญาติที่อยู่ในบ้านหลังเดียวกันจะให้ คนในบ้าน ทำพิธี ชิงข้าว ชิงขวัญ อุปกรณ์ ได้แก่ ไหข้าวที่ไข่นแล้วหนึ่งอัน, สวิงหนึ่งอัน แล้วนำเสื้อผ้าของคนในครอบครัวใส่ในไหข้าวที่เตรียมไว้ หมอสู่วัฒจะทำพิธีเอาสวิงไปครอบปากไหไว้จนกว่าจะมีการเผาศพและสูตรเหือน เสร็จแล้วจึงจะนำออกมา เป็นความเชื่อในเรื่องของขวัญ (กำลังใจ) ของญาติผู้ตายที่อยู่ในครอบครัวเดียวกันไม่ตามขวัญของผู้ตายไปด้วยและห้ามขวัญคนตายมาอยู่รวมกันกับญาติที่ยังไม่ตายในไห

๑.๑.๓ พิธีกรรมทางพุทธศาสนา / ขั้นตอนวิธีการ

การสวดพระอภิธรรมจะเป็นพิธีกรรมทางพุทธศาสนาอันดับแรกตั้งแต่คนตาย ในสมัยก่อนไม่มีการกำหนดจำนวนพระสงฆ์แล้วแต่ฐานะของเจ้าภาพ เมื่อพระสงฆ์มาถึงบ้านงานหมคนายกก็จะให้เจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม เมื่อสวดเสร็จแล้วพระจะชักบังสุกุลโดยจับด้วยสี่นิ้วที่โยงมาจากหีบศพ ผ้าบังสุกุลเริ่มมีมาทำกันในระยะหลังนี้ อาจเป็นเพราะสมัยก่อนคงหายากจะให้ญาติหรือผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้วางเมื่อวางผ้าเสร็จแล้วก็จะถวายปัจจัยพร้อมกับรับพรพระสงฆ์ หมคนายกนำกราบพระเป็นเสร็จพิธี ในการถวายปัจจัยพระสงฆ์ที่นิมนต์มาสวดพระอภิธรรมขึ้นอยู่กับฐานะทางเจ้าภาพแต่ส่วนใหญ่จะถวายรูปละ ๑-๕ บาท หรือใส่ในขันหมากตีบ^{๖๗}

ในวันที่ฌาปนกิจศพ (วันเผา) ตอนเช้าจะนิมนต์พระสงฆ์มาประกอบพิธีกรรม ทำบุญตักบาตร ถวายสิ่งของอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายที่เตรียมไว้ เหือนตาน ซึ่งได้จำลองเป็นบ้านหลังเล็กๆ แล้วนำของใส่ในบ้านใส่ไว้ในเหือนตาน เช่น ข้าวสุก ข้าวสาร ข้าวเปลือก อาหาร เต้า มืด จอบ เสียม โดยของใช้ที่จะอุทิศให้ผู้ตายจะเป็นของของผู้ตายเคยใช้ หรือของที่ผู้ตายต้องการแต่ยังไม่ได้ใช้เจ้าภาพก็ต้องไปหาซื้อมาเพื่ออุทิศให้

^{๖๖} ส่งเสนียดจัญไร,ส่งสิ่งชั่วร้าย,สิ่งที่ไม่ดี

^{๖๗} ใบตองนำมาทำเป็นกระทงข้างในใส่หมาก เมียง บุหรี่ เงิน

ผู้ตายตามความเชื่อที่ผู้ตายจะนำไปใช้ในชาติต่อไป ส่วนเจ้าภาพบางคนที่มีลูกหลานจะบวชเพื่ออุทิศกุศลให้ผู้ตายนั้น จะบวชต่อหน้าศพก่อนหนึ่งวันที่จะเผาศพ (เรียกว่าบวชกับตื่นไม้) โดยจะถือว่าศพเป็นไม้

พิธีกรรมทางพุทธศาสนาในป่าช้า เมื่อนำศพถึงแล้ว จะเริ่มด้วย สมาทานเบญจศีลพร้อมกัน พระจะสวดมาติกา เมื่อพระสงฆ์สวดจบแล้วก็นำศพไปวางที่กองปอน เชิญญาติผู้ตายหรือกำนัน ผู้ใหญ่บ้านวางผ้าบังสุกุล ซึ่งเป็นผ้าสบง ไม่ค่อยนิยมวางผ้าไตร เนื่องจากหายากและแขกที่ไปร่วมงานมีไม่มากจะมีแต่ญาติสนิทเท่านั้นที่ไปร่วมงาน หลังจากพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลเสร็จ ก่อนที่พระสงฆ์จะให้พรจะมีการประกาศให้ทำบุญ โดยมีเจ้าภาพหรือตัวแทนถือขัน บางครั้ง บางแห่งใช้หมวก คนบริจาคเอาเงินใส่หมดแล้วนำมาถวายพระสงฆ์ที่เป็นประธานเสร็จแล้ว ก็จะอนุโมทนาให้พร ญาติผู้ตายจะถือชัณดอกไม้ไปคารวะศพ หลังจากนั้นก็จะมีการโปรยทานใช้เหรียญราคา ๑-๕ สตางค์ (เหรียญเป็นทองเหลืองและเงิน) โดยมีลูกมะนาวหรือมะเดื่อใช้มีดเจาะแล้วเอาเหรียญใส่ลงไปในเนื้อของผลไม้ดังกล่าว ขั้นตอนสุดท้ายจะเชิญผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้จุดไฟประชมเพลิงโดยใช้ไม้ไผ่หรือหญ้าคา พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม (ท่องถีนเรียกว่าสวดหน้าไฟ) จบพิธีกรรมในป่าช้า

วันรุ่งขึ้นนิมนต์พระสงฆ์มาสวดเจริญพุทธมนต์ (สูตรเหือน) เพื่อการเริ่มต้นใหม่ของครอบครัวผู้ตายให้มีความสุข โดยนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีที่บ้านสวดพระพุทธรูป ทำบุญเลี้ยงพระตอนเช้า พระสงฆ์อนุโมทนาให้พร ประพรมน้ำมนต์ และมีการหว่านหินทรายเพื่อไล่เสนียดจัญไรให้ครอบครัวผู้ตาย และญาติเพื่อเป็นสิริมงคลและทำให้ญาติพี่น้องที่อยู่บ้านเดียวกันมีความสุขสบายใจ

การเรียนรู้หลักธรรม

การเรียนรู้หลักธรรมของคนในอดีตที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมพุทธศาสนา จะมีส่วนประกอบหลักๆ อยู่ ๓ แนวทางทางใหญ่ๆ

๑. การเรียนรู้ทางประเพณี วัฒนธรรม การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การสามัคคีกัน เป็นธรรมชาติของความเมตตา กรุณา ที่มีต่อกันในหมู่เพื่อนบ้าน และมนุษย์ การให้ การบริจาค เป็นการทำบุญประเภทหนึ่ง ในบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาค ศีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการภาวนา ความสามัคคีเป็นหลักธรรมข้อหนึ่งที่พระพุทธเจ้าสรรเสริญ การที่ชาวบ้านได้กระทำลงไปนั้นเป็นบทเรียนหนึ่ง ที่เกิดกระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้น โดยมีปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งเป็นวัฒนธรรมของคนชนบทนาหมีน ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะไม่วิชาการนั้นเป็นการเรียนรู้ในการปฏิบัติธรรมแล้ว

๒. การเรียนรู้ทางการฟังเทศน์ ในวันทำศพจะมีการเทศน์ธรรมบาลาน ซึ่งมีเนื้อหาสาระสอนใจของผู้คนที่อยู่ข้างหลัง ลูกหลานที่กระทำต่อพ่อ แม่ การทำดี ทำชั่ว การขึ้นสวรรค์ ตกนรก ในคุณค่าที่เรียนไว้ในบาลานดีมาก แต่การเรียนรู้ด้วยวิธีนั้นยังไม่สามารถทำให้คนฟังจำนวนมากซาบซึ้งได้ แต่ก็มีคนอยู่จำนวนหนึ่งที่ได้เรียนรู้มักจะนำเอาไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันเสมอ ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ปฏิบัติดีแล้ว นำเอาไปสอนลูกหลานอีกทอดหนึ่งเสมอ

๓. การเรียนรู้คำกล่าวบูชา คำสวด การเริ่มต้นพิธีกรรมมีคนนำ หรืออาจารย์วัดมักจะเป็นผู้นำในการกล่าว ซึ่งส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดเป็นภาษาบาลี คนชนบทในสมัยนั้นการศึกษาต่ำมากมีคนจบ ป.๔ นับจำนวนได้ คนที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้ว การศึกษาจะเป็นแบบท่องจำให้สามารถนำไปใช้ในการสวดทำพิธีกรรมได้ ไม่ได้สอนให้รู้ความหมายในภาษาสวดเหล่านั้นเลยหรือจะมีที่หนังสือ ก็มักไม่มีใครนิยมเอามาพูดคุยกัน พระสงฆ์ อาจารย์วัดท่านก็ไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควร มีบางท่านบอกว่าถ้าชาวบ้านรู้คำแปลจะทำให้ไม่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น แต่ไม่ได้หมายความว่าชาวบ้านจะไม่รู้อะไรในภาษาธรรมะดังกล่าว สิ่งที่พุทธศาสนิกชนได้รับคือความสุขใจ ความสบายใจ ความอิ่มเอิบในความสุขที่ได้ทำบุญ เป็นวิธีการเรียนรู้ที่มีความศรัทธาเป็นตัวตั้ง

๑.๑.๔ สรุปพิธีกรรมงานศพในอดีต

การจัดงานศพในอดีตเป็นพิธีกรรมที่เรียบง่าย ตามวิถีชีวิตคนในชนบท ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี มีความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัวของมันเองค่อนข้างสูง มีความอาลัย อารมณ์ ร้องไห้โยเยหา ใจแทบขาดค่าใช้จ่ายไม่มาก อาหารหาได้ในท้องถิ่นเป็นหลัก คนที่มาร่วมงาน รับประทานอาหารมักจะมีเฉพาะญาติสนิทและที่มาจากต่างบ้าน ซึ่งมีน้อยมาก การถืออุกษยยามสมัยก่อนเป็นเรื่องที่ยึดถือกันมาก ความเชื่อถือทั้งหมดมอบความไว้วางใจให้กับ พระ มัคทายก และผู้เฒ่าผู้แก่ในบ้านนั้น เป็นผู้ชี้ขาด โดยยึดถือตามประเพณีที่สืบทอดกันมาเป็นหลัก ส่วนการเรียนรู้หลักธรรมเป็นไปลักษณะ ตามประเพณี วัฒนธรรม สังคมในสมัยนั้น ซึ่งเชื่อกันมาตามโบราณแก่แก่ ท่องจำบทสวดมนต์ หลักธรรม เป็นหลัก ขาดการนำเอามาปฏิบัติ จึงไม่มีความลึกซึ้งในแง่ของพุทธศาสนามากนัก ไม่มีผลกระทบในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต กระบวนการเรียนรู้เท่าที่ควร

๑.๒ งานอวมงคล (งานศพ) ในปัจจุบัน (หลังปี พ.ศ.๒๕๓๐)

๑.๒.๑ ลักษณะของการประกอบพิธีกรรม

การจัดงาน การจัดงานศพในอำเภอนาหมื่นเริ่มมีความแตกต่างและเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ความเจริญที่ได้เข้ามามีอิทธิพลประชาชนเริ่มรับวัฒนธรรมจากต่างถิ่นเข้ามา การดำรงชีวิตของประชาชนได้อาศัยและพึ่งพาปัจจัยภายนอกมากยิ่งขึ้น การคมนาคมก็สะดวก สินค้าจากโรงงานประชาชนได้มีการเรียนรู้มากขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์เริ่มถูกทำลายเพราะเทคโนโลยีด้านเกษตรกรรม ประเพณีวัฒนธรรมเริ่มมีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย

ในส่วนของพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่เช่นกัน มีความแตกต่างกันตามพื้นที่ ซึ่งถ้ามีการเสียชีวิตเกิดขึ้นในครัวเรือน ถ้าตายด้วยโรคภัยไข้เจ็บหรือโรคชราแล้วตายที่บ้านถือเป็นเรื่องธรรมดา แต่ถ้าตายที่โรงพยาบาลหรือตายด้วยอุบัติเหตุญาติจะนำศพมาบำเพ็ญกุศลที่บ้านต้องผ่านพิธีการทักทายจากผู้สูงอายุ หรืออาจารย์วัดว่าเขาป่วยหนักแล้วให้ญาติหาญาติมาให้ดม ใช้จำนวนโหวตที่เป็นมงคลเป็นการบอกให้ทราบว่าเขายังไม่เสียชีวิตแต่จะเสียชีวิตที่บ้านเพื่อแก้เคล็ดให้คนอยู่เบื้องหลังสบายใจ การจัดพิธีกรรมต่างๆ

ในช่วงเวลานี้ของอำเภอนาหมื่นเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม รวมไปถึงวิถีชีวิตของคนในอำเภอนาหมื่น เนื่องจากว่าอำเภอนาหมื่นได้แยกจากการปกครองจากเขตอำเภอนาหมื่นเป็นกิ่งอำเภอนาหมื่นได้มีการพัฒนาทางด้านการคมนาคม การเมือง เศรษฐกิจและสังคมรวมไปถึงการศึกษาด้วย ถ้ามีการตายเกิดขึ้นเจ้าภาพจะเปลี่ยนจากการบอกกล่าวแบบเดิมคือการจับหมากจับพลูไปบอกข่าว ก็จะเปลี่ยนไปตีเกราะเพื่อให้เพื่อนบ้านทราบ ต่อมาเมื่อการคมนาคมสะดวก รวดเร็ว ชาวสารสามารถติดต่อกันได้สะดวกขึ้นมากกว่าเดิมการตีเกราะบอกข่าวจึงไม่นิยมและยกเลิกไป สำหรับการส่งข่าวคราวให้กับญาติหรือคนที่รู้จักในต่างถิ่น บางครั้งก็จะมีการแจกการ์ดเชิญ เมื่อเพื่อนบ้านใกล้เคียงทราบข่าวจะมาช่วยกันจัดงาน

การจัดสถานที่ตั้งศพนั้น ก็จะจัดในบริเวณที่เหมาะสมโดยมีผ้าจากสีดากันด้านหลังถึงหีบศพที่ทำการอาบน้ำศพ และฉีดยากันเน่าเหม็นมาแล้วจากทางโรงพยาบาล การจัดอาสนะสงฆ์ให้ศพอยู่ด้านขวามือพระสงฆ์ มีโต๊ะหมู่บูชา และอาสนะพระสงฆ์ที่จะมาสวดอภิธรรมตอนกลางคืน เจ้าภาพจะไปหาอาจารย์เพื่อหาวันที่จะเผาศพซึ่งความเชื่อในเรื่องวันเสียจะยึดถือตามแบบเดิมอยู่ เพื่อให้คนอยู่ข้างหลังสบายใจเมื่อได้วันที่จะเผาศพแล้วจะตั้งศพบำเพ็ญกุศลจนถึงวันฌาปนกิจ การประดับตกแต่งหีบศพประดับด้วยดอกไม้แห้ง (ที่ทำด้วยกระดาษ หรือกระดาษสา) ของกลุ่มแม่บ้านทำกันเอง หรือสั่งซื้อเป็นชุด ราคา ก็จะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความต้องการของเจ้าภาพ ต่ำสุดราคา ๑,๐๐๐ บาท บางศพจะตกแต่งด้วยดอกไม้สด หีบที่ใช้บรรจุศพนั้นก็หลายอย่าง เช่น หีบไม้สัก หีบไม้เนื้อแข็ง หรือไม้ฉันทาเองบ้าง หรือสั่งซื้อสำเร็จรูป ราคานั้นแตกต่างกันแล้วแต่เจ้าภาพจะเลือก ถ้าเจ้าภาพมีฐานะดีอาจจะใส่โลงทอง ถ้าเก็บศพไว้นานก็ใส่ตู้แช่ (ตู้เย็น) ซึ่งจะเช่าจากอำเภอใกล้เคียง เพื่อป้องกันกลิ่นเหม็น กลางคืนมีการสวดพระอภิธรรมทุกคืน จนกว่าจะเผา

ขณะที่ตั้งศพบำเพ็ญกุศลอยู่ญาติและเพื่อนบ้านมาช่วยจัดเตรียมของเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตาย มีเทียน ตาน ดุง หรือเรือสำเภาที่สมมติ ตลอดจนเครื่องครัวต่างๆ วันก่อนที่จะทำการฌาปนกิจ ศพเรียกว่าวันหำดาศจะทำทุกอย่างทุกอย่างให้ครบเพื่อจะถวายสังฆทานแก่พระสงฆ์เพื่ออุทิศให้ผู้ตาย ครัวตานหรือเฮือนตาน (ของที่อุทิศให้ผู้ตาย) ได้แก่ของใช้ในครัวเรือน เสื้อผ้า สิ่งอำนวยความสะดวกทั้งหลาย เหมือนตอนที่ผู้ตายยังมีชีวิตอยู่ บางครั้งจะมีของแปลกใหม่เมื่อตอนมีชีวิตผู้ตายอยากจะได้แต่ไม่มีโอกาสดังนั้นญาติจึงซื้อแล้วอุทิศไปให้ ติดป้ายชื่อคนตายทุกชิ้น ของที่อุทิศทั้งหลายที่มีราคาแพงทางเจ้าภาพก็จะมีการปูจาคืน (บูชาของคืน) จากพระสงฆ์ปูจาดำเนินเงินโดยไม่ได้กำหนดราคา กัณฑ์สังฆ์ (เครื่องสังฆทาน) พร้อมปัจจัยที่ถวายพระนั้นขึ้นอยู่กับฐานะของเจ้าภาพส่วนมากไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ บาท ถวายแด่พระสงฆ์ทั้งหมด ส่วนเฮือนตานนั้นคนที่มีความยากจน เฮือนตานจะทำด้วยไม้ไผ่หลังคามุงหญ้าคาหรือผ้าขาวโดยขอ布施มาจากวัด มีการประดับตกแต่งเหมือนของจริง คนที่มีฐานะดีหรือปานกลาง เฮือนตานจะสร้างด้วยเหล็กรูปทรงเหมือนศาลาไทยหรือทำจากไม้เนื้อแข็งหลังคามุงด้วยสังกะสี หลังจากที่ดินานแล้วก็จะบริจาคเป็นของสาธารณ

ประโยชน์ เช่น บริจาคให้หมู่บ้าน โรงเรียน ดัดแปลงใช้ประโยชน์ต่อไป ส่วนผู้ตายที่มีอายุมากจะมีปราสาท ทำด้วยไม้ตกแต่งด้วยกระดาษลายไทย หรือเก้าอี้ หรือใช้เสื่อผืนผืนแทนปราสาท^{๙๙}

พิธีกรรมในการถวายเสื่อผืนผืนเพื่ออุทิศส่วนบุญไปหาผู้ที่ตายนั้น จะเริ่มประกอบในตอนเช้าเริ่มตั้งแต่เวลา ๐๗.๐๐ น. เป็นต้นไป บางแห่งก็จะเริ่มเวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของทางเจ้าภาพ เจ้าภาพจุดธูปเทียน บูชาพระรัตนตรัย มัคณายกกล่าวนำคำบูชาพระรัตนตรัยฯ อาราธนาศีล พระสงฆ์ให้ศีล พระสงฆ์สวดถวายพรพระ (สวดพาหุงฯ) เจ้าภาพทำบุญตักบาตร มัคณายกกล่าวคำถวายภัตตาหาร ถวายภัตตาหารและปัจจัยแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนาให้พร มัคณายกนำกราบพระ เป็นอันเสร็จพิธีไปหนึ่งขั้นตอน พระสงฆ์ฉันภัตตาหารเช้า พระสงฆ์ฉันภัตตาหารเช้าเสร็จแล้วเวลาประมาณ ๐๙.๐๐ น. พระสงฆ์ที่รับนิมนต์ทั้งหมด พร้อมกันที่บ้านงาน

ขั้นตอนการประกอบพิธีในช่วงที่สอง^{๑๐๐} เจ้าภาพจุด ธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย มัคณายก กล่าวนำคำบูชาพระรัตนตรัยฯ อาราธนาศีล พระสงฆ์ให้ศีล มัคณายกอาราธนาธรรม พระสงฆ์แสดงธรรม ๑ กัณฑ์ กรณีที่มีการเทศน์หลายกัณฑ์ พระสงฆ์ที่แสดงธรรมนั้นก็แสดงธรรมหรือเทศน์พร้อมกัน ซึ่งการเทศน์นั้นนิยมเทศน์แบบพื้นเมือง ถ้าพระสงฆ์เทศน์พร้อมกันหลายๆ รูป เรียกว่าการเทศน์แบบ “ผ่นแสนห้า” พระสงฆ์เทศน์เสร็จแล้ว มัคณายกกล่าวคำเวนทาน^{๑๐๑} ถวายเครื่องไทยธรรม กัณฑ์เทศน์แด่พระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนาให้พร เจ้าภาพมอบปัจจัยแก่มัคณายก มัคณายกให้พรแก่เจ้าภาพ และนำกราบพระ เป็นอันเสร็จพิธี

ส่วนพิธีกรรมในตอนกลางคืนนั้นเจ้าภาพจะนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระอภิธรรม จุด ธูป เทียน และนำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย บางพื้นที่ตั้งนะโมก่อนบูชาพระรัตนตรัย บางพื้นที่ก็ไม่มีขึ้นธูปเทียนไปเลย กราบพระ อาราธนาศีล พระสงฆ์ให้ศีล แสดงพระธรรมเทศนา ถ้าคืนไหนไม่มีเทศน์ พระสงฆ์จะเริ่มสวดพระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ ๑ รอบ มีการทอดผ้าบังสุกุลบนผ้าภูษาโยง ๔ ผืน ถวายปัจจัยโดยเจ้าภาพ หรือ ตัวแทนแขกที่มาร่วมงาน “การถวายปัจจัยแด่พระสงฆ์นั้นมีหลายรูปแบบ เช่น ผู้ที่มีความประสงค์จะทำบุญจะเตรียมซองมาเอง ๕ ซอง และถวายเอง น้อยสุดคืนละ ๓ ชุด มากสุดไม่เกิน ๓๐ ชุด เขียนรายชื่อผู้ที่ประสงค์จะเป็นเจ้าภาพลงบนกระดานให้เห็นชัดเจน และมีหลักฐานปรากฏในสมุดของพิธีกรอีก ๑ ชุดเพื่อให้พิธีกรอ่านรายชื่อผู้ที่เจ้าภาพทั้งหมดในแต่ละคืน พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล อนุโมทนาให้พร ตัวแทนเจ้าภาพกล่าวขอบคุณแขกที่มาร่วมงาน พิธีกรนำกราบพระเป็นเสร็จพิธีกรรมทางศาสนาในคืนนั้น เพื่อนบ้านจะมาร่วมฟังสวดพระอภิธรรม หรือจะมาช่วยเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรม เมื่อสวดพระอภิธรรมเสร็จแล้ว

^{๙๙} เสื่อผืนผืน โครงเหล็กหลังคามุงสังกะสี สำหรับผู้ตายที่มีอายุน้อย ไม่นิยมทำปราสาท

^{๑๐๐} กรณีที่ทางเจ้าภาพนิมนต์พระสงฆ์มาในช่วงเวลา ๐๕.๐๐ น. และเริ่มทำพิธี การประกอบพิธีกรรมในบ้านก็จะไม่แบ่งเป็นสองช่วง จะประกอบพิธีติดต่อกันตามขั้นตอน ไปเลย

^{๑๐๑} คำถวายอุทิศไปหาผู้ที่ตาย

ส่วนมากเจ้าภาพจะเลี้ยงอาหารว่างแขก เช่น ข้าวต้ม กาแฟ โอวัลติน” ต่อมาในช่วงปี พ.ศ.๒๕๓๕ เป็นต้นมา อาหารที่เลี้ยงแขกก็จะมีมากขึ้น เช่น ขนมขบเคี้ยวต่างๆ ขนมปัง ข้าวต้มมัด เมล็ดทานตะวัน

ในวันฉาปนกิจศพจะมีแขกมาร่วมงานตั้งแต่ เช้าจนถึง ๑๒.๐๐ น. เจ้าภาพจะต้องเลี้ยงอาหารกลางวันแขก ซึ่งการเตรียมงานนั้นเพื่อนบ้านใกล้เคียงจะมาช่วยเตรียมงานตั้งแต่ตอนกลางคืน ซึ่งแม่บ้านจะกำหนดอาหารกลางวันที่จะเลี้ยงแขกในวันฉาปนกิจมากเป็นพิเศษเนื่องจากแขกนิยมมาร่วมงานในวันนี้มากกว่าปกติ การต้อนรับแขกที่มาร่วมงานศพมีการเลี้ยงของว่างน้ำดื่ม ผลไม้ตามฤดูกาลและขนมปังปิ้ง เมล็ดทานตะวัน กาแฟ น้ำหวาน ขนมสามเหลี่ยม อาหารเลี้ยงทุกวันๆ ละ ๓ มื้อ แม่บ้านและพ่อบ้านในหมู่บ้านเดียวกัน จะต้องช่วยกันประกอบอาหารและต้อนรับแขก ซึ่งในการทำอาหารแม่บ้านจะเป็นผู้วางแผนในเรื่องการทำอาหารเลี้ยงแขกในแต่ละวัน เพื่อให้อาหารเพียงพอต่อแขกที่มาร่วมงาน ถ้าเจ้าภาพเก็บศพไว้หลายวันทำให้เพื่อนบ้านในหมู่บ้านเดียวกันจะต้องมาช่วยงานกันทุกวันและทุกคน ซึ่งถ้ามีคนในชุมชนไปทำงานในนา ในสวน หรือทำไร่ของตนเอง ก็จะถูกเพื่อนบ้านใกล้เคียงตำหนิในเรื่องการไม่ให้ความร่วมมือกับเพื่อนบ้าน จึงทำให้ทุกคนในชุมชน ต้องมาช่วยงานศพของเพื่อนบ้านให้แล้วเสร็จ จึงจะได้กลับไปทำงานของตนเองได้ และในวันฉาปนกิจแขกต่างบ้านจะมาร่วมงานมากเป็นพิเศษและจะต้องมีการเตรียมอาหารไว้เพื่อเลี้ยงแขกในตอนกลางวัน ซึ่งต้องมีการเตรียมอาหารตั้งแต่ ตีสาม หรือ ตีสี่ โดยจะมีการแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบตามที่แบ่งหน้าที่ในแต่ละละแวก โดยแม่บ้านที่ได้รับผิดชอบจะต้องมาเตรียมหุงข้าวหรือนึ่งข้าวเหนียว แล้วแต่รายการอาหารที่ได้เตรียมจะเลี้ยงแขก ซึ่งต้องเตรียมมากกว่าทุกวัน และในตอนสาย เพื่อนบ้านใกล้เคียงจะมาช่วยเตรียมทำอาหาร ซึ่งการเลี้ยงอาหารเป็นแบบขันโตกมีกับข้าวสองถึงสามอย่าง ข้าวเหนียว หรืออาหารจานเดียว หรือข้าวกล้อง บางคนไม่รับประทานอาหารบ้านงานศพ ก็รับประทานมาจากบ้าน สัตว์ที่นำมาประกอบอาหาร เช่น วัว, ควาย, หมู มีการฆ่าเองบ้างหรือ ซื้อจากตลาดสดแล้วแต่ฐานะของเจ้าภาพ ส่วนมากจะนิยมเลี้ยงแบบขันโตก ซึ่งต้องเตรียมนึ่งข้าวเหนียวมากเป็นพิเศษ จึงต้องมาช่วยนึ่งตั้งแต่ตอนกลางคืนก่อนวันที่จะฉาปนกิจศพ โดยจะมีผู้รับผิดชอบในการทำหน้าที่ดังกล่าวโดยชุมชนหรือแต่ละหมู่บ้านจะมีการตั้งเวรยามรับหน้าที่กัน โดยมีการหมุนเวียนกันไปเป็นวันผู้มีหน้าที่จัดเตรียมอาหารก็จัดเตรียมอาหาร ผู้ที่มีหน้าที่ไปตัดไม้ตัดฟืน และก็มีหน้าที่ทำการฉาปนกิจศพ (เรียกว่าผู้จัดการในการเผาศพ) ในแต่ละกลุ่มก็จะมีประมาณสิบถึงสิบห้าคน ส่วนอาหารนั้นส่วนมากจะต้องเตรียมเนื้อหมู ซึ่งจะหาซื้อในหมู่บ้าน ตัวถึงสองตัว แล้วแต่เจ้าภาพเพื่อให้พอกับจำนวนแขกที่มาร่วมงาน

การเคลื่อนศพไปยังสุสาน เมื่อถึงเวลาประมาณ ๑๓.๐๐ น เมื่อพระสงฆ์รับนิมนต์มาจำนวน ๔ รูป ทำพิธีถอนโดยมีสวด ๔ ใบเมื่อสวดถอนเสร็จทางญาติก็จะยกหีบศพลงจากบ้านมาใส่รถที่ได้จัดเตรียมไว้ ขณะที่หามศพลงจากบ้านก็จะมีการทำบันไดแก้ว ๓ ขั้นทำด้วยก้านกล้วย และจะมีการจุดประทัดหรือบางที่จะมีการยิงปืน การเคลื่อนศพไปป่าช้านั้นมีผู้สูงอายุเดินนำหน้าขบวนถือตุ๊กตาดินมี ๖ ตัวปัจจุบันมีจำนวนมากแต่ไม่เกิน ๔๐ ตัว เป็นสัญลักษณ์บอกกล่าวเทวดาให้รับรู้ และมีญาติสนิทสวดพวยพุ่งห่อข้าว ถูห่อข้าว

เย็บด้วยผ้าทอสีขาว ปากถุงมีขนาดเล็ก (มีความเชื่อว่ากลัวเปรตแย่งอาหาร) ในถุงบรรจุ ข้าว ปลา อาหาร หมากพลู เมียง บุหรี่ ผลไม้ จะใช้ จอบ, เสียม, ดาบ มีด, ทำเป็นคานคอน เป็นอาวุธป้องกันเปรต อสุรกาย มาแย่งชิงอาหารบริวารคนตาย แขนที่มาร่วมงานมาปนกิจศพบางคนก็จะเดินตามชบวนแห่ศพไป บางคนจะไปรอที่ป่าช้าแล้วแต่ความสะดวกและความประสงค์ของแขก พาหนะที่ใช้ในการนำศพไปป่าช้าก็ใช้เป็น เกวียนประดับด้วยดอกไม้เพื่อให้ดูสวยงาม ต่อมาช่วงหลังก็จะเปลี่ยนมาเป็นใส่รถยนต์โดยมีพระสงฆ์จูงนำ หน้า ตามด้วยลูกหลาน ญาติมิตร ช่วยกันลากจูง โดยจะมีเชือกเส้นใหญ่เพื่อให้คนจูง สำหรับพระสงฆ์จะมี ด้ายซึ่งโยงมาจากโลงศพเพื่อใช้สำหรับพระสงฆ์ในการจูงศพนำหน้า เมื่อถึงป่าช้าแล้วจะนำศพขึ้นเมรุ เพื่อ จะทำการมาปนกิจต่อไป ในสมัยนี้จะนิยมมาปนกิจศพด้วยการเผาอย่างเดียว จะไม่มีการฝังศพแล้ว

พิธีกรรมทางศาสนาในในสุสานวันมาปนกิจศพ บางศพจะมีโต๊ะหมู่บูชา เช่น ศพข้าราชการ หรือผู้ ที่มีชื่อเสียง ฐานะดีในสังคม บางศพก็ไม่มีโต๊ะหมู่บูชา ส่วนมากจะไม่มีการจัดเพื่อลดขั้นตอนและเวลา จำนวนพระสงฆ์จำนวนไม่แน่นอน อย่างน้อย ๔ รูปบางรายนิมนต์พระสงฆ์เท่ากับอายุของผู้ตายเมื่อศพถึง ป่าช้า ผ้าบังสุกุล มีผ้าสบง ผ้าห่ม ผ้าไตร จำนวนแล้วแต่เจ้าภาพ ผู้วางผ้า ได้แก่ ตัวแทนแขกผู้มีเกียรติ มีการแบ่งระดับแขก วิธีการวางผ้า บางครั้งก็ใช้แจกหมายเลข หรือพิธีกรอ่านชื่อแขกทุกคน หรือประกาศชื่อ เฉพาะวางผ้าไตร สำหรับผ้าบังสุกุลที่เป็น ผ้าสบง ทอดที่ศาลา ผ้าห่ม ผ้าไตรทอดที่หน้าเชิงตะกอน แขนก ที่ จะวางผ้าบังสุกุลนั้น มีการแบ่งระดับแขกตามผ้าบังสุกุล เช่น ผ้าบังสุกุลที่เป็นผ้าสบงแขกที่มาวางก็จะเป็น แขนกที่มาจากต่างหมู่บ้านหรือชาวบ้านที่เจ้าภาพรู้จักมักคุ้น ผ้าบังสุกุลที่เป็นผ้าห่ม แขนกที่มาวางก็จะเป็น ข้าราชการหรือหัวหน้าส่วนราชการหรือผู้ใหญ่บ้าน สำหรับผ้าไตรบังสุกุลหรือมณีนั่งสุกุลแขกที่มาวางก็จะเป็น ประธานในงาน มีการมอบทุนเพื่อสาธารณประโยชน์ให้กับหน่วยงานหรือกลุ่มแม่บ้าน ไม่จำกัดจำนวน ทุนและเงินบริจาคขึ้นอยู่กับฐานะของเจ้าภาพ จากนั้นจะมีการอ่านประวัติของผู้ตายโดยแขกรับเชิญหรือผู้ ใกล้ชิด เจ้าภาพกล่าวขอบคุณแขกที่มาร่วมงาน ดอกไม้จันทน์ที่ใช้ในงานมีทั้งจัดทำเองจากท้องถิ่น และสั่ง ซื้อสำเร็จรูป การแสดงการไว้อาลัยหรือคารวะศพโดยให้ญาตินำดอกไม้ใส่พานและดอกไม้จันทน์ไปยืนที่ ข้างเมรุโดยหันหน้าเข้าหาเมรุเพื่อขอขมาศพ หรือทำพิธีผัดดำดิน^{๖๖} เมื่อครบ ๓ รอบญาติทั้งหมดก็จะยืน หันหน้าเข้าหาเมรุ กล่าวคำขอขมาศพ โดยพิธีกร มีทั้งเป็นภาษาบาลีและภาษาไทย ในงานก็มีการมอบของ ที่ระลึก เช่น ยาหม่อง ยาต้ม ปากกา แก้วมาร่วมงาน การจุดไฟประชุมเพลิง จุดโดยผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนัน หรือประธานในพิธีแล้วแต่กรณี ส่วนมากจะจุดด้วยดอกไม้ไฟ หรือการกตสวดด้วยไฟฟ้า จุดด้วยไม้แคร่ หรือผาบ (ขนวนที่ทำด้วยดินปั้น) หลังจากที่ทำพิธีทางศาสนาเสร็จแล้ว ในช่วงที่มีการวางดอกไม้จันทน์ เพื่อเคารพศพนั้น จะมีการโปรยทานโดยใช้กระดาษเงินกระดาษทองห่อเหรียญบาทเท่ากับอายุของผู้ตาย และในกระดาษเงินกระดาษทองนั้น จะเขียนอายุของผู้ตายไว้ด้วย ถ้าแขกที่ได้กระดาษที่เขียนอายุของผู้

^{๖๖} อุดรวิญญู คือ เดินเวียนซ้าย ๓ รอบ

ตาย ก็มารับเงินกับเจ้าภาพเท่ากับอายุผู้ตาย การวางดอกไม้จันทน์นั้นเมื่อก่อนจะใช้ธูปหรือดอกไม้สด แทน ต่อมาเริ่มใช้ดอกไม้จันทน์ที่มีขายตามท้องตลาด และกลุ่มแม่บ้านได้ประดิษฐ์จำหน่าย

กรณีคนตายด้วยอุบัติเหตุ มีความเชื่อว่าดวงวิญญาณจะตกอยู่ ณ ที่ตายจะทำพิธีเรียกวิญญาณมารับของทาน เช่น ตักน้ำ จะเรียกขวัญจากน้ำ โดยทำแพกล้วยจำลอง เชิญวิญญาณออกจากน้ำ ถ้าตายด้วยการถูกยิงจะทำการฝังโกศขาวโดยหมอผี กระทำพิธีมีอาหารเลี้ยงแม่ธรณีค่าขันตั้งครุประมาณ ๓๒ บาท มี สะตอ ๑ อันพร้อมอุปกรณ์ เมื่อจะฌาปนกิจจะการทำพิธีฝังศพก่อน โดยให้ญาติของผู้ตายนับ ๑-๑๐๐ เพื่อให้เป็นที่เข้าใจว่าศพของผู้ตายได้ทำพิธีฝังจนครบ ๑๐๐ วันแล้ว ตอนนี้จะได้นำศพขึ้นมาเผาต่อไป

หลังจากเผาศพเสร็จแล้วทางบ้านจะมีน้ำส้มป่อยเตรียมไว้คำหัวเพื่อปิดเป่าเสนียดจัญไรแล้วขึ้นบ้าน แล้วพ่อบุญจะสวดสวดให้สัปเหร่อหรือผู้จัดการในการฌาปนกิจรวมทั้งลูกหลาน เพื่อเรียกขวัญกำลังใจให้มีความเป็นสิริมงคล นิยมกระทำวันรุ่งขึ้นหลังจากดับเฝ้า^{๒๒}แล้ว ประมาณ พ.ศ.๒๕๔๐ นี้นิยมกระทำในวันเดียวกันกับวันเผาศพตอนเย็นเวลาประมาณ ๑๗.๓๐ น. กัณฑ์สูตรประกอบด้วย สมุด ปากกา แว่น หวี ดินสอ คล้ายกับกัณฑ์สังข์ จำนวนลดลงหรืออย่างละ ๑ ชิ้น ข้าวห่อ ๖ สำรับ เทียน ๑ เล่ม ด้ายสายสิญจน์ น้ำส้มป่อย ขันดอกไม้ขอศีล ขอพร จากพระสงฆ์ ต่อจากนั้นจะมีการสวดสวด ญาติ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดศพกระทำโดยหมอสวดสวด บริวารมีไข่ต้มเดิมที่มี ๒-๓ ฟอง ปัจจุบันประมาณ ๓๐ ฟอง ด้ายผูกข้อมือ ขันตั้ง ๖๒ บาท ผูกข้อมือข้างซ้ายข้างเดียวเท่านั้น กัณฑ์สูตรเวียนประกอบด้วย กัณฑ์สังข์ มีสมุดดินสอห่อข้าวเครื่องของใช้เช่น สบู่ ยาสีฟัน ฯลฯ ในนั้นจะมีบาตรน้ำมนต์ด้วยสายสิญจน์ ขันขอศีลขอพร กราบพระมีขันตั้งประมาณ ๑๒๐ บาทต่อครั้ง พิธีกรรมนั้นทำเช่นเดียวกันกับการเจริญพุทธมนต์ทั่วไป

๑.๓ สรุปการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบพิธีกรรมงานอวมงคล (งานศพ)

๑.๓.๑ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบพิธีกรรม

เมื่อมีการตายเกิดขึ้นในบ้านไหนก็จะก่อให้เกิดความทุกข์ให้กับญาติพี่น้องของผู้ตาย ทุกข์ที่เกิดจากความโศกเศร้าเนื่องจากคนที่รักมาจากไป และทุกข์ที่เกิดจากการไม่มีเงินทองมากพอที่จะจัดงานศพให้กับผู้ตายเนื่องจากเชื่อกันว่างานศพเป็นงานที่ไม่ได้เตรียมตัว เตรียมใจ เตรียมเงินทองสำหรับจัดงานศพ ทำให้ต่อมาหมู่บ้านต่างๆ จึงเกิดการรวมกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์เกิดขึ้นในหมู่บ้านซึ่งจะเก็บคนละ ๕ บาทต่อ ๑ ศพ จะเก็บจากสมาชิกทุกคนในหมู่บ้านนั้น ต่อมาก็มีการรับสมัครสมาชิกจากบุคคลภายนอกหมู่บ้านที่ต้องการมาเป็นสมาชิก ก็ให้เกิดมีกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ขึ้นมากมายหลายกลุ่ม รวมถึงกลุ่มฌาปนกิจของ ธกส. สหกรณ์การเกษตร ถ้าต้องการที่จะมีเงินสำหรับทำศพมากๆ ก็จะต้องสมัครเป็นสมาชิกหลายๆ กลุ่ม ทำให้ปัจจุบันผู้คนส่วนใหญ่ในอำเภอนาหมื่นจะเป็นสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์กันทุกคนอย่างน้อยที่สุด คนที่ไม่มีฐานะทางการเงินที่ดีก็จะสมัครเป็นสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์ของหมู่บ้านที่ตนเองอาศัยอยู่ เพื่อ

^{๒๒} การดับเฝ้าคือ การนำน้ำส้มป่อยไปรดบนกองกระดูก

เป็นทุนเมื่อตนเองตายก็จะมีเงินไว้สำหรับจัดงานศพไม่ต้องให้ญาติพี่น้องที่อยู่ภายหลังต้องเดือนร้อนนำที่ดินไปจำนองหรือกู้ยืมทำให้เกิดหนี้สิน

การรวมกลุ่มของคนในชุมชนนั้นจะมีการมาช่วยงานในบ้านนั้นทันทีที่ทราบข่าวว่าบ้านไหนมีคนตายโดยกลุ่มแม่บ้านนั้นๆ จะมีอุปกรณ์ที่จะประกอบอาหารให้เจ้าภาพยืมนำมาใช้งานโดยไม่คิดค่าเช่า แต่ถ้ายืมจากต่างหมู่บ้านจะคิดเช่าอุปกรณ์ ซึ่งจะมีทุกอย่างตั้งแต่ กระทะ หม้อ ชาม จาน เต่า แก้วน้ำ ฯลฯ ซึ่งแม่บ้านในหมู่บ้านที่มีคนตายจะมาช่วยกันนำอุปกรณ์ทำอาหารของหมู่บ้านมาที่บ้านผู้ตายช่วยกันคนละไม้ละมือทำความสะอาดเพื่อนำมาประกอบอาหารเลี้ยงแขก ส่วนกลุ่มพ่อบ้านจะมีหน้าที่จัดเตรียมเต็นท์ โต๊ะ จัดเตรียมสถานที่เพื่อให้พระสงฆ์มาสวดพระอภิธรรมตอนกลางคืนและที่ตั้งศพให้เหมาะสม และผู้ที่มีหน้าที่จัดเวรยาม จะนำรายชื่อมาติด ซึ่งจะมีหน้าที่ตั้งแต่ เวรยามนอนเฝ้าศพ หน้าที่จัดเตรียมไม้ไฟเพื่อทำเฮือนตาน หน้าที่เผาศพทำความสะอาดป่าช้า การหาฤกษ์ยามวันเผาศพนั้นเจ้าภาพจะไปหา กับพระสงฆ์ อาจารย์หรือหมคนายกโดยยังคงยึดถือความเชื่อเรื่องวันเสีย วันไม่ดีในการกำหนดวันเผาศพ ส่วนหน้าที่ทำอาหารนั้นแม่บ้านจะเป็นคนแบ่งหน้าที่ การทำเฮือนตานนั้นในอดีตจะนิยมนำไม้เนื้อแข็งมาทำแต่ปัจจุบันส่วนใหญ่นิยมทำเฮือนตานจากไม้ไผ่ทั้งหลังแต่ปัจจุบันคนที่มีความรู้หรือมีเงินสำหรับจัดงานศพมากก็นิยมนำโต๊ะมาทำเป็นพื้นบ้าน หลังคามุงกระเบื้องหรือสังกะสี เมื่อเสร็จงานแล้วจะมอบให้กับสาธารณะประโยชน์

๑.๓.๒ ความไม่เหมาะสมของรูปแบบ

เมื่อผู้คนเริ่มมีเงินทองในการจัดงานศพมากขึ้นจากการออมเงินในรูปแบบของฉาบปนกิจสงเคราะห์ หมู่บ้าน สหกรณ์ ธกส. การจัดงานศพเริ่มมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามเงินที่มีมากขึ้น ซึ่งค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับอาหารคาว หวาน อาหารว่าง เครื่องดื่มเป็นส่วนมากโดยเฉพาะอาหารคาวนั้นจะต้องมีการฆ่าสัตว์เป็นจำนวนมากเริ่มจากวันแรกๆ จะมีการฆ่าไก่ไม่ต่ำกว่า ๔-๕ ตัวในมือที่ไม่มีแขกมาก ส่วนมือกลางวันจะต้องฆ่าหมู ๑ ตัว เพื่อนำมาเลี้ยงแขกตั้งแต่มีอันเริ่มงาน วันห้ำงดา และวันฉาบปนกิจศพ นั้น จะต้องฆ่าหมู ๑-๒ ตัวหรือบางงานก็ฆ่าวัวฆ่าควาย เพื่อให้พอกับจำนวนแขกที่เพิ่มขึ้น ทำให้มีการประมาณกันว่าวันหนึ่งนั้นใช้งบประมาณ ๑๐,๐๐๐ บาท ส่วนวันฉาบปนกิจศพนั้นเชื่อว่าใช้ประมาณ ๑๕,๐๐๐ - ๒๐,๐๐๐ บาท ซึ่งค่าใช้จ่ายมากกว่าร้อยละ ๘๐ เป็นค่าอาหาร และเครื่องดื่ม ส่วนพิธีกรรมนั้นค่าใช้จ่ายกลับน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับอาหารและเครื่องดื่ม เนื่องจากข้าวของที่จะนำไปใส่ไว้ในเฮือนตานซึ่งทำจากไม้ไผ่ ของใช้นั้นจะใช้งบประมาณ ๒,๐๐๐ - ๓,๐๐๐ บาท ซึ่งเป็นของที่จะถวายพระสงฆ์เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย ส่วนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องไทยธรรม ประมาณ ๑,๐๐๐ บาท ส่วนค่าใช้จ่ายอื่นๆ ค่าอาจารย์ วัด ๒๐๐ บาทไม่เกิน ๕๐๐ บาท ค่านิยศพ ๑,๕๐๐ บาท ฯลฯ

การช่วยงานศพของเพื่อนบ้านนั้นต้องให้ไปร่วมงานกันทุกคนเพื่อให้เจ้าภาพจะได้เห็นหน้าในกรณีที่เป็นคนหมู่บ้านเดียวกัน ถ้ามีคนหนึ่งคนใดในบ้านไม่ไปช่วยงานศพก็จะเกิดเสียงนินทาจากเพื่อนบ้านทั้งที่มีคนในบ้านหลังเดียวกันไปแล้ว และอีกคนหนึ่งจะไปทำไร โถนา ปลูกข้าว ไม่สามารถทำได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ติ

การไปช่วยงานศพเพราะเป็นงานไม่ได้เตรียมพร้อม แต่เพื่อนบ้านไม่ได้มองว่าติดภารกิจสำคัญหรือไม่ หรือมีคนในบ้านหลังนั้นมาช่วยงานแล้ว แต่ต้องมาให้เห็นหน้าถึง แม้ว่าไม่ได้ทำอะไรมากก็ตาม ซึ่งถ้าไม่มาช่วยงานศพเพื่อนบ้านจะถูกตำหนิได้ว่าไม่ให้ความร่วมมือ ไม่ช่วยเหลือผู้อื่นยามเดือดร้อนทำให้ จะถูกมาตรการทางสังคมลงโทษโดยเฉพาะการไม่คบหาสมาคมด้วยนั้นเป็นเรื่องใหญ่มากสำหรับสังคมชนบท เมื่อมีงานศพของตนเองเกิดขึ้นในบ้านจะไม่ค่อยมีเพื่อนบ้านมาช่วยเหลือ ซึ่งการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคมเป็นสิ่งที่ดี แต่ถ้าต้องไปช่วยงานศพทุกคนนั้นควรจะเปลี่ยนแปลงเป็นการเปลี่ยนกันไปช่วยงานศพจะดีกว่า ถ้าคนไหนติดภารกิจสำคัญมากไม่สามารถมาช่วยงานศพได้ ก็มีคนอื่นในบ้านหลังเดียวกันไปช่วยอยู่แล้วไม่ควรมีการตำหนิ ตีเตียนกัน หรือบางคนอาจจะไปช่วยงานศพเพียงแค่วันหนึ่งและเมื่อเห็นว่าไม่มีงานอะไรให้ช่วยเหลือแล้วจะกลับบ้านได้ไม่ควรจะมีการตำหนิว่ามาช่วยเหลือแบบไม่เต็มที่ เต็มใจ มีให้ความร่วมมือเท่าที่ควร เนื่องจากบางคนต้องมียานที่คงค้างอยู่ต้องการมาทำให้เสร็จ เนื่องจากการให้ความร่วมมือต่อส่วนรวมนั้นเป็นสิ่งที่ดี เนื่องจากแต่ละชุมชนเป็นชุมชนเล็กๆ ยังไม่มีระบบการจัดงานศพแบบในเมืองใหญ่ๆ การจัดงานศพแต่ละครั้งต้องอาศัยแรงงานจากเพื่อนบ้านเป็นหลัก เพื่อให้งานเสร็จลุล่วงไป

เมื่อพระสงฆ์เริ่มสวดพระอภิธรรมในงานศพแทบจะทุกงานก็ยังคงมีผู้คนที่มาร่วมงานเดินกันอย่างวุ่นวาย เช่น การเสิร์ฟน้ำแชกที่มาร่วมงาน ทั้งที่พระสงฆ์ยังสวดพระอภิธรรมอยู่ ไม่ได้หยุดเสิร์ฟก่อนอาเจียงเนื่องจากเกรงว่าแขกจะว่าให้การต้อนรับไม่ทั่วถึง ซึ่งในความเป็นจริงนั้นผู้ที่ยมาร่วมสวดพระอภิธรรมนั้นมีความตั้งใจจะมาฟังการสวดพระอภิธรรมมากกว่าการมารับประทานอาหารว่าง หรือน้ำ และอาจจะเป็นเพราะว่าบทสวดอภิธรรมนั้นเป็นภาษาบาลีผู้คนที่ไม่ได้ศึกษาไม่มีความเข้าใจในบทสวด จึงไม่ค่อยให้ความสนใจมากไปกว่าการไปร่วมงานเพื่อให้เจ้าภาพได้เห็นหน้า ได้รับรู้ว่ามาช่วยงานศพแล้ว และคิดว่าเป็นการช่วยให้ผู้ตายได้ไปสู่สุคติในชาติภพที่ดีขึ้น ทำให้ผู้ที่ตั้งใจมาฟังการสวดพระอภิธรรมไม่มีสมาธิที่เท่าที่ควร

๑.๔ ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมงานอวมงคล (งานศพ)

๑.๔.๑ ด้านสังคม / วิถีชีวิตของคนในชุมชน

งานอวมงคลหรืองานศพของอำเภอนาหมื่นนั้น ในส่วนของความคิดความเชื่อ ขั้นตอนวิธีการนั้นส่วนใหญ่จะไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก เช่น ความเชื่อเรื่องวันดี-วันเสีย แต่สิ่งที่ถือได้ว่าเปลี่ยนแปลงไปและส่งผลกระทบในทางลบต่อชุมชน คือ ค่านิยมทางสังคมในการใช้จ่ายที่เกินความจำเป็น เพื่อบริการทางสังคม เช่น การจัดเลี้ยง การจ้างดนตรีมาเล่นในงานศพ

เนื่องจากปัจจุบันการสื่อสารคมนาคมสะดวกสบายกว่าในอดีต ผู้คนในชุมชนมีการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมภายนอก ทำให้ความคิด ความเชื่อในเรื่องวันดี - วันเสีย ตายก่อนไปสูง ตายสูงไปก่อน ที่เคยปฏิบัติตั้งแต่อดีต เริ่มส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน กล่าวคือ ในอดีต ความเชื่อเหล่านี้ไม่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนมากนัก ทั้งในแง่วิถีชีวิต สังคมและเศรษฐกิจ เนื่องจากในอดีตคนในชุมชนมีจำนวนไม่มาก การคมนาคม และการติดต่อสื่อสารยังไม่ทันสมัยเท่าปัจจุบันผู้คนที่มาร่วมงานศพจึงมีจำนวนไม่มาก ส่วน

ใหญ่เป็นญาติพี่น้องและคนในหมู่บ้าน การจัดพิธีกรรมก็เป็นไปอย่างเรียบง่าย ทำให้ค่าใช้จ่ายไม่สูง ภาระหน้าที่ในการช่วยงานของเพื่อนบ้านก็จะมีน้อยลงไม่มากเท่าปัจจุบัน อีกทั้งในอดีตผู้คนส่วนใหญ่ก็ประกอบอาชีพอยู่กับบ้าน ไม่ได้ทำงานหลากหลายอาชีพ ทั้งในและนอกพื้นที่อย่างเช่นปัจจุบัน ทำให้การมาช่วยเหลือกันในงานศพไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา และภาระหน้าที่ต่าง ๆ อีกทั้งความจำเป็นในการทำมาหากิน หาเลี้ยงชีพ ไม่บีบคั้นอย่างในปัจจุบัน

จากความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามวันดี-วันเสียต่างๆ นั้น ในภาวะสังคมปัจจุบัน ก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายสูงที่เกิดขึ้นตามมา ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัญหาเพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การแบกรับภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการตั้งบำเพ็ญกุศลศพหลายวันทำให้ต้องใช้เงินมาก บางรายต้องกู้ยืม และเงินส่วนใหญ่หมดไปกับค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูต้อนรับแขกเรือเสียเป็นส่วนใหญ่ จนเกิดเป็นภาวะ “คนตายขายคนเป็น” อีกทั้งการตั้งบำเพ็ญกุศลศพไว้หลายวันทำให้ เพื่อนบ้านโดยเฉพาะแม่บ้าน ต้องมาช่วยงาน ในการตระเตรียมอาหารทุกวัน กิจกรรมงานอื่น ๆ ก็ต้องหยุดลง เนื่องจากหากไม่มาช่วยงาน ก็เกรงว่าเพื่อนบ้านจะตำหนิ และเมื่อถึงคราที่คนในครอบครัวของตนมีอันเป็นไป เพื่อนบ้านก็จะไม่มาช่วยเหลือ ดังนั้นความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม จึงทำให้บางครั้งต้องตั้งบำเพ็ญกุศลศพไว้หลาย ๆ วัน แม้ว่าบางครั้งบางครอบครัวมีฐานะยากจนก็ต้องกระทำตาม เพราะกลัวว่าจะเกิดเหตุร้ายขึ้นกับตนเองและครอบครัวหากไม่ปฏิบัติตาม จึงเกิดหนี้สิน กลายเป็นปัญหาทั้งในระดับครัวเรือนและปัญหาสังคมตามมาได้

๑.๔.๒ ด้านเศรษฐกิจ

พบว่าการจัดงานศพในแต่ละครั้ง เสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก เริ่มต้นจากเรื่องอาหารการกิน ทั้งอาหารคาว หวาน บางแห่งอาจมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มาสมโรงด้วย ซึ่งสิ่งของเหล่านี้จัดหามาเพื่อที่จะนำมาเลี้ยงเพื่อนบ้านที่มาช่วยงาน หรืออยู่เป็นเพื่อน หรือแขกที่มาร่วม การจัดเลี้ยงอาหารดังกล่าวมีการเลี้ยงทั้งกลางวัน และกลางคืน โดยเฉลี่ยงานศพทั่วไปของอำเภอนานนทบุรี ใช้จ่ายค่าอาหารเฉพาะวันปกติ (ไม่ใช่วันเผา) ประมาณ ๑๐,๐๐๐ บาทต่อวัน ถ้าเป็นวันฉาปนกิจศพ หรือวันเผาค่าใช้จ่ายจะเพิ่มเป็นเงาตามตัวมาก ถึง ๑๕,๐๐๐ - ๒๐,๐๐๐ บาท เลยทีเดียว ถ้ามีการตั้งศพบำเพ็ญกุศลหลายวัน ค่าใช้จ่ายมากเป็น ๑๐๐,๐๐๐ บาท ยังไม่ได้รวมค่าใช้จ่ายอื่นๆ พวกตกแต่งประดับประดาหีบศพ แต่งรถ มีบางรายใช้ปราสาทตกแต่งอย่างหรูหรา รวมถึงเครื่องดนตรีแห่ (คล้ายๆ สมโภชงานศพ) ค่าใช้จ่ายเหล่านี้ มักจะมาจากเงินที่ออมไว้ ธกส. สหกรณ์ และเงินฉาปนกิจศพในหมู่บ้าน ถ้าเงินเหล่านี้ไม่พอ มักใช้วิธีกู้ยืม จากกองทุนต่างๆ หรือเอกชน ที่ต้องเสียค่าดอกเบี้ยนอกระบบมากกว่าธนาคารหลายสิบเท่า แทนที่เงินที่ออมไว้จะเหลือเก็บไว้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายด้านอื่นๆ ที่จำเป็นมากกว่า ต้องพลอยหมดไปกับค่าใช้จ่ายที่ไม่สมควรจ่ายมากกว่าจ่ายที่เป็นจริง หนี้สินทั้งในระบบนอกระบบ จึงปรากฏขึ้นกับคนในระดับรากหญ้า ทุกหัวระแหง เพราะ การศึกษา ประเพณี วัฒนธรรม ให้เรายึดถือหลักว่า “ไม่เชื่อ อย่าลบหลู่ ศรัทธา(เชื่อ)อย่างงมงาย” เราไม่ได้ยึดหลัก “เชื่อ ศรัทธา ใช้ปัญญา และเหตุผล” เหตุการณ์จึงปรากฏขึ้นอย่างที่เราเห็นเป็นกระบวนการ มีเรื่องเล่าให้ฟัง

อย่างน่าคิดว่า มีชาวต่างชาติคนหนึ่งมาทำวิจัยเกี่ยวกับการจัดงานศพที่เมืองไทย ผลสรุปผู้วิจัยอุทานออกมาเสียงเบาๆ ว่า "คนไทยตายแพง"

๑.๔.๓ ด้านความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม

การจัดงานฌาปนกิจศพเป็นกิจกรรมหนึ่งที่น่าจะเอื้ออำนวยให้กับพุทธศาสนิกชน ที่จะมีการเรียนรู้หลายเรื่องไปพร้อมๆ กัน ไม่ว่าจะเป็นประเพณี วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ว่าด้วยเรื่องของกฎไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา การเวียนว่ายตายเกิด การพิจารณาเอาศพของผู้ตาย เป็นอสุภะกรรมฐาน ในวันข้างหน้าไม่วันใดก็วันหนึ่ง สิ่ง (ศพ) ที่ปรากฏอยู่ในเบื้องหน้าของเรานี้ จะมีปรากฏการณ์ถึงคิวเราเพียงแต่ช้าหรือเร็วเท่านั้น จะยังความไม่ประมาทแก่ผู้ที่ได้พิจารณา (เรียนรู้) ที่ยังมีชีวิตอยู่ ถ้าพุทธศาสนิกชนที่เข้าร่วมพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในงานศพ มีสติพึงระลึกอยู่เสมอเช่นนี้ เป็นโยนิโสมนสิการ การน้อมรำลึกวิเคราะห์สิ่งที่เกิดขึ้นตามกฎธรรมชาติ การที่ประชาชนนับถือพุทธศาสนาได้ถึงแก่นธรรมดังกล่าว ปัญหาหลายๆด้านที่เกิดขึ้น ดังที่กล่าวมานั้นย่อมไม่รุนแรงกระทบมากเหมือนปัจจุบัน ที่พวกเราหันวันวัดกัณฑ์ว่า พุทธศาสนา ณ พ.ศ.นี้ เหลือสิ่งใดให้เชยชม เพราะมีหลายสิ่งให้ครุ่นคิด เพราะในหลักการพระพุทธ เป็นประธาน พระธรรม เป็นแผนที่ และพระสงฆ์เป็นที่เลี้ยง

๒. งานมงคล

๒.๑ รูปแบบพิธีกรรมงานมงคลของอำเภอนาหมื่น

ก. ประเพณีการบวช ประเพณีการบวชของพุทธศาสนิกชนในอำเภอนาหมื่น ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน (ตั้งแต่ปี ๒๕๓๐ - ๒๕๔๕) ในอดีตนั้นผู้คนมักจะบวชเมื่ออายุน้อยๆ ประมาณ ๑๐ - ๑๓ ปี หลังจาก จบ ป.๔ หรือ ป.๖ เป็นส่วนใหญ่ อาจเป็นเพราะไม่มีโรงเรียนที่สูงกว่านี้ในพื้นที่ การส่งลูกไปเรียนที่วัดอาจเป็นเพราะว่าอยากเห็นลูกได้เรียนหนังสือมากขึ้นหรืออยากให้ลูกเป็นคนดีของสังคมมากขึ้น แต่เท่าที่สังเกตและสอบถามบุคคลส่วนใหญ่พบว่าผู้คนส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าการที่ลูกชายได้บวชจะเป็นเนื้อน้าบุญที่สามารถช่วยเหลือพ่อแม่ได้ โดยเชื่อว่าพ่อแม่จะไม่ตกนรก หรือตกนรกเมื่อเห็นชายผ้าเหลืองของลูกลอยมา พ่อแม่สามารถเกาะชายผ้าเหลืองขึ้นจากนรกได้ หรือบางคนก็ชอบที่จะให้ลูกบวชก่อนแต่งงาน หรือบอกว่าลูกผู้ชายต้องบวช ซึ่งเป็นประเพณีนิยมมาตั้งแต่ดั้งเดิม เป็นต้น ในระยะต่อมากการบวชเริ่มเปลี่ยนแปลงไปคือบวชเพื่อลูกจะได้มีโอกาสได้เรียนสูงขึ้น มีโรงเรียนที่เปิดสอนทั้งปริยัติธรรม บาลี และสายสามัญ มากขึ้น ค่าใช้จ่ายไม่มากเท่ามหาวิทยาลัยเรียน เนื่องจากคนส่วนใหญ่ที่เข้ามาบวชเรียนมักจะมีฐานะที่ค่อนข้างยากจน ความประพฤติต่าง ๆ เมื่อได้บวชเรียน ก็จะสามารถควบคุมดูแลได้ง่ายขึ้น พอจบชั้นสูงจำเป็นต้องลาสิกขาออกมาหางานทำและช่วยพ่อ แม่ เป็นต้น การจัดงานในอดีตจะค่อนข้างเรียบง่าย ไม่มีค่าใช้จ่ายมากเหมือนปัจจุบัน

การจัดงานบวชในระยะหลังพบว่ามีการจัดงานอย่างใหญ่โตมีการละเล่นมากมาย เสียค่าใช้จ่ายสูงมาก มีบางรายบวชแค่ ๗-๑๕ วัน แต่เชิญแขกมาร่วมงานโดยการออกการ์ดเชิญและบอกบุญเป็นวาจาจำนวนมาก กลายเป็นบงบอกถึงศักดิ์ศรี ฐานะของคนในสังคมไป

- สภาวะที่อยู่ในวัด เมื่อได้บวชเรียนแล้ว งานหลักที่ต้องทำคือ ท่องคำสวดมนต์ต่างๆ (โดยไม่ทราบความหมาย) ซึ่งมีมากมายตามแต่ละวัดที่แตกต่างกัน คำสวดเหล่านี้เพื่อนำไปสวดในงานพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ทั้งในงานมงคลและอวมงคล การสวดมนต์ในวัด ภาคเช้า ภาคเย็น และงานทำความสะอาดภายในวัดและนอกวัด ให้สะอาดร่มรื่น อยู่เสมอ และในช่วงฤดูกาลจำพรรษาจะมีการเปิดสอนปริยัติธรรม ชั้น ตี๋ โท เอก โดยพระหรือสามเณรที่สอบได้ก่อน การเรียนการสอนสมัยนั้นมักจะท่องจำหัวข้อธรรมต่างๆ (หนังสือธรรมวิภาค) ผู้สอนจะบรรยายตามหนังสือที่ให้มาเป็นส่วนใหญ่ พอถึงฤดูกาลสอบนักธรรมซึ่งประมาณเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ผลการสอบมีทั้งสอบได้ สอบตก เป็นเรื่องปกติ ผู้ที่สอบได้ไม่ได้หมายความว่าสามารถอธิบายหัวข้อธรรมได้เสมอไป เพราะกระบวนการเรียนการสอนยังตกอยู่ในวังวนที่ท่องจำในหนังสือเป็นหลัก นอกเหนือจากกิจกรรมดังกล่าวจะมีเวลาว่างมาก ซึ่งไม่ได้ทำกิจกรรมด้านใดด้านหนึ่งเป็นหลัก ระยะเวลาต่อมา ในยุคที่เรียนหนังสือทางสามัญมากขึ้น ทำให้พระที่ศึกษาด้านพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลีลดลง พระเณรที่เรียนสายสามัญใช้เวลาไปเรียนหนังสือในช่วงเวลาหนึ่งของประจำวัน ในส่วนของความประพฤติปฏิบัติระหว่างดำรงสมณะเพศ มีพระเณรจำนวนหนึ่งที่ปฏิบัติออกนอกกลุ่มนอกทางของพระธรรมวินัยดังปรากฏตามสื่อต่างๆ
- เมื่อบวชได้ประมาณ ๖-๘ ปี ผู้ที่ไม่มีความประสงค์จะอุปสมบทมักจะขอลาสิกขา กลับไปเป็นฆราวาส ซึ่งจะถูกเรียกว่า "หน้อย"^{๒๓} มีสามเณรบางรูปที่มีอายุถึง ๒๐ ปี เมื่อไม่ลาสิกขาพ่อแม่จะจัดการอุปสมบท (ทางนาหมื่นเรียกว่า เป็ก) ให้ แต่ก็มียางรายไม่ต้องบวชเป็นสามเณรมาก่อนพออายุครบ ๒๐ ปี อุปสมบทเป็นพระเลยก็มี แต่ส่วนใหญ่จะบวชอยู่ไม่นานก็รีบสึกไป ผู้ที่ผ่านการเป็นพระภิกษุมาก่อนแล้วสึก เรียกว่า "หนาน"^{๒๔}
- การครองวิถีชีวิตคฤหัสถ์ หลังจากสิกขาลาเพศบรรพชิตมาแล้วมีคนจำนวนไม่น้อยที่เคยบวชเรียนมา ไม่สามารถนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาใช้กับวิถีชีวิตประจำวัน และจำนวนมากด้วยที่ไม่สามารถเป็นผู้นำในการกระทำพิธีกรรมทางพุทธศาสนาได้ มีอีกหลายคนไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ทำให้เกิดคำถามขึ้นมามากมายสำหรับผู้ที่ยังไม่เคยบวชมาก่อนว่า อยู่ประจำที่วัดมาใช้เวลาถึง ๖ - ๘ ปี เวลาส่วนใหญ่ใช้ทำอะไร เมื่อผลปรากฏออกมา ค่อนข้างชัดเจนว่า คนที่เคยบวช และไม่เคยบวช มีความแตกต่างกันในการนำเอาหลักธรรม หรือความเข้าใจในหลักธรรม มีความแตกต่างอย่างไรบ้าง

^{๒๓} บวชแค่เป็นสามเณร ไม่อุปสมบทเป็นพระภิกษุ

^{๒๔} หนาน คือ ผู้บวชนานนั่นเอง

ข. การทานสลากภัตในอำเภอนาหมื่น (กินสลาก)

มูลเหตุที่มา เชื่อว่าได้บุญกุศลมาก เนื่องจาก พ่อ แม่ ญาติโก โหติกา ที่เสียชีวิตไปแล้ว รวมถึงญาติ พี่ ปิตาฯ เปรต อสุรกาย เทวบุตร เทวดา วิญญาณที่สิงสถิตอยู่ในที่ต่างๆ หรือล่องลอยอยู่ มีโอกาสมารับส่วน บุญกุศลที่อุทิศให้ ได้พร้อมเพียงกัน ในขณะที่เดียวกันสามารถแผ่แผ่ถึงคนที่ยากจน ด้วยโอกาสว่าที่อยู่ร่วม แผ่นดินเดียวกัน ได้กินได้บริโภค

เมื่อมีมติของชาวบ้านในละแวกศรัทธา (หลังคาเรือนที่มาประกอบพิธีกรรมที่วัดนั้นๆ เป็นประจำ) ของวัดนั้น ในปีนี้จะมีการทานสลากภัตขึ้น ผู้ที่เป็นแกนนำหาอาหารพวกเนื้อสัตว์ จะเริ่มหาสัตว์พวก วัว กระ เป็ด หมู ไก่ มากักตุนไว้เป็นอาหารเพื่อเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน ทานสลากภัต ถ้าเป็นสัตว์ใหญ่ จะมีการลงหุ้น กันบางหลังคาเรือนที่จะมีแขกมาร่วมงานมากนั้น จะมีอาหารพวกเนื้อมากกว่า ๓,๐๐๐ บาท ในการจัดงาน ครั้งนี้ หลังคาเรือนที่ฐานะทางสังคมไม่มากก็ลดหลั่นกันไป แต่เฉลี่ยแล้วไม่น้อยกว่า ๑,๕๐๐ บาท เฉพาะ เนื้อที่จะมาเป็นอาหาร ยังไม่รวมเครื่องดื่ม จิปาณะอย่างอื่นๆอีก หลังคาเรือน หนึ่งไม่น้อยกว่า ๔,๐๐๐ - ๕, ๐๐๐ บาท วัดที่มีชาวบ้านขนาด ๑๐๐ หลังคาเรือน ค่าใช้จ่ายในการจัดงานครั้งนี้มีไม่ต่ำกว่า ๔๐๐,๐๐๐ - ๕๐๐,๐๐๐ บาท ถ้าเป็นวัดที่มีศรัทธาจำนวนมากลองคิดดูว่าจะมีค่าใช้จ่ายครั้งนี้ มากมายมหาศาลขนาด ไหน

การจัดกิจกรรมทานสลากภัตในสังคมอำเภอนาหมื่นนั้น นิยมจัดกันไม่น้อยกว่า ๓ - ๕ วัน เริ่มวัน เตรียม ๑ - ๒ วัน ส่วนใหญ่คนในชุมชนหรือหมู่บ้านเดียวกัน หรือหมู่บ้านใกล้เคียง เริ่มมีกิจกรรมเฮฮา ปาร์ตี้ สัตว์เล็กๆ พวก หมู ไก่ ถูกฆ่ามาเป็นอาหารบ้างแล้ว เครื่องดื่มพวกแอลกอฮอล์ ฟันบ้าน และสากลั่ว ทั่วไป มีให้ดื่มไม่ขาดระยะ พอถึงวันที่ ๓ ซึ่งเป็นวันห้ำดา ถือว่าเป็นวันมหกรรมยิ่งใหญ่ ของการดื่ม กิน การ แข่งขันกันในด้านเครื่องเสียงเพลงใหม่เพลงเก่า ร้องสด ไม่สดสนุกสนานกันเต็มที่ สัตว์เล็ก สัตว์ใหญ่ถูกฆ่า มาเป็นอาหารตัวแล้วตัวเล่า ชาวบ้านที่ต่างศรัทธาออกไป เริ่มทยอยกันมาทุกสารทิศ มีดฟ้า มั่วดิน ขึ้นบ้าน หลังนี้ ต่อบ้านที่ถัดไป โดยเอาเงินใส่ซองร่วมทำบุญ (๑ ซองต่อ ๑ หลังคา จำนวนเงิน ๒๐ - ๕๐๐ บาท) ที่รู้ จักมักคุ้นกัน หรือมีบุญคุณต่อกัน (ต่างตอบแทนกัน) หลังคาเรือนต่อหลังคาเรือน จนครบทุกหลังคาที่เตรียม มา มีบางครั้งบ้านหลังนี้ไม่ได้ตั้งใจไป แต่มีคนที่มีรู้จักพบชวนไป ด้วยจำเป็นต้องไป ทั้งๆ ที่ไม่ได้อยู่ในเป้าหมาย ที่จะไป มีบางหลังคาเรือน ต้องแบ่งสายกันเดินทางไปร่วมทานสลาก เพราะไม่สามารถไปให้ครบได้ใน เวลา หนึ่งวัน มีบางคนเมานักไปไม่ครบทุกแห่งที่เตรียมไว้มีจำนวนไม่น้อย บางหลังคาเรือนใช้เงินเป็นหลัก หมั้นในการใส่ซอง

วันถัดมาอีก ๑ - ๒ วัน เรียกว่า วันล้างสต็อก (เนื้ออาหาร เครื่องดื่ม ที่เหลือ) ที่นาหมื่นมักจะเรียก ว่า "วันล้างผ่าน" คือกิน จัดการ ทุกอย่างที่ยังคงเหลืออยู่

วันทานสลากเริ่มเอาก๋วยสลาก^{๕๕} ไปที่วัดตามที่เตรียมไว้ ประมาณ ๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ขบวนแห่ การละเล่นต่างๆ ของศรัทธาต่างบ้านเริ่มเดินทางเข้ามา และถวายเครื่องไทยทานเสร็จ ประมาณ ตอนบ่าย

^{๕๕} ซะลอมที่ทำด้วยไม้ไผ่

เส้นสลากเริ่มออกชาวบ้านที่เตรียมมาถวายทานให้พระสงฆ์ที่มีใบสลากที่ชาวบ้านเขียนมากองรวมกันไว้ หลังจากนั้นนมกรรมการเต็ม กิน สนุกสนาน จะเริ่มขึ้นอีก โดยชาวบ้านต่างศรัทธาว่าวัดที่มาร่วมชบวนแห่จะถูกชักชวนไปที่บ้านของเจ้าภาพเพื่อร่วมกระบวนการดังกล่าว ต่อไปอีกหลายหลังคาเรือน บางคนถึงกับเมาหมดสภาพขาดสติสัมปชัญญะ

ค. งานแต่งงาน

การแต่งงานในอำเภอนาหมื่นนั้นส่วนใหญ่ยังคงยึดถือตามประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาแต่อดีต ซึ่งจะต้องให้ญาติผู้ใหญ่เป็นผู้หาฤกษ์ในวันแต่งงานจากอาจารย์ที่ชุมชนนั้นนับถือ เมื่อกำหนดวันแต่งงานแล้วทั้งสองฝ่ายต้องจัดเตรียมงาน โดยวันแรกเรียกว่าวันห้างดาจะมีเพื่อนบ้านมาช่วยเตรียมงาน เตรียมสถานที่เพื่อรับรองแขกที่จะมาร่วมงาน ในวันห้างดาทางเจ้าภาพจะมีการเลี้ยงเพื่อนบ้านผู้มาช่วยงานด้วยการฆ่าหมู ฆ่าไก่ สุรา ยาเมา ทั้งเหล้าพื้นบ้าน บางแห่งจะมีเบียร์ให้แม่บ้าน มีการร้องรำ ทำเพลงกันเกือบทั้งคืน วันต่อมาซึ่งเป็นวันแต่งงานญาติผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาว พร้อมด้วยพ่อสู แม่หม่อ (เป็นบุคคลที่คนในชุมชนยกย่องให้เป็นคู่สามี - ภรรยาตัวอย่างที่ดี) เป็นคนทำหน้าที่ไปขอเจ้าบ่าว ซึ่งจะต้องเตรียมขันขอมซึ่งมี เทียน ๑๐ คู่ ดอกไม้ ๑๐ ดอก พร้อมกับเงิน ๑๒ บาท นอกจากขันขอมแล้วต้องเตรียม หมากแห้ง ๑ หวี พลุ ๑๐ ห่อ เทียนเครือ เหล้าขาว ๑ ขวด และกับข้าว ๑ ปิ่นโต นำไปให้ที่บ้านเจ้าบ่าวเพื่อแลกเปลี่ยนกับข้าวที่บ้านเจ้าบ่าวแล้วนำกลับมาที่บ้านเจ้าสาว ส่วนขันที่นำไปขอนั้นญาติผู้ใหญ่ พร้อมด้วยพ่อสู แม่หม่อเป็นผู้ทำหน้าที่ขอเมื่อมีการตกลงกันแล้วจะแบ่งสิ่งของที่นำไปขออย่างละครึ่งโดยไว้ที่บ้านเจ้าบ่าวครึ่งหนึ่งอีกครึ่งหนึ่งนำกลับมาที่บ้านเจ้าสาว เมื่อมาถึงที่บ้านเจ้าสาวจะเป็นผู้ต้อนรับเจ้าบ่าวพร้อมญาติผู้ใหญ่โดยการล้างมือ ล้างเท้าให้กับ พ่อ แม่เจ้าบ่าวและเจ้าสาว หลังจากนั้นจะเชิญฝ่ายเจ้าบ่าวขึ้นบนบ้าน เพื่อทำพิธีทางศาสนา จุดธูป เทียนบูชาพระ กราบพระ รับศีล เจริญพุทธมนต์ เจิมหน้าคู่บ่าวสาว เจ้าภาพถวายภัตตาหารและเครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์ รับพรจากพระสงฆ์ กราบพระ เสร็จพิธีทางศาสนา การมีพิธีกรรมทางศาสนาไม่ได้มีทุกรายส่วนใหญ่ที่มีมักจะเป็นการทำบุญบ้านหรือทำบุญขึ้นบ้านใหม่ถือโอกาสแต่งงานไปในตัวด้วย ขึ้นตอนต่อไปทำพิธีบายศรีสู่ขวัญหรือทำ มอบสินสอดทองหมั้นแก่เจ้าสาว ผูกข้อมือ การผูกข้อมือหลายแห่งมักจะให้ พ่อสู แม่หม่อ เป็นผู้ผูกข้อมือก่อน คงเป็นเพราะว่าพ่อสู แม่หม่อ เป็นคนดี เป็นตัวอย่าง ด้นแบบที่ดีในสังคมนั้นๆ แต่ก็บางแห่งให้พ่อ แม่ ของเจ้าสาวหรือเจ้าบ่าว เป็นผู้ผูกก่อน ถือว่าพ่อ แม่ เป็นพรหมของลูกไม่มีอะไรยิ่งใหญ่กว่า เท่าที่สังเกตผู้ที่กำหนดกิจกรรมดังกล่าวมักจะเป็นพิธีกรเป็นส่วนใหญ่ขั้นตอนจึงมีความแตกต่างกันตามมุมมองของแต่ละคนซึ่งยังไม่ถือว่าเป็นประเพณี แล้วตามด้วยแขกผู้ใหญ่ญาติสนิท มิตรสหาย ทั้ง 2 ฝ่าย ผู้เฒ่าผู้แก่ให้พรแก่เจ้าสาวเจ้าบ่าว หลังจากเสร็จพิธีแล้วจะส่งตัวเข้าห้องหอ โดยจะให้ พ่อสู แม่หม่อ เป็นผู้นำเจ้าบ่าวและเจ้าสาวเข้าสู่ห้องหอที่เตรียมไว้ ให้พ่อสูแม่หม่อเป็นผู้เตรียมที่นอนให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาว เพื่อเป็นสิริมงคลในการที่จะใช้ชีวิตคู่กันของทั้งสองฝ่าย ในวันแต่งการเลี้ยงดูแขกเป็นไป

อย่างสนุกสนานลั่นว้าว ลั่นควาย สุรา เบียร์ ของมันเมาอีกหลายชนิดดูนำมาเลี้ยงฉลองกัน มีดนตรี ให้ร้องรำ ทำเพลง

ง. ขึ้นบ้านใหม่

การขึ้นบ้านใหม่นั้นต้องกำหนดฤกษ์ดีเพื่อเป็นสิริมงคลต่อครอบครัว คนที่จะกำหนดฤกษ์ยามดินนั้นจะเป็นอาจารย์ที่คนในชุมชนให้ความนับถือ เมื่อกำหนดวันที่จะขึ้นบ้านใหม่แล้วเจ้าภาพจะต้องจะเตรียมงาน เชิญแขกมาร่วมงาน นิมนต์พระสงฆ์จำนวน ๔ รูป หรือ ๘ รูป เพื่อประกอบพิธีทางศาสนา เมื่อนิมนต์พระมาถึงที่บ้านจะทำพิธีสวดถอนบ้านก่อนแล้วจึงจะทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ ของที่ต้องเตรียมไว้สำหรับขึ้นบ้านใหม่นั้นมี ข้าวตอกดอกไม้ ข้าวเปลือก ข้าวสาร หาบน้ำ หาบพื้น ที่นอนหมอนมุ้ง เครื่องใช้ไม้สอยที่อยู่ในบ้านจะช่วยกันขนขึ้นบ้าน เมื่อจะขึ้นบ้านจะต้องให้ญาติผู้ใหญ่ที่อยู่บนบ้านทักทายผู้ที่กำลังขนของเพื่อจะขึ้นบ้านใหม่ใช้ถ้อยคำสำนวนโวหารที่เป็นสิริมงคลต่อเจ้าของบ้านเพื่อให้ผู้ที่อยู่ในบ้านหลังมีความสุข ความเจริญ เมื่อมาอาศัยบ้านหลังนี้อยู่ ขณะที่ขึ้นบ้านนั้นพระสงฆ์จะทำพิธีสวดชะยันโต เมื่อขนของขึ้นบนบ้านแล้วเจ้าภาพจะไปรยฝนท่าแก้ว ซึ่งจะมี อ้อย, กล้วยดิบหั่นเป็นชิ้นๆ เมี่ยง หมาก บุหรี่ มะเดื่อที่คว้านเอาเมล็ดออกแล้วใส่เงินไว้ข้างใน แต่ปัจจุบันนี้นิยมใช้ลูกอม กระดาษเงิน กระดาษทองซึ่งห่อเงินไว้ข้างในมาโปรยแทน เมื่อนำของขึ้นบ้านหมดแล้วจะเริ่มพิธีทางศาสนา จตุรูป เทียนบูชาพระ กราบพระ รับศีล ฟังเทศน์ ๑ กัณฑ์ เจริญพุทธมนต์ เจ้าภาพถวายภัตตาหารและเครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์รับพรจากพระสงฆ์ พระสงฆ์พรมน้ำพุทธมนต์ กราบพระ เมื่อเสร็จพิธีศาสนา ญาติผู้ใหญ่หรืออาจารย์จะทำพิธีผูกเสี้ยวขวัญ (เส้าเอก) ประกอบด้วย ต้นกล้วย ต้นอ้อย ใบขนุน ใบเต้า ผ้าขาว ผ้าแดง หลังจากนั้นเจ้าของบ้านของพรจากญาติผู้ใหญ่ และเชิญแขกที่มาร่วมงานรับประทานอาหารกลางวัน

๒.๒ ผลกระทบจากการจัดงานมงคลของอำเภอนาหมื่น

๒.๒.๑ งานทานสลากภัต (กินสลาก)

ก. ด้านเศรษฐกิจ ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากมายในการทานสลากภัต ทั้งเจ้าภาพ และผู้ไปร่วมทำบุญ ค่าใช้จ่ายดังกล่าวเป็นค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย ก่อประโยชน์ให้ไม่มากเท่าที่เสียไป แหล่งเงินค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่มีกมาจากเงินกู้จากกองทุนต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน หรือชุมชน นั้นๆ หนี้สินก็เพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัวจากที่เคยมีอยู่ก่อนแล้ว

ข. ด้านสุขภาพ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนมากมักจะทานอาหารพวกเนื้อสัตว์ที่ดิบๆ สุกๆ และดื่มเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ ตลอดระยะเวลา ๓ - ๕ วัน ทำให้ภาวะสุขภาพสูญเสียความสามารถ ความสมดุลในร่างกาย ในการดำรงชีวิตอยู่ไปอย่างมาก อีกทั้งการเกิดอุบัติเหตุจราจรทางบกที่เกี่ยวข้องกับรถจักรยานยนต์ รถยนต์ ซึ่งมีเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นทุกๆ แห่งที่มีการทานสลากภัตเกิดขึ้น สูญเสียทั้งทางเศรษฐกิจ สุขภาพ พิการ และอื่นๆ อีกมากมาย

ค. ด้านประเพณี วัฒนธรรม ด้านพฤติกรรม การแต่งตัว การกิน ดื่ม การแสดงออกด้านต่างๆ ในภาวะที่เมาเหล้า ทำให้เกิดผลกระทบต่อการพบเห็น การเรียนรู้ การสืบทอด ของเด็ก และเยาวชนเป็นอย่างมาก

๒.๒.๒ งานบวช

ก. ด้านสังคม คนที่บวชเรียนมาแล้วเมื่อลาสิกขามาประพฤติปฏิบัติไม่ดี สมกับที่พุทธศาสนิกชนที่เคยกราบไหว้ ทำให้สังคมขาดแบบอย่างที่ดี วัดซึ่งเป็นสถานที่เคารพบูชาทำให้บุคคลภายนอกมองว่าไม่สามารถขัดเกลา ให้คนเป็นคนดีของสังคมไปโดยตลอด การบวชอาจถูกมองเป็นแค่ตามประเพณีเท่านั้น

ข. ด้านการเรียนรู้ ในการกระทำพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในบางกิจกรรมบุคคลที่เคยบวชมาไม่สามารถเป็นผู้นำหรืออธิบายในความสำคัญเนื้อหาของพิธีกรรมต่างๆ นั้นได้ เมื่อมีคำถาม หรือสงสัยโดยบุคคลที่ไม่เคยผ่านกิจกรรมดังกล่าว จึงถูกมองว่าบวชจำหรืออยู่วัดเท่านั้นเอง

ค. ด้านเศรษฐกิจ ค่าใช้จ่าย ในการบวชซึ่งมีจำนวนไม่น้อยที่จัดงานใหญ่โตมีคนตริสากลงมาเล่นในงาน และเชิญแขกมากมาย เสียค่าใช้จ่ายมาก กลายเป็นธุรกิจเอากำไรและศักดิ์ศรีในสังคม มีคนเป็นจำนวนมากเริ่มมองการบวชเป็นสิ่งที่มีความคุ้มค่าและความศรัทธาน้อยลง

๒.๒.๓ งานแต่งงาน ชื่นบ้านใหม่

ก. ด้านสังคม วัฒนธรรม มีการนำเอาประเพณีที่อื่นมาใช้โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อภาพรวมของสังคมในพื้นที่ เช่น ให้คู่บ่าวสาวกอดจูบ กันต่อหน้าแขก เปรียบเหมือนกับว่าคู่นี้รักกันจริงๆ การแข่งขันจัดพิธีการใหญ่โตทั้งแต่งงาน ชื่นบ้านใหม่ ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย เชิญแขกเหรื่อมากมาย การจัดตั้งกล่าวจะมีผลกระทบต่อสังคมในระยะต่อมา ถ้าคนในสังคมชมเชยกย่อจะมีคนเอาไปเป็นแบบอย่างทำให้การแข่งขันเกิดมีมากขึ้นเรื่อยๆ ภาวะหนี้สินจะเกิดขึ้นเป็นเงาตามตัว

ข. ด้านเศรษฐกิจ เมื่อมีการจัดงานที่ใหญ่เกินฐานะ หนี้ไม่พ้นต้องมีรายจ่ายกับรายรับไม่สมดุลกัน การเตรียมงานอย่างน้อย 3 - 5 วัน มีเพื่อนบ้านมาช่วยงานมากบ้างน้อยบ้างตามสภาพของเจ้าภาพ การเลี้ยงดูข้าวปลาอาหารตลอดถึงเครื่องดื่มต่างๆ มีไม่น้อยเลยทีเดียว การกู้หนี้ยืมสินก็จะตามมา ส่วนมากเงินที่เตรียมไว้จัดงานจะมีน้อยกว่าใช้จ่ายจริงเป็นส่วนใหญ่

๓. พิธีกรรมที่เหมาะสมในการเรียนรู้หลักธรรมอำเภอนาหมื่น

จากการประมวลข้อมูลทั้งในด้านการสัมภาษณ์ การจัดเวที ของประชาชนอำเภอนาหมื่นในจำนวนหลายๆ ครั้งและประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวเป็นจำนวนมากรวมทั้งการศึกษาค้นคว้าในตำราทั้งของท้องถิ่นและส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้รูปแบบที่ตัวแทนของประชาชนจำนวนหนึ่งได้ให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะในรูปแบบพิธีกรรมที่ควรอนุรักษ์ไว้และที่ควรปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาที่เหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน

จากการจัดเวที่ผู้เข้าร่วมเสวนามีข้อสรุปเกี่ยวกับรูปแบบพิธีกรรมที่เหมาะสมของอำเภอนาหมื่น และได้มีการสรุปเกี่ยวกับวัน อุกษยาม ในการที่จะประกอบพิธีต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

ก. รูปแบบงานอวมงคล(งานศพ)

๑. ความเชื่อเกี่ยวกับ วัน อุกษยาม จากการที่ได้เชื่อถือหรือเคยปฏิบัติกันมานั้นมีมากมายแต่หลังจากที่ได้มีการพูดคุยสอบถามหรือค้นคว้าจากหนังสือเพื่อหาที่มาที่ไปของความเชื่อต่าง ๆ เหล่านั้นแล้วได้สรุปเหลือไว้ที่ควรยึดถือปฏิบัติของอำเภอนาหมื่นมี ๒ ความเชื่อ ดังนี้

๑.๑ วันขึ้น หรือ แรม ๙ ค่ำ ไม่ควรเผาศพ โดยให้เหตุผลว่าเป็นความเชื่อที่ยึดถือและปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และมีหลายครั้งที่ผ่านมาก็ได้ทำการเผาศพในวันนี้ทำให้เกิดการตายติดต่อกันอีกหลายศพในหมู่บ้านเดียวกันนั้น ในการจัดเวที่ดังกล่าวส่วนใหญจึงขอยึดถือวันขึ้นหรือแรม ๙ ค่ำ ไม่เผาศพ ให้เป็นแนวทางการปฏิบัติในอำเภอนาหมื่นต่อไป

๑.๒ วันศุกร์ ที่ตรงกับวันพระไม่ควรเผาศพ โดยมีเหตุผลว่า ที่ไม่ให้เผาศพในวันนี้เพราะว่าเป็นวันถวายพระเพลิงศพของพระพุทธเจ้า ไม่ควรเผาศพในวันนี้เพื่อไม่ให้เป็นการลบหลู่ และได้มีการบันทึกไว้ในใบลานและหนังสือด้วย เป็นเหตุผลที่ควรนำเชื่อถือ การจัดเวที่ในครั้งนี้จึงเห็นควรให้มีการยึดถือและให้เป็นแนวทางปฏิบัติใช้ในอำเภอนาหมื่นอีกวันหนึ่ง .

๒. เรื่องขั้นตอนพิธีกรรมในการจัดงานฌาปนกิจศพ ที่ได้ปฏิบัติกันมาในหลายพื้นที่ของอำเภอนาหมื่นไม่สอดคล้องกันทำให้ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมสับสน ทั้ง ๆ ที่เป็นอำเภอเดียวกันนับถือศาสนาเดียวกัน แต่การปฏิบัติหรือการจัดพิธีนั้นแตกต่างกัน ในการจัดเวที่เพื่อหาข้อสรุปในเรื่องดังกล่าวนี้ ได้ข้อสรุปร่วมกันโดยแยกการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพ ดังนี้

การจัดสถานที่ในการตั้งศพบำเพ็ญกุศล

- ❖ สถานที่ตั้งโลงศพนั้นให้ตั้งตามความเหมาะสมของสถานที่
- ❖ การจัดโต๊ะหมู่บูชานั้นจะต้องตั้งทางด้านขวาของพระสงฆ์เสมอ

พิธีกรรมและขั้นตอนในการสวดพระอภิธรรมในตอนกลางคืน ให้ปฏิบัติ ดังนี้

- ❖ เมื่อพระสงฆ์ที่รับนิมนต์มาถึง และได้เวลา เชิญประธานในงานจุดธูป เทียนบูชาพระรัตนตรัย
- ❖ กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาเบญจศีล
- ❖ พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม
- ❖ เชิญแขกจำนวน ๔ คน วางผ้าบังสุกุลบนผ้าภูษาโยงซึ่งทางเจ้าภาพได้จัดเตรียมไว้จำนวน ๔ ผืน
- ❖ พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล
- ❖ ถวายปัจจัยแด่พระสงฆ์
- ❖ พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำ
- ❖ มัคทายกกราบพระ เป็นเสร็จพิธี

โดยมีลำดับพิธีกรรมที่พิธีกรจะต้องดำเนินการดังนี้

๑. เชิญประธานในงาน จุดธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย

ชื่อ

๒. กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย (อิมินา สักกาเรนะ) ต่อไหว้พระ (อะระหังสัมมาสัมพุทธโงะ)

อาราธนาศีล พระสงฆ์ให้ศีล

๓. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม ๗ บท (จนจบ)

๔. พิธีทอดผ้าบังสุกุล จำนวน ๔ ผืน บนผ้าภูษาโยง โดยเชิญแขกจำนวน ๔ ท่าน

❖ ชื่อ

❖ ชื่อ

❖ ชื่อ

❖ ชื่อ

๕. พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล

๖. ถวายปัจจัย (พระพุทธ ๑ พระสงฆ์ ๔)

ชื่อแขกที่เจ้าภาพเชิญให้ถวายปัจจัยแทน

❖ ชื่อ

รอบพิเศษ

❖ ชื่อ

❖ ชื่อ

๗. พระสงฆ์อนุโมทนาให้พร

๘. เจ้าภาพ หรือตัวแทน กล่าวขอบคุณแขกที่มาร่วมงาน

๙. กราบพระ เป็นเสร็จพิธี

ทั้งนี้ในขั้นตอนการดำเนินพิธีจะมีการแปลคำสวดไปพร้อมๆ กัน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจหลักคำสอนทางพุทธศาสนา คือ

๑. ประธานหรือเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

๒. กล่าวคำบูชาดอกไม้อุปเทียมนกราบพระ (แปล) กล่าวพร้อมกันในภาษาบาลียกเว้นคำแปลในระยะแรกว่าตามมีคนยากจนกว่าจะกล่าวพร้อมกันได้

อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง อภิปูชะยามะ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอบูชาพระพุทธเจ้าด้วยเครื่องสักการะนี้

อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง อภิปูชะยามะ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอบูชาพระธรรมด้วยเครื่องสักการะนี้

อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง อภิปูชะยามะ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอบูชาพระสงฆ์ด้วยเครื่องสักการะนี้

อะระหังสัมมาสัมพุทธโ ภะคะวา พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระอรหันต์ชอบด้วยพระองค์เอง
 พุทธังภะคะวันตัง อภิวาเทมิ ข้าพเจ้าขอภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน
 สะวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม พระธรรมเป็นธรรมที่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว
 ธัมมัง นะมัสสามิ ข้าพเจ้าขอนมัสการพระธรรม
 สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติตนดีแล้ว
 สังฆัง นะมามิ ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสงฆ์

๓. สมาทานศีล ๕ กล่าวพร้อมกันในภาษาบาลียกเว้นคำแปลในระยะแรกว่าตามมัคทายกจนกว่าจะ
 กล่าวพร้อมกันได้

มะยังกันเเต วิสุงวิสุง รัทชะณัตถายะ ติสระระณนะ สะหะ ปัญจะสีลานิยาจามะ
 ทุติยัมปิ มะยังกันเเต วิสุงวิสุง รัทชะณัตถายะ ติสระระณนะ สะหะ ปัญจะสีลานิยาจามะ
 ตะติยัมปิ มะยังกันเเต วิสุงวิสุง รัทชะณัตถายะ ติสระระณนะ สะหะ ปัญจะสีลานิยาจามะ
 ข้าพเจ้าทั้งหลายขอสมาทานศีล ๕ ประการพร้อมด้วยไตรสรณคมน์เพื่อนำไปประพฤติ ปฏิบัติ ขอพระ
 สงฆ์จงโปรดให้ศีล ๕ แก่ข้าพเจ้าด้วยเทอญ

พระสงฆ์ให้ศีล ๕

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (สวด ๓ จบ) ข้าพเจ้าขอน้อมน้อมแด่พระผู้
 มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส

พุทฺธัง สะระณัง คัจฉามิ ข้าพเจ้าถือเอาพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ

ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ ข้าพเจ้าถือเอาพระธรรมเป็นสรณะ

สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ ข้าพเจ้าถือเอาพระสงฆ์เป็นสรณะ

ทุติยัมปิ พุทฺธัง สะระณัง คัจฉามิ ข้าพเจ้าถือเอาพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๒

ทุติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ ข้าพเจ้าถือเอาพระธรรมเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๒

ทุติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ ข้าพเจ้าถือเอาพระสงฆ์เป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๒

ตะติยัมปิ พุทฺธัง สะระณัง คัจฉามิ ข้าพเจ้าถือเอาพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๓

ตะติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ ข้าพเจ้าถือเอาพระธรรมเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๓

ตะติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ ข้าพเจ้าถือเอาพระสงฆ์เป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๓

ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาธियามิ ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากการฆ่า
 สัตว์

อะทินนา ทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาธियามิ ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากการ
 ถูกลักขโมยของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้

กาเม สุมิจฉารานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาธियามิ ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจาก
 การประพฤติดินในกาม คือ ลุก เมีย และสามีผู้อื่น

มฺสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาธิยามิ ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดเพ้อเจ้อ

สุรา เมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาธิยามิ ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากการดื่ม สุรา และเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

พระสรูปศีล

อิมานิ ปัญจะ สิกขาปะทานิ สีเลนะ สุคะติง ยันติ สีเลนะ โภคะสัมปะทา สีเลนะ นิพพุติง ยันติ ตัสมา สีลัง วิโสธะเย

มนุษย์จะไปสู่สุคติได้ก็เพราะศีล จะมีโภคะสมบัติได้ก็เพราะศีล จะถึงซึ่งพระนิพพาน ได้ก็เพราะศีล ฉะนั้นจงรักษาศีล ๕ ข้อให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ด้วยเทอญ

มคฺนายกหรือพิธีกร กล่าวรับ สาธุภณฺเต

๑. ประธานสงฆ์หรือตัวแทนกล่าวสรุปสาระสำคัญของการรักษาศีลและสวดพระอภิธรรมที่บังเกิดเป็นบุญกุศลแก่ผู้ร่วมพิธีกรรม(คำกล่าวจะพิมพ์แจกภายหลัง)
๒. พระสงฆ์ให้ศีลกล่าวเฉพาะคำบาลีเท่านั้น มคฺนายกและฆราวาส กล่าวพร้อมกันในภาษาบาลียกเว้นคำแปลในระยะแรกว่าตามมคฺนายกจนกว่าจะกล่าวพร้อมกันได้
๓. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม
๔. วางผ้าบังสุกุล
๕. พระสงฆ์พิจารณา (แปล)
๖. เจ้าภาพถวายปัจจัยแด่พระสงฆ์
๗. พระสงฆ์อนุโมทนา

กราบพระ (กล่าวพร้อมกันในภาษาบาลียกเว้นคำแปลในระยะแรกว่าตามมคฺนายกจนกว่าจะกล่าวพร้อมกันได้)

อะระหังสัมมาสัมพุทธโธ ภะคะวา พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระอรหันต์ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง

พุทฺธังภะคะวันตัง อภิวาเทมิ ข้าพเจ้าขออภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม พระธรรมเป็นธรรมที่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว

ธัมมัง นะมัสสามิ ข้าพเจ้าขอนมัสการพระธรรม

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติตนดีแล้ว

สังฆัง นะมามิ ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสงฆ์

พิธีกรรมและขั้นตอน การถวายเครื่องไทยทานเพื่ออุทิศกุศลให้ผู้ตาย ให้ปฏิบัติ ดังนี้

- ❖ พระสงฆ์ที่รับนิมนต์มาถึง และได้เวลา ให้เจ้าภาพจุดธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย
- ❖ กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาเบญจศีล มคฺนายกอาราธนาพระปริต
- ❖ พระสงฆ์ถวายพรพระ

- ❖ มัคณายกกล่าวคำเวนทาน อุทิศไปหาผู้ตาย
- ❖ กล่าวคำถวายเครื่องไทยทาน เจ้าภาพพระเคนเครื่องไทยทาน
- ❖ พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำ
- ❖ มัคณายกให้พรเจ้าภาพ กราบพระ เป็นเสร็จพิธี

พิธีกรรมในการฌาปนกิจศพ (เผาศพในสุสาน)

- ❖ เมื่อนำศพถึงสุสานก่อนนำศพขึ้นสู่เมรุทำการอาบน้ำศพหรือล้างหน้าศพด้วยน้ำมะพร้าว แล้วตกแต่งโลงศพให้เรียบร้อยบนเมรุ(พร้อมที่จะประชุมเพลิง)
- ❖ พิธีกรหรือมัคนายกกล่าวทักทายแขกที่มาร่วมงาน และเข้าสู่พิธี อาราธนาเบญจศีล
- ❖ พระสงฆ์สวดมาติกา
- ❖ เชิญตัวแทนแขกที่มาร่วมงานวางผ้าบังสุกุล (ผ้าบังสุกุลจำนวนไม่เกินสามรอบของพระสงฆ์)
- ❖ พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลเสร็จ พิธีกร เชิญประธานในงาน วางผ้าไตรบังสุกุลที่หน้าโลงศพ จำนวน ๑ ชุด นิมนต์ประธานสงฆ์พิจารณาผ้าไตรบังสุกุลที่เมรุ ประธานสงฆ์พิจารณาผ้าไตรบังสุกุลเสร็จ กลับมานั่งอาสนะที่เดิม
- ❖ เจ้าภาพถวายปัจจัยแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำ
- ❖ การขอขมาศพเจ้าภาพและญาติของผู้ตายถือขันดอกไม้ ดอกไม้จันทน์ ไปยืนหน้าเมรุเพื่อทำการขอขมาศพ ในขณะที่เดียวกันพิธีกรเชิญแขกที่มาร่วมงานลุกขึ้นยืนเพื่อกล่าวคำขอขมาศพพร้อมกับทางเจ้าภาพ เมื่อกล่าวคำขอขมาศพเสร็จแล้วเจ้าภาพและญาตินำดอกไม้จันทน์ วางในที่จัดไว้หรือใส่ในโลงศพ แล้วยืนเข้าแถวเพื่อขอบคุณแขก จากนั้นพิธีกรกล่าวเชิญประธานในพิธีนำแขกวางดอกไม้จันทน์เป็นลำดับต่อไป จนเสร็จกลับมานั่งที่เดิม
- ❖ การจุดไฟประชุมเพลิง พิธีกรเชิญประธานในงานหรือผู้ใหญ่บ้านที่ผู้ตายสังกัดอยู่ เป็นคนจุดไฟประชุมเพลิงโดยใช้ไม้แคร่ หรือ กดสวิทต์ด้วยไฟฟ้า
- ❖ พระสงฆ์สวดหน้าไฟ แขกที่มาร่วมงานพนมมือ พระสวดหน้าไฟจบ เป็นเสร็จพิธี

ทั้งนี้กำหนดเป็นขั้นตอน ดังนี้

๑. พิธีกรนมัสการพระสงฆ์ และทักทายแขกที่มาร่วมงาน และเชิญแขกนั่งในที่ที่จัดเตรียมไว้ หรือตามอัธยาศัย พร้อมทั้งให้ผู้จัดการฌาปนกิจศพ ได้จัดแต่งโลงศพให้ดูเป็นที่เรียบร้อย
๒. เริ่มพิธีกรรมทางศาสนา อาราธนาศีล พระสงฆ์ให้ศีล เสร็จแล้ว
๓. พระสงฆ์ที่รับนิมนต์สวดมาติกา
๔. การทอดผ้าบังสุกุล

ชุดแรกจำนวน ผืน ชุดไตรบังสุกุลจำนวน ผืน

ชื่อแขกที่รับเชิญวางผ้าบังสุกุลชุดแรก

- ❖ ชื่อ.....
- ❖ ชื่อ.....
- ❖ ชื่อ.....

๕. แจกทุนสาธารณประโยชน์ (ถ้ามี)

- ❖
- ❖
- ❖

๖. เจ้าภาพถวายปัจจัยแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนาให้พร

๗. เจ้าภาพกล่าวขอบคุณแขก

๘. อ่านประวัติของผู้ตาย (ถ้ามี)

๙. ญาติทำพิธีชอฆมาศพ (อุตราวัฏ) สามรอบ หลังจากนั้นญาติยืนอยู่ข้างเมรุในจุดใดจุดหนึ่ง

๑๐. พิธีกรเชิญแขกทั้งหมดยืนขึ้นพร้อมกล่าวคำชอฆมาศพ พร้อมยืนไว้อาลัย ๑ นาที หลังจากนั้นเชิญประธานในงานนำแขกทั้งหมด ไปวางดอกไม้จันทน์

๑๑. จุดไฟประชุมเพลิง เชิญประธานในงาน หรือผู้ใหญ่บ้านในสังกัดหมู่บ้านของผู้ตาย เป็นคนจุดไฟประชุมเพลิง ชื่อ

๑๒. พระสงฆ์ทั้งหมดสวดหน้าไฟ จบ

โดยมีการแปลคำสวดเช่นเดียวกับการสวดอภิธรรม

ขั้นตอนพิธีกรรมการสังเคราะห์บ้านหลังจากเผาศพเสร็จแล้ว (สูตรเหือน)

- พระสงฆ์จำนวน ๕ รูป มาถึงเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย มัคคานายกอาราธนาเบญจศีล
- กล่าวคำอาราธนาพระปริต พระสงฆ์เจริญพุทธมนต์ จบ
- เจ้าภาพถวายปัจจัยแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนาประพรมน้ำมนต์แก่เจ้าภาพ
- มัคคานายกนำกราบพระ เป็นเสร็จพิธี

ข. รูปแบบงานมงคล (งานบวช และ งานทานสลากภัต)

จากการจัดเวทีเพื่อการค้นหาปัญหาสาเหตุด้านพิธีกรรมที่มีหลากหลายนั้น ทางเวทีได้พูดคุยกันเกี่ยวกับพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดงานด้านงานมงคลไว้หลายงาน เช่นงานบวช งานทานสลากภัต งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ งานเปิดป้ายร้าน แต่ที่มีความเกี่ยวข้องและเป็นผลกระทบกับชุมชนโดยตรงและมีผลกระทบทั้งสามส่วนคือผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านศาสนาประเพณีวัฒนธรรมมากในที่นี้คือ งานบวช กับงานทานสลากภัต เพราะเป็นงานที่ค่าใช้จ่ายมาก

บทที่ ๕

สรุปผลการดำเนินงาน

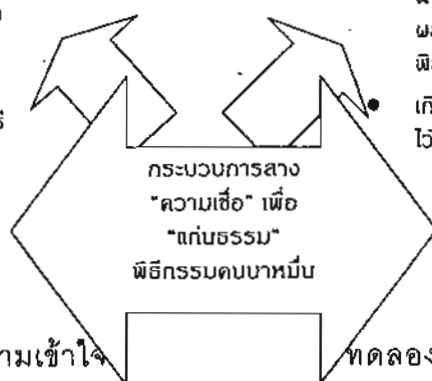
หมวดความคิดเรื่องกระบวนการการทำงาน

ผลดังตั้งใจ

- ความเชื่อมากมาย ถูกลดทอน เหลือเพียง ๒ วัน
- พิธีกรรมกระชับ เริ่มเป็นไปในรูปแบบเดียวกัน
- การเรียนรู้หลักธรรม สอดแทรกความหมายในรูปเอกสารคำแปลทสวด
- คำใช้จำ요ในการประกอบพิธีกรรมลดลง

ความเปลี่ยนแปลงดี ๆ

- ผลที่ได้เป็นที่ยอมรับในพื้นที่อื่น และมีการนำรูปแบบไปใช้
- คบในชุมชนเรียนรู้การแลกเปลี่ยน คิดร่วมทำร่วม รู้จักพิจารณาถึงความเหมาะสม ผล และปรับตัวในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ
- เกิดการมีส่วนร่วมในการดำรงไว้ซึ่งพิธีกรรม และการพัฒนา

รวบรวมข้อมูล ความเชื่อ พิธีกรรมความเข้าใจ
แก่นธรรม

- เวทีระดับตำบลและอำเภอ กว่า ๕๐ เวที สะท้อนปัญหา แลกเปลี่ยนความคิด ความเชื่อ วิพากษ์พิธีกรรม ความเข้าใจในหลักธรรม
- เอกสาร คำรา ปับสา
- ความคิดเห็นจากแบบสอบถาม
- สัมภาษณ์แกนนำ ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ดงแก้ววิชา อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
- แกนนำ พระสงฆ์ มัคคทายก พระอาจารย์ ผู้เฒ่าผู้แก่ ร่วมกับวิเคราะห์สรุปความเชื่อ รูปแบบพิธีกรรม แนวทางการสร้างการเรียนรู้ธรรมะ

ทดลองปฏิบัติสู่การนำไปใช้อย่างเหมาะสม
และขยายผล

- ทารือเจ้าภาพ ลองปฏิบัติตามข้อสรุปความเชื่อและการจัดพิธีกรรมงานศพ
- จัดทำเอกสารคำแปลทสวด และทดลองแปลในงานพิธีกรรมต่าง ๆ
- จัดเวทีวิพากษ์ วิจารณ์ สรุปผลการทดลอง
- สรุปรูปแบบที่เหมาะสมเป็นร่าง “แนวปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมและพิธีกรรมที่เหมาะสม” สู่ประกาศสภาวัฒนธรรมอำเภอคณาหมื่น เชิญชวนให้ปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน

รูปแบบพิธีกรรมงานมงคลและงานอวมงคลที่เหมาะสม เป็นรูปแบบเดียวกัน ช่วยลดคำใช้จำ요 และสร้างการเรียนรู้ในแก่นธรรมของคณาหมื่นเป็นอย่างไร

สถานการณ์พิธีกรรม/ความเชื่อ

- มีความแตกต่าง “อะไรคือสิ่งที่ถูกต้อง?”
- ส่งผลให้สูญเสียเวลาและคำใช้จำ요
- สร้างการเรียนรู้ในแก่นของหลักธรรมอย่างไรบ้าง

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

สถานการณ์เดิม		ปัจจุบัน
๑. ความเชื่อ - ฤกษ์ยาม, วันดีวันเสียมาก มาย	“หลายกำแพงที่มอง ไม่เห็น”	๑. คงไว้เพียง ๒ วัน (วันศุกร์ที่ตรงกับ วันพระ, วันขึ้น/แรม ๕ ค่ำ)
๒. ระยะเวลาตั้งบำเพ็ญกุศลศพ ๓-๕ วัน	การปรับเปลี่ยนความ คิด, ความเชื่อ เพื่อ	๒. ตั้งศพไม่เกิน ๓ วัน
๓. ค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพ ๑๐,๐๐๐ - ๑๒,๐๐๐ บาทต่อวัน	สร้างการยอมรับและ หาแนวทางแก้ไข	๓. ค่าใช้จ่ายลดลง ๗,๐๐๐ - ๘,๐๐๐ บาทต่อวัน
๔. ขึ้นคอนพิธีกรรมงานฌาปนกิจศพใน ป่าช้าใช้เวลา ๑.๓๐ - ๒ ชั่วโมง	ปฏิบัติร่วมกัน	๔. ใช้ขึ้นคอนและพิธีกรรมตามที่ ทดลองแต่ไม่สวดคำแปล ใช้เวลา ๔๕ นาที - ๑ ชั่วโมง
๕. ล้มวัว-ควาย เพื่อเลี้ยงแขก		๕. ใช้อาหารพื้นบ้านและซื้อจากตลาด
๖. สูตรเหียน หลังวันเผา จัดเลี้ยงแขกอีก ๑ วัน		๖. สูตรเหียนหลังจากงานฌาปนกิจศพเลย

รูปแบบพิธีกรรมที่เหมาะสม เป็นประโยชน์ และเอื้อต่อการเรียนรู้ธรรมะของประชาชน

คำถามในใจฝ่ายสงฆ์ ฝ่ายฆราวาสเริ่มคลี่คลายตามความมุงหวังที่มีมาเนิ่นนาน ความเชื่อ มากมาย ถูกลดทอน ขึ้นคอนพิธีกรรมก็กระชับไม่ยืดเยื้อ เริ่มเป็นไปในรูปแบบเดียวกัน มีความพยายามสอดคล้องการเรียนรู้หลักธรรมในพิธีกรรมต่างๆ ด้วยเอกสาร ที่สำคัญค่าใช้จ่ายก็ลดลง จากเดิมเฉลี่ยค่าใช้จ่ายในการตั้งศพบำเพ็ญกุศลจนถึงวันเผาศพจะอยู่ที่วันละ ๑๒,๐๐๐ บาท เหลือวันละ ๗,๐๐๐-๘,๐๐๐ บาท ระยะเวลาจัดพิธีกรรมก็ลดลงจากเดิม ๓-๕ วัน เป็น ๓-๕ วัน เน้นความประหยัดเรียบง่ายถูกต้องตามประเพณี

คุณเชติพนธ์ในฐานะนักวิจัยสะท้อนว่ามีความสุขกับผลที่ได้รับและศักยภาพที่เพิ่มขึ้น “ในฐานะคนนอก การได้เข้าไปเรียนรู้จากคนนานาในหลายๆ เรื่องเหมือนเป็นหนังสือเล่มใหม่ ภูมิใจที่ได้พบรูปแบบที่เหมาะสมจากความคิดของคนทั้งอำเภอไม่ใช่ของเราคนเดียว มีความสุขที่เห็นคนจ่ายเงินน้อยลง อีกอย่างผมเป็นคนพูดไม่เก่ง พอทำวิจัยมีคนเห็นแวว เลยได้เป็นเลขาสภาวัฒนธรรมของอำเภอ เป็นรองประธานสภาของวัฒนธรรมตำบล ต้องทำในหน้าที่ในการพูด และช่วยจัดงานพิธีกรรมต่างๆ แทบไม่ว่างเว้น”

สิ่งที่ทีมวิจัยภาคภูมิใจอย่างมากคือความเปลี่ยนแปลงในชุมชนคนนานาถิ่น ผลการจัดทำงานศพที่เป็นรูปธรรม ทำให้ชาวบ้านถูกคิดถึงความเชื่อและการปฏิบัติบางอย่างที่ผ่านมามีว่า “ไม่มีเหตุผลที่สมควร รวมทั้งเป็นการสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ” หันมาใส่ใจกับรูปแบบการจัดงานพิธีกรรมอื่นๆ มากขึ้น เช่น งานบวชงานขึ้นบ้านใหม่ คิดใหม่ว่า “ไม่ควรมีการจัดในลักษณะเอิกเกริก ฟุ่มเฟือย”

คนแต่ละกลุ่มรู้จักการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงตัวเองในการจัดพิธีกรรมต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้านรู้จักเตรียมอาหารที่ไม่มากไม่น้อยจนเกินไป พิธีกรดำเนินรายการอย่างคำนึงถึงความถูกต้องครบถ้วนมากกว่าเดิม เช่น การพูดอย่างถูกต้องตามหลักภาษาไทย การชวนชวหาความรู้น่าขึ้น

ฝ่ายต่างๆ ก็เห็นความสำคัญ และเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำรงไว้ซึ่งพิธีกรรมทางศาสนาอย่างถูกต้องตามประเพณี ดังจะเห็นได้จากการที่ อบต. ช่วยสนับสนุนงบประมาณการจัดถวายทานสลากภัตรแบบไม่ฟุ่มเฟือย ชุมชนร่วมใจ ไม่ฆ่าวัวควายเพื่อเลี้ยงฉลอง ไม่เกี่ยวข้องอบายมุข เน้นให้ผู้เฒ่าผู้แก่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมที่ถูกต้องแก่เด็ก/เยาวชน รวมทั้งเน้นการใช้วัสดุจากธรรมชาติมาใช้ในการประกอบพิธีกรรม ตลอดจนร่วมกันถวายทานสลากภัตรในโรงเรียนร่วมกับลูกหลานของตน

นายอำเภอหนามยี่นยี่สนับสนุนเกี่ยวกับการนำงานวัฒนธรรมนำหน้าการพัฒนา เพราะวัฒนธรรมเป็นงานใหญ่ที่ทุกคนยินดีมีส่วนร่วม สามารถบูรณาการเข้ากับหน่วยงานอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น เรื่องการแก้ปัญหาความยากจน ผู้ว่าราชการจังหวัดให้ความสำคัญกับการต่อยอดงาน โดยสนับสนุนการเปิดเวทีวัฒนธรรมระดับจังหวัด เพื่ออบรมและแลกเปลี่ยนรูปแบบการจัดพิธีกรรมต่างๆ กับแกนนำวัฒนธรรมในแต่ละหมู่บ้านที่ผ่านการคัดเลือกแล้วหมู่บ้านละสองคน

นอกจากนี้ ยังมีการขยายผลไปสู่ชุมชนใกล้เคียง มีการนำรูปแบบไปปฏิบัติต่อ เช่น บ้านสถานอำเภอนาหมื่น อำเภอนาหมื่น บ้านนา อำเภอยางชุมน้อย โดยสภาวัฒนธรรมบางพื้นที่ได้นำไปประกาศใช้ในระดับอำเภอ หรือในบางพื้นที่ก็ให้ความสนใจ โดยเข้าไปแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดพิธีกรรมกับคนนาหมื่น

ยิ่งกว่านั้น ในชุมชนยังเกิดการพัฒนาการศึกษา/กฎระเบียบ/แนวปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันในเรื่องอื่นๆ โดยการใช้กระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยน ระดมความคิดเห็น อาทิ คุยต่อเนื่องเรื่องการประหยัดค่าใช้จ่ายในการจัดเลี้ยงเชื่อมโยงไปเรื่องสุขภาพ กำหนดให้เลี้ยงอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพในพิธีกรรมต่างๆ เช่น น้ำสมุนไพร นมถั่วเหลือง สิ่งไม่ปลอดภัยต่อสุขภาพอย่างลาบดิบ เหล้า ซึ่งเคยขึ้นโต๊ะในงานพิธีกรรมต่างๆ ปัจจุบันแทบไม่พบการเลี้ยงแบบนี้แล้ว

อีกหลายอย่างที่ป็นปัญหา คนนาหมื่นก็จะมาพูดคุยและช่วยกันแก้ไข อย่างการนำวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาในการจัดงานศพ ครั้งหนึ่งมีการนำดนตรีของทหารมาช่วยงานศพ เมื่อเปิดให้เล่นดนตรี ตอนแรกนึกว่าจะเป็นดนตรีธรรมดา ปรากฏว่ามีทั้งการร้องการเต้นเกิดขึ้น หลายคนที่อยู่ในเหตุการณ์ช่วยกันยับยั้งไว้ได้ หรือบางพื้นที่ที่มีการรับเหมาจัดงานศพ ชาวบ้านจะพยายามแก้ไขโดยเข้าไปช่วยจัดดอกไม้ นีบศพดนตรี ปราสาท เป็นต้น

“ชาวบ้านได้รู้ว่า การมาแลกเปลี่ยน การมาหาข้อสรุปกันในเวทีตลอด ทำให้หาหนทางได้ นั่นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะสำคัญ ถ้าต่างคนต่างคิดต่างคนต่างพูดกันเหมือนเมื่อก่อน มันแก้ปัญหาไม่ได้ สกว. ให้โอกาสตรงนี้ในงานวิจัย ชาวบ้านได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันจนเห็นทางออกที่เป็นรูปธรรมชัดเจนมาก ทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของกิจกรรมและเวทิมันเกิด การทำแบบนี้มันเกิดการเรียนรู้จริงๆ เขาก็มีจิตใจมาร่วมกับเราง่ายขึ้นและคงจะร่วมต่อในวันหน้า ขณะเดียวกัน ผู้ใหญ่หลายคนก็ต้องคิดว่า งานวิจัยสร้างผลกระทบอะไร

ขึ้นกับสังคม กระบวนการเปลี่ยนแปลงมันเกิดขึ้นแล้วทุกคนจะต้องตามกระแสไปในทางเดียวกัน ไม่ต้องตั้งอยู่กับตัวเอง บางคนก็นำกระบวนการไปแก้ปัญหारेื่องอื่น ทำให้หลายๆ เรื่องมันดี" (คุณสมคิด ปวนยา, ทีมวิจัย)

บทเรียนการเรียนรู้

ในการทำงานไม่ใช่เรื่องง่าย มีอุปสรรคมากมายให้ได้เรียนรู้ ค่อยๆ คิด ค่อยๆ ปรับ

เรื่องแรกคือ "เวลา" การทำงานเกี่ยวกับความเชื่อต้องอาศัยเวลา โดยเฉพาะการทดลองเรื่องการจัดงานศพ ไม่มีใครกล้าที่จะเสี่ยงลงตายดู ต้องอาศัยการรอ "จังหวะเวลา" ให้มีการตายเกิดขึ้นจริงๆ จึงจะทดลองได้ จำเป็นต้องปล่อยให้โครงการล่าช้า จากเดิมกำหนดเวลาเสร็จสิ้นไว้ภายใน ๒ ปี มาจนถึงขณะนี้ เป็นเวลากว่า ๓ ปีแล้วก็ยังไม่เสร็จ

ต่อมาเป็นเรื่องของ "การบันทึกและรายงาน" แรกๆ ทำงานกันไปแต่ไม่ได้บันทึกรายละเอียดกิจกรรมไว้ทุกครั้ง พอทำรายงานความก้าวหน้าก็ยากลำบาก จับต้นชนปลายไม่ถูก ตอนนั้นก็เริ่มที่จะเรียนรู้ มีการเรียบเรียงอย่างเป็นระบบมากขึ้น แม้จะยังไม่ดีนัก

"คนไม่เห็นด้วย" เป็นเรื่องน่าหนักใจในการพยายามเข้าไปปรับเปลี่ยนความเชื่อในการจัดพิธีกรรมที่ฝังหัวมาเนิ่นนาน โดยเฉพาะคนแก่คนแก่ที่เคยเชื่ออย่างไร ก็มักจะเชื่ออย่างนั้น ไม่ยอมรับหรือปรับเปลี่ยนอะไรง่ายๆ ต้องสร้างพื้นที่ให้แลกเปลี่ยนหรือทำความเข้าใจร่วมกันบ่อยๆ กับกลุ่มคนทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น อาจารย์ ปราชญ์ชาวบ้าน มัคทายก พิธีกร ผู้เฒ่าผู้แก่ พระสงฆ์ ต้องสรรหาสารพัดวิธีการที่จะโน้มน้าวให้คนยอมรับด้วยเหตุด้วยผล ยอมจำนนด้วยหลักฐาน ปล่อยให้คนส่วนใหญ่เป็นผู้ตัดสินใจ

"ถ้าสมมุติว่าลุงแก้วตาย ลูกของลุงแก้วมีเงินแค่นี้แต่ก็ยังเสียศพไม่ได้ ต้องเอาศพไว้ถึง ๕ คืน แทนที่จะไว้ ๒ คืน ลุงแก้วจะทำอย่างไร ยังจะคิดแบบเดิมอยู่หรือเปล่า" ตัวอย่างการโยนคำถามให้ใคร่ครวญกัน ในเวที ทำให้ผู้เฒ่าผู้แก่ยิ่งไปเป็นรายๆ เพราะมันเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ หรือ ถ้ายังยืนยันคำเดิมอยู่ว่า "เสียศพวันนั้นวันนี้ไม่ได้" ก็จะเปิดหนังสือแล้วชี้ให้ดูข้อความที่เขียนไว้เลยว่า "วันนั้นวันนี้ที่บอกมานั้นสามารถเสียศพได้" ส่วนใหญ่ก็จะยอม

ในบางครั้งมีเหมือนกันที่ "หัวแข็ง" มายุยงเจ้าภาพไม่ให้ทำตาม แต่ก็รู้เสียงคนกลุ่มใหญ่ไม่ได้ เพราะมีอาจทัดทานกระแสความเปลี่ยนแปลงจากคนส่วนใหญ่ที่ผ่านการยอมรับเหตุและผลจากการศึกษา การวิเคราะห์ด้วยข้อมูลที่เป็นระบบมาด้วยกัน เมื่อมีใครทำอะไรผิดแปลกออกไปจึงตกเป็นจำเลยของสังคมไปเอง

บางครั้งมีเสียงไม่ค่อยดีมากระทบหู ทีมวิจัยก็ต้องหนักแน่น ทำหูทวนลมกันบ้าง คิดเสียว่า "งานแบบนี้เป็นงานทวนกระแสสังคม ปกติไม่ค่อยมีใครทำกัน ถ้าทำสำเร็จก็จะเสมอตัว ถ้าทำไม่สำเร็จก็จะมีค่าอะไร อาจจะถูกรุมต่อว่าเลยก็ได้ ทำมาแล้วต้องกัดไม่ปล่อย อย่าท้อถอย จึงจะเกิดรูปธรรมชัดเจน"

คนที่ไม่เห็นด้วยส่วนใหญ่มักจะเป็นคนที่ไม่ได้เข้าร่วมเวที เพราะไม่ได้เชิญ หรือเชิญแล้วแต่ไม่มา โดยเฉพาะศพที่เป็นข้าราชการ มีฐานะดี หรือมีการนิมนต์พระ เชิญพิธีกรจากที่อื่นมาบ้าง จึงไม่ยอมรับรูปแบบที่นาหมื่นทำ "เคยมีอยู่ครั้งหนึ่งเจ้าภาพไปนิมนต์พระสงฆ์ต่างถิ่นมา ท่านบอกให้สวดหน้าไฟรอลงวางดอกไม้จันทร์ เราก็ไม่ทำตาม แต่ทำตามรูปแบบใหม่ที่บ้านเรา ท่านก็เดินเข้ามาบอกว่า ทำไมไม่สวดรอ เราก็ต้องทำเฉย เพราะท่านไม่รู้ที่บ้านเราทำแบบนี้ เราต้องยืนยันในแบบของเรา ถ้าไปทำตามที่เขาต้องการ มันก็จะเปลี่ยนไปอีก" พระปลัดอภินันท์ อภิบุญโญเมื่อยกบทเรียนด้านจิตใจอันหนักแน่น มีจุดยืนในการทำงาน ไม่ไขว่ไขวไปกับเสียงที่ไม่เห็นด้วย เพราะความไม่เข้าใจ

กลุ่มที่มีแรงต้านสูงมากคือ "พระ" แม้ว่ากระแสสังคมส่วนใหญ่จะตอบรับแล้วก็ตาม ส่วนหนึ่งต้องทำใจยอมรับว่า ไม่ใช่เรื่องง่ายเลยที่จะให้พระสงฆ์ปรับเปลี่ยน เว้นแต่เป็นพระสงฆ์รุ่นใหม่ๆ ยิ่งถ้าไปละลาบละลั้วพระอาวูโส อาจจะโดนกระแทกกลับมา พลอยเป็นผลเสียมากกว่า...สะท้อนวิธีการทำงานว่า "ต้องใจเย็นๆ ไม่ต้องขับเคลื่อนเร็วนัก ปล่อยให้เหตุการณ์มันผ่านไป พร้อมๆ กับเก็บเกี่ยวบทเรียนการทำงานนั้นไว้ให้กับสังคมไปเรื่อยๆ" อย่างน้อยวันนี้พระสงฆ์รุ่นเก่า พระสงฆ์รุ่นใหม่ก็มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนพูดคุยกัน อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน หากจะปรับความคิดคงต้องค่อยเป็นค่อยไป "ช้าๆ ได้พร้าเล่มงาม"

ชาวขอนแก่นทั้งหมดทั้งมวลที่ได้ฝ่าฟันมาจนวันนี้ ช่วยสร้างทักษะการจัดการ เรียนรู้กระบวนการนำสู่เป้าหมาย รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มาจากความรู้สึกของผู้อื่น รู้จักการพูดคุยกันภายใต้เหตุผล ดังที่พระผจญ ปาโส ได้ให้มุมมองต่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่นว่า "เป็นวิชาที่แปลก สามารถเปลี่ยนคนให้เป็นคน สามารถเปลี่ยนใจคนที่มองไม่เห็นอะไร ให้หันกลับมามองสิ่งที่อยู่เบื้องลึก แล้วช่วยกันขับเคลื่อนบ้านเมืองให้เจริญขึ้นมาได้"

บทเรียนที่อยากจะชี้ให้เห็นชัด ก็คือ ต้องให้ความสำคัญกับ "กระบวนการ" เหนือกว่าการนำผลไปใช้ ที่กล่าวสรุปอย่างนี้ เพราะทีมวิจัยได้เห็นตัวอย่างจากการที่อำเภอนาน้อยได้นำเอาแนวปฏิบัติจากอำเภอนาหมื่นไปใช้ ทำให้เจ้าภาพบางคนกลุ้มใจ เพราะไปยึดเยียดให้เลย ไม่ได้ผ่านกระบวนการมาก่อน ทั้งการทำความเข้าใจกับปัญหา การพูดคุยและหาข้อสรุปร่วมกันในแต่ละเรื่องอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดการต่อต้านและขัดแย้งกันในพื้นที่

แนวปฏิบัติต่างๆ ที่นาหมื่นได้มานั้นก็มาจาก "กระบวนการมีส่วนร่วม" อย่างแท้จริง ให้ชาวบ้านเป็นผู้คิด เป็นผู้ลงมือทำด้วยตนเอง หากมีการบังคับให้ปรับเปลี่ยนวิถีที่เคยถือปฏิบัติกันมา แล้วบังเอิญเกิดเรื่องราวแรงตามความคิดความเชื่อ นั้น คงไม่สามารถหาเหตุผลมาอธิบายที่มาที่ไปได้ ทีมวิจัยเองก็จะต้องตกเป็นจำเลยของสังคม

ตรงนี้ พระปลัดอภินันท์ อภิบุญโญ ได้เปรียบเปรยงานวิจัยกับหลักธรรมว่า "กลไกการสร้างการยอมรับต้องใช้หลักธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัย ที่มุ่งเน้นให้ทีมวิจัยและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นๆ มาร่วมกันหาที่มาที่ไปของปรากฏการณ์ต่างๆ อธิบายถึงเหตุและผลของสิ่งนั้นๆ ให้ได้ เมื่อมีการใช้สติไตร่ตรอง ปัญญาของแต่ละบุคคลก็เกิด นำสู่การยอมรับในเชิงความคิดเห็น และค่อยๆ ปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติ"

ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ

ดอกผลความสำเร็จที่ได้ชื่นชมกันนั้น ทีมวิจัยได้คิดวิเคราะห์ร่วมกันแล้วว่า มีความข้องเกี่ยวกับอีกหลายๆ ปัจจัย ซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าความมุ่งมั่นของทีมวิจัยเลย

๑) พระสงฆ์เป็นแกนนำที่มุ่งมั่น พระปลัดอภิรักษ์ อภิบุญโญ หัวหน้าโครงการเป็นผู้ใหญ่ในอำเภอนาหมื่นให้การยอมรับ ทั้งยังดำรงตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะอำเภอนาหมื่น สามารถประสานงานกับวัดต่างๆ แทนเจ้าคณะอำเภอนาหมื่น ทำให้เป็นที่รู้จักของญาติโยมทั่วไปในอำเภอนาหมื่น มีความพร้อมและให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมในสิ่งที่พระสงฆ์พอจะทำได้ ประกอบกับเป็นบุคคลที่มีความสุขุม เยือกเย็น ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น มีความคิดก้าวหน้า (หัวสมัยใหม่) มีการเสนอความคิดเห็นใหม่ๆ และความเคลื่อนไหววงการพระสงฆ์อำเภอนาหมื่นให้ชุมชนรับทราบอยู่เสมอ ไม่มุ่งหวังเงินเป็นที่ตั้งในการทำกิจกรรม พยายามเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ สามารถประสานกับองค์กรอื่นได้ทั้งระดับชุมชน หมู่บ้าน ตำบลและอำเภอ

๒) กลุ่มแกนนำฝ่ายฆราวาส มีความสนใจปัญหาของสังคม อยากแก้ไขปัญหาที่พบเห็นในทุกๆ ด้านโดยเฉพาะพุทธศาสนพิธีที่พบค่อนข้างบ่อย ทั้งเรื่องรูปแบบที่ไม่เอื้อต่อสถานการณ์ปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา การบริหารเวลา รวมถึงค่าใช้จ่ายด้านต่างๆ ในการจัดพิธีกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ในบางโอกาสผู้ที่ได้รับผลกระทบมาพูดคุยให้ฟังถึงความเดือดร้อน เช่น เจ้าภาพต้องการตั้งศพบำเพ็ญกุศลไว้ ๒ คืน เพราะกำลังด้านการเงินไม่มวกพอที่จะไว้หลายวันได้ แต่ก็ไม่สามารถเผาศพได้ เนื่องจากวันที่เจ้าภาพต้องการเผาศพเป็นวันไม่ควรเผาศพ และจากการเห็นปัญหาที่ตรงกันนี้เอง จึงเป็นโอกาสให้ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทั้งเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์ พยายามหาทางออกที่เหมาะสมกับปัจจุบันตลอดมา

๓) องค์ประกอบของทีมวิจัย มีทั้งแกนนำฝ่ายสงฆ์ แกนนำฝ่ายฆราวาส มีคนยาก ประธานสภาวัฒนธรรมระดับอำเภอ เลขานุการสภาวัฒนธรรมระดับตำบล ที่ชาวบ้านให้ความเชื่อถือ มีอิทธิพลในการจัดพิธีกรรม สามารถที่ประสานงานภายในหน่วยงานและระหว่างหน่วยงาน เพื่อการขับเคลื่อนได้เป็นอย่างดี

๔) กลุ่มในอำเภอนาหมื่นมีกระบวนการขับเคลื่อนเป็นประจำ เมื่อมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ทางกลุ่มหรือฝ่ายอื่นๆ สามารถเชื่อมโยงกันเพื่อการเคลื่อนไหวได้สะดวกรวดเร็ว และหลังการจัดกิจกรรมวิจัย ที่ได้จัดทำเป็นลักษณะเวที เสวนา โดยมีกลุ่มต่างๆ ในตำบลมีส่วนร่วมทำกิจกรรม สมาชิกในกลุ่มได้กระจายข่าวให้ประชาชนได้รับทราบ นำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ที่หลากหลาย ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ที่เห็นด้วยนำเอาไปปฏิบัติต่อแม้ไม่มีบทสรุป

๕) หนี้สิน ประชาชนส่วนใหญ่ของอำเภอนาหมื่นยากจน มีหนี้สินรุงรัง จึงอยากให้งานอย่างประหยัด พอเหมาะกับฐานะทางการเงินของตนเอง แต่ไม่สามารถกระทำได้นี้เนื่องจากกระแสการแข่งขันด้านชื่อเสียง เกียรติยศ ในสังคมยังมีสูง บางคนจำเป็นตกกระไดพลอยโจน หรือพวกมากลากไปก็มี เมื่อมีโครงการวิจัยนี้เกิดขึ้นเป็นกระบวนการหลายคนเริ่มหาที่พึ่งพิง โดยอ้างงานวิจัยเช่นนี้ว่า "คนส่วนใหญ่เห็นควรจัด

กิจกรรมอย่างไรที่ไม่ให้หนี้สินเพิ่มขึ้น?" คิดว่าแหล่งเงินที่ได้รับมาจากแหล่งต่างๆ ควรเหลือไว้ใช้ให้เป็นประโยชน์ด้านอื่นๆ ด้วย มิใช่นำมาใช้จ่ายในการจัดงานหมด เช่น เงินฌาปนกิจของธนาการสหกรณ์และการเกษตร (ธกส.) ที่ได้ทำประกันไว้ ซึ่งจะได้รับหลังจากเสียชีวิตประมาณ ๑๑๐,๐๐๐ บาท

๖) ความร่วมมือของชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความสมัครสมานสามัคคี แบ่งบทบาทหน้าที่ ช่วยกันทำงานจนประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นองค์การสงฆ์ มัคทายก ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มแม่บ้าน เจ้าภาพงานศพก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แม้ว่าจะต้องทดลองใช้รูปแบบใหม่ในงานที่เป็นหน้าเป็นตาของตนเองและครอบครัวก็ตาม

๗) มีการทำงานทั้งแนวราบและแนวตั้ง กล่าวคือ ได้จัดกระบวนการพูดคุยปรึกษาหารือกับชาวบ้าน หามติร่วมกันไปทีละเรื่อง เมื่อคนส่วนใหญ่เห็นร่วมแล้วก็ทำงานกับแนวตั้งเพื่อประกาศใช้ให้เป็นทางการ

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์รูปแบบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในเรื่องวัน เวลา ฤกษ์ยาม สถานที่ ที่เหมาะสมกับอำเภอหนองมื่น ให้ประชาชนทราบทุกพื้นที่

๒. ควรจัดให้มีการประชุม อบรม พระสงฆ์ มัคทายก พิธีกร และข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบฯ ที่เหมาะสมกับอำเภอหนองมื่น ทุกวัด

๓. ควรจัดให้มีการประชุม อบรม แกนนำที่สำคัญในหมู่บ้าน(ผู้ที่เป็นผู้นำมีความรู้ ความเข้าใจในด้านนี้) มาทำความเข้าใจ ในการปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าว

๔. ควรจัดให้มีการกระบวนการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทำความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนโดยมีรูปแบบดังนี้

๔.๑ ควรจัดให้มีคู่มือคำแปลในคำกล่าวสมათานศีล คำแปลของศีล ๕ คำบูชาต่างๆ คำสวดหรือคำอธิษฐาน ทั้งในงานมงคลและอวมงคล

๔.๒ ควรจัดให้มีคู่มือความหมาย เจตนารมณ์ของการสวดพระอภิธรรมในงานศพ ทั้งการตั้งบำเพ็ญกุศลศพที่บ้านหรือวัด และวันฌาปนกิจศพ (วันเผา) ในป่าช้า

๔.๓ ควรจัดให้มีการเทศนาธรรมในรูปแบบปาฐกถาธรรมในงานศพ และงานมงคล มากกว่าเทศนาตามโปลาหรือหนังสือ (อ่านธรรมเป็นผูก)

๔.๔ การกล่าวคำบูชาและสมათานต่างๆ รวมถึงการสมათานศีล ๕ ควรมีคำแปลเป็นเนื้อหาภาษาไทยกำกับไว้เสมอ

๔.๕ ควรจัดให้มีคู่มือคำแปลสวดมนต์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในงานพิธีกรรมทางพุทธศาสนา รูปแบบต่างๆ

๖. ควรจัดให้หลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนต่างๆ เพื่อพัฒนาเสริมการเรียนรู้แก่เด็กนักเรียน ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่เป็นสาระสำคัญและแก่นแท้มากกว่าเปลือกนอก
๗. ควรจัดให้มีการรณรงค์รูปแบบต่างๆ ในการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในหมู่ประชาชน เยาวชน และเด็กนักเรียน

ภาคผนวก

ทีมวิจัยหลัก

1. พระปลัดอภิรักษ์ อภิภูมโน หัวหน้าโครงการ
 เลขาเจ้าคณะอำเภอนาหมื่น
 ที่อยู่ 66 หมู่ 8 วัดนาหวาย ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน 55180
 โทรศัพท์ 054-787245, 089-950-8087
2. นายเชติพนธ์ ตาน้อย ทีมวิจัย
 รองนายก อบต.นาทะนง
 ที่อยู่ 52 หมู่ 3 ตำบลนาทะนง อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน 55180
 โทรศัพท์ 054-787395, 089-950-7961
3. นายสมคิด ปวนยา ทีมวิจัย
 หัวหน้าสถานีอนามัยหลักหมื่น
 ที่อยู่ 102 หมู่ 8 ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน 55180
4. นายเจริญ เปี่ยมทวีศักดิ์ ทีมวิจัย
 ที่อยู่ 32 หมู่ 1 ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน 55180
5. นางชุลีพร สิริมาวรฤทธิ ทีมวิจัย
 รองผู้อำนวยการโรงเรียนนาหมื่นพิทยาคม
 ที่อยู่ โรงเรียนนาหมื่นพิทยาคม อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน 55180
6. นายบรรเจ็ด ตีบด้อย ทีมวิจัย
 เลขาธิการวัฒนธรรมอำเภอนาหมื่น
7. นายรวม ใจป่า ทีมวิจัย
 มัคคนายกวัดนาหวาย
 ที่อยู่ 4 หมู่ 8 ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน 55180
8. นางสาวสมिता ใหม่ชุม ทีมวิจัย
 ที่อยู่ 88 หมู่ 8 ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน 55180
 โทรศัพท์ 054-787313, 089-917-70892
 อีเมล samita_mai@hotmail.com

ประกาศ

สภาวัฒนธรรมอำเภอนาหมื่น

แนวปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม
พิธีกรรมที่เหมาะสมของอำเภอ นาหมื่น

(ชุดปรับปรุงใหม่ เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2549)

ประกาศสภาวัฒนธรรมอำเภอนาหมื่น

เรื่อง แนวปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม และพิธีกรรมที่เหมาะสมของอำเภอนาหมื่น

จากสภาพปัญหาเกี่ยวกับงานประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรมต่าง ๆ ของอำเภอนาหมื่น ที่ไม่เป็นไปตามรูปแบบ ประเพณีวัฒนธรรมเดิมที่มีมาแต่อดีต มีความฟุ่มเฟือย เน้นการกินเลี้ยง หรือสังสรรค์มากกว่าการทำบุญกุศล ทางสภา วัฒนธรรมอำเภอนาหมื่น สภาวัฒนธรรมตำบลทุกตำบล ร่วมกับทีมงานวิจัยของคณะสงฆ์ กลุ่มศึกษานาหมื่น หน่วยงาน ทั้งภาครัฐ และเอกชน ได้มีการจัดเวทีวัฒนธรรมในระดับตำบลทุกตำบล ตลอดจนการประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ประชาชนในพื้นที่อำเภอนาหมื่นหลายครั้ง รวมถึงการศึกษาค้นคว้าในตำราทั้งของท้องถิ่น ตำราที่เกี่ยวข้องจนถึงการจัด เวทีวัฒนธรรมระดับตำบล ระดับอำเภอหลายครั้ง ในระหว่างปี 2545 - ปี 2548 และครั้งหลังสุดเมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2549 สภาวัฒนธรรมอำเภอได้เชิญคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมตำบล/อำเภอ และผู้เกี่ยวข้องในอำเภอนาหมื่นเข้าร่วม การจัดเวทีวัฒนธรรม และได้นำปัญหาทางวัฒนธรรมดังกล่าวมาสรุปและหาแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งมีมติเสียงส่วนมาก ให้มีการอนุรักษ์ เผยแพร่ พัฒนา เพื่อธำรงทางวัฒนธรรม ตามแนวทางการจัดเวทีวัฒนธรรม ได้รูปแบบพิธีกรรมที่ควร อนุรักษ์ไว้และที่ควรปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาที่เหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยเน้นหลักการ ประหยัด และเป็นไปตามรูปแบบประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมให้มากที่สุด ทั้งนี้ให้เป็นไปในลักษณะเชิญชวนไม่ใช่การ บังคับ และเพื่อเป็นแนวปฏิบัติของชาวอำเภอนาหมื่นให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน สภาวัฒนธรรมอำเภอจึงได้จัดทำ ประกาศฉบับนี้ขึ้น

จากการจัดเวทีผู้เข้าร่วมเสวนามีข้อสรุปเกี่ยวกับรูปแบบพิธีกรรมที่เหมาะสมของอำเภอนาหมื่น และได้มีการสรุป เกี่ยวกับงานอวมงคล และงานมงคลสำหรับถือเป็นแนวปฏิบัติดังนี้

ก. รูปแบบงานอวมงคล (งานศพ)

1. ความเชื่อเกี่ยวกับวัน ฤกษ์ ยาม ตามความเชื่อที่เคยปฏิบัติกันมามีอยู่หลายวัน เช่นวันขึ้นหรือแรม 9 ค่ำ วันอังคาร, วันศุกร์, วันปากเดือน, วันปากปี, วันหล่มหลวง, ด้ายก่อนไปลุน ด้ายลุนไปก่อน, วันเสียประจำเดือน, แต่ หลังจากที่ได้มีการพูดคุยสอบถามหรือค้นคว้าจากหนังสือตำราเพื่อหาที่มาที่ไปของความเชื่อต่าง ๆ เหล่านั้นแล้วได้สรุป เหลือไว้ที่ควรยึดถือปฏิบัติของอำเภอนาหมื่นมี 2 ความเชื่อ ดังนี้

1.1 วัน 9 ค่ำ ไม่ควรเผาศพ เป็นความเชื่อที่ยึดถือและปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

1.2 วันศุกร์ที่ตรงกับวันพระขึ้น 15 ค่ำ ไม่ควรเผาศพ โดยเป็นวันปลงพระศพของพระพุทธเจ้า (เผาศพ) ไม่ควรเผาศพในวันนี้เพื่อไม่ให้เป็นการลบหลู่ และได้มีการบันทึกไว้ในโบราณและหนังสือพระมหาชาติหน้า 482 (4) กล่าว ว่า การปลงศพขึ้น หรือแรม 15 ค่ำ อย่าพึงกระทำ หมายถึงวันพระ วันธรรมสวนะไม่ควรกระทำฌาปนกิจศพ ถ้ายังตรงกับ วันศุกร์ด้วยแล้ว ท่านห้ามไว้เด็ดขาด (เพราะตรงกับวันปลงพระศพของพระพุทธเจ้า มิติแล) ด้วย เป็นเหตุผลที่ควร นำเชื่อถือ การจัดเวทีในครั้งนี้จึงเห็นควรให้มีการยึดถือและให้เป็นแนวทางปฏิบัติใช้ในอำเภอนาหมื่นอีกวันหนึ่ง

2. เรื่องขั้นตอนพิธีกรรมในการจัดงานฌาปนกิจศพ ที่ได้ปฏิบัติกันมาในหลายพื้นที่ของอำเภอนาหมื่นไม่สอดคล้องกันทำให้ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมสับสน ทั้ง ๆ ที่เป็นอำเภอเดียวกันนับถือศาสนาเดียวกัน แต่การปฏิบัติหรือการจัดพิธีนั้นแตกต่างกัน ในการจัดเวทีเพื่อหาข้อสรุปในเรื่องดังกล่าวนี้ ได้ข้อสรุปร่วมกันโดยแยกการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพ ดังนี้

2.1 การจัดสถานที่และสิ่งของที่เกี่ยวข้องในการตั้งศพบำเพ็ญกุศล

2.1.1 การจัดโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัยนั้นนิยมตั้งไว้บนอาสน์สงฆ์ทางด้านขวาของพระสงฆ์เสมอตั้งไว้สูงกว่าอาสน์สงฆ์พอสมควรและนิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก (ยกเว้นมีข้อจำกัดทางด้านสถานที่จริง ๆ ให้หันหน้าไปทางทิศเหนือ หรือ ทิศใต้ เท่านั้น) ส่วนประกอบสำคัญในการจัดโต๊ะหมู่ 4 อย่างคือ 1) พระพุทธรูป 1 องค์ 2) กระจกรูป 1 ลูก พร้อมรูป 3 ดอก 3) เชิงเทียนเทียน 1 คู่ 4) แจกัน 1 คู่ พร้อมดอกไม้ประดับ นิยมใช้ดอกไม้สด

2.1.2 สถานที่ตั้งโลงศพนั้นให้ตั้งตามความเหมาะสมของสถานที่ นิยมหันศีรษะเข้าหาโต๊ะหมู่บูชาหันหน้าปลายเท้าเข้าหาโต๊ะหมู่

2.1.3 เทียนชนวน พร้อมไม้ขีดไฟ พานดอกไม้สำหรับบูชาพระรัตนตรัยใช้ดอกไม้สด 1 ชุด, พานดอกไม้สำหรับขอสมาทานศีลจากพระสงฆ์ (ขันขอศีล) 1 ชุด,

2.1.4 ด้ายสายภูษาโยง สำหรับโยงจากศพมาต่อผ้าภูษา 1 เส้น, ผ้าภูษาโยง 1 ผืน สำหรับทอดให้พระสงฆ์พิจารณาบังสุกุล, พานสำหรับทอดผ้าภูษาโยงเตรียมทอดผ้าบังสุกุล 4 ที่

2.2 พิธีกรรมและขั้นตอนในการสวดพระอภิธรรมในตอนกลางคืน ให้ปฏิบัติ ดังนี้.

2.2.1 ก่อนที่พระสงฆ์จะมาถึงบริเวณงานพิธีกร หรือมีคณายกจะต้องสำรวจจัดเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อม และในระหว่างที่ประกอบพิธีกรรมอยู่นั้นยังไม่ให้มีการบริการน้ำดื่ม หรือของว่างเพราะจะทำให้ไม่มีความเป็นระเบียบ และมีความวุ่นวาย

2.2.2 เมื่อพระสงฆ์ที่ได้รับนิมนต์มานั่งบนอาสน์สงฆ์เรียบร้อยแล้ว ประเคนน้ำพระสงฆ์ เจ้าภาพ หรือพิธีกรเตรียมจุดเทียนชนวนแล้วเชิญประธานในพิธีจุดรูป เทียนบูชาพระรัตนตรัยประเคนพานดอกไม้บูชา พระรัตนตรัย และพานดอกไม้เพื่อขอสมาทานศีลจากพระสงฆ์

2.2.3 พิธีกร หรือมีคณายกนำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาเบญจศีล รับศีลจากพระสงฆ์

2.2.4 พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม สวดเพียง 1 จบ

2.2.5 เมื่อพระสงฆ์สวดพระอภิธรรมจบลง พิธีกร หรือมีคณายกจัดพานสำหรับทอดผ้าภูษาโยงเตรียมทอดผ้าบังสุกุล 4 ที่ ทอดผ้าภูษาโยงให้เรียบร้อย

2.2.6 เชิญแขก 4 คน ทอดผ้าบังสุกุลบนผ้าภูษาโยงซึ่งทางเจ้าภาพได้จัดเตรียมไว้จำนวน 4 ผืน

2.2.7 พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล

2.2.8 เจ้าภาพถวายปัจจัยแด่พระสงฆ์

2.2.9 พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพและแขกกรวดน้ำ

2.2.10 เจ้าภาพ หรือตัวแทนกล่าวขอบคุณแขกที่มาร่วมงาน

2.2.11 พิธีกร หรือมีคณายกนำกราบพระ เป็นเสร็จพิธี

2.3 พิธีกรรมและขั้นตอน การถวายเครื่องไทยธรรมเพื่ออุทิศกุศลให้ผู้ตายในวันฌาปนกิจปฏิบัติ ดังนี้.

- 2.3.1 พระสงฆ์ที่ได้รับนิมนต์มาถึง และได้เวลา ให้เจ้าภาพจุดธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย
- 2.3.2 มัคณายนำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาเบญจศีล รับศีล
- 2.3.3 มัคณายนำอาราธนาธรรม, พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา
- 2.3.4 พระสงฆ์สวดถวายพรพระ
- 2.3.5 มัคณายกกล่าวคำเวนทาน (กล่าวคำถวายเครื่องไทยธรรม) เจ้าภาพประเคนเครื่องไทยธรรม อุทิศไปหาผู้ตาย
- 2.3.6 มอบทุนสาธารณประโยชน์ (ถ้ามี)
- 2.3.7 พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำ
- 2.3.8 มัคณายกให้พรเจ้าภาพ กราบพระ เป็นเสร็จพิธี

2.4 พิธีกรรมและขั้นตอนก่อนการเคลื่อนศพไปสู่สุสาน (ดำเนินการที่บ้าน หรือกรณีตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่วัด ก็ให้ดำเนินการที่วัด)

- 2.4.1 ให้ทำการตัดสายสัมพันธ์ หรือตัดสายผ้ายสายเมี่ยงให้ดำเนินการบ้าน หรือวัด
- 2.4.2 พิธีรับมอสิ่งของพระราชนิพนธ์ของลูกเสือชาวบ้าน (ถ้ามี) ให้ทำพิธีที่บ้าน หรือวัด

2.5 พิธีกรรมและขั้นตอนในการฌาปนกิจศพ (เผาศพในสุสาน)

2.5.1 เมื่อนำศพถึงสุสานนำศพขึ้นสู่เมรุทำการล้างหน้าศพด้วยน้ำมะพร้าว แล้วตกแต่งโลงศพบนเมรุให้เรียบร้อย (พร้อมที่จะประชุมเพลิง) จัดโต๊ะเพื่อเตรียมทอดผ้าบังสุกุลโดยโยงผ้าภูษามาที่โต๊ะและให้มีพานเพื่อรองรับผ้าภูษาโยง 1 ที่

2.5.2 พิธีกร กล่าวทักทายแขกที่มาร่วมงาน เมื่อทุกอย่างพร้อมจึงนำเข้าสู่พิธีกรรมต่อไป

2.5.3 พิธีกร อาราธนาเบญจศีล พระสงฆ์ให้ศีล และสวดมาติกาไปตามลำดับ

2.5.4 เจ้าภาพจัดเตรียมผ้าบังสุกุลให้เรียบร้อย, พิธีกรเชิญตัวแทนแขกที่มาร่วมงานทอดผ้าบังสุกุลบนผ้าภูษาโยงที่จัดเตรียมไว้โดยการทอดตามจำนวนพระสงฆ์ และเชิญผู้ทอดผ้าที่ละรอบตามจำนวนพระสงฆ์ จนครบ (ผ้าบังสุกุลทั้งหมดไม่ควรเกินสามรอบของพระสงฆ์)

2.5.5 พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลเสร็จ พิธีกร เชิญประธานในงาน วางผ้าไตรบังสุกุลที่หน้าโลงศพ จำนวน 1 ชุด นิมนต์ประธานสงฆ์พิจารณาผ้าไตรบังสุกุลที่เมรุ ประธานสงฆ์พิจารณาผ้าไตรบังสุกุลเสร็จ กลับมานั่งอาสนะที่เดิม

2.5.6 พิธีกรอ่านประกาศรายชื่อองค์กร หรือหน่วยงานที่ได้รับทุนสาธารณะจากเจ้าภาพ และเจ้าภาพรับทุน (ถ้ามี) จากองค์กรต่าง ๆ หรือบริษัทประกันชีวิต ซึ่งได้ดำเนินการที่บ้านแล้วในภาคเช้าก่อนมีการเคลื่อนศพ หรือจัดงานศพเสร็จแล้ว

2.5.7 เจ้าภาพประเคนปัจจัยแก่พระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพและแขกกรวดน้ำ

2.5.8 กล่าวขอบคุณแขก พิธีกรเชิญเจ้าภาพและญาติยืนเข้าแถว ณ จุดใดจุดหนึ่งโดยหันหน้าไปทางประธานในพิธี เจ้าภาพหรือตัวแทนกล่าวขอบคุณ

2.5.9 การขอขมาศพเจ้าภาพและญาติของผู้ตายถือขันดอกไม้ ไปยืนหน้าเมรุเพื่อทำการขอขมาศพ จากนั้นพิธีกรเชิญแขกที่มาร่วมงานลุกขึ้นยืนเพื่อกล่าวคำขอขมาศพพร้อมกับทางเจ้าภาพ เมื่อกล่าวคำขอขมาศพ เสร็จแล้วเจ้าภาพและญาตินำดอกไม้ออกไม้ ดอกไม้จันทร์ วางในที่จัดไว้แล้วกลับที่นั่งเดิม จากนั้นพิธีกรกล่าวเชิญประธานในพิธีนำธูปเทียนดอกไม้ออกไม้เป็นลำดับต่อไป

2.5.10 การจุดไฟประทุมเพลิง พิธีกรเชิญประธานในงานหรือผู้ใหญ่บ้านที่ผู้ตายสังกัดอยู่ เป็นคนจุดไฟประทุมเพลิงโดยใช้ไม้แคร่ หรือ กดส่วทศด้วยไฟฟ้า

2.5.11 พระสงฆ์สวดหน้าไฟ แยกที่มาร่วมงานพนมมือ พระสวดหน้าไฟจบ เป็นเสร็จพิธี

2.6 ขั้นตอนพิธีกรรมการสังคหะบ้านหลังจากเผาศพเสร็จแล้ว (สูตรเขียน)

2.6.1 พิธีสูตรเขียนนิยมทำในตอนเย็นของวันเผาศพ ก่อนที่พระสงฆ์จะมาถึงบริเวณงานมัคนายกหรือเจ้าภาพจะต้องสำรวจจัดเตรียมเครื่องบูชาพระรัตนตรัยเหมือนงานมงคลทั่วไป และอุปกรณ์อื่น ๆ เช่น ด้ายมงคล บาตรและเทียนสำหรับทำน้ำมนต์ หล้าคาสำหรับพรมน้ำมนต์ หินทราย เมื่อพระสงฆ์ได้รับนิมนต์มาถึงทุกอย่างพร้อม เจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชา พระรัตนตรัย ประเคนขันดอกไม้บูชา และชันช่อศีลมัคนายกอาราธนาเบญจศีล ประธานสงฆ์ให้ศีล

2.6.2 มัคนายกกล่าวคำอาราธนาพระปริต พระสงฆ์เจริญพุทธมนต์ถึงบทมงคลสูตรว่า อเสวนา จ พาลานํ เจ้าภาพจุดเทียนน้ำมนต์ เสร็จแล้วยกภาชนะน้ำมนต์ถวายพระเถระประธานสงฆ์แล้วยกมือไว้ 1 ครั้ง กลับไปนั่งที่เดิมตั้งใจฟังพระสงฆ์เจริญพุทธมนต์ไปจนจบเจ้าภาพถวายปัจจัยแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนา ประพรมน้ำมนต์แก่เจ้าภาพ

2.6.3 มัคนายกนำกราบพระ เป็นเสร็จพิธี

ข้อตกลงร่วมกันในการกำหนดงานด้านประเพณีวัฒนธรรมของอำเภอนาหมื่น

ก. งานอวมงคล (งานศพ)

1. วันที่ไม่ควรเผาศพ มีอยู่ 2 วัน คือ
 - วัน 9 ค่ำ เพราะเป็นความเชื่อที่ยึดถือปฏิบัติกันมานานตั้งแต่บรรพบุรุษ
 - วันศุกร์ที่ตรงกับวันพระขึ้น 15 ค่ำ เพราะเป็นวันปลงพระศพของพระพุทธเจ้า (เผาศพ)
2. การสวดพระอภิธรรม การตั้งศพบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม กำหนดไว้ไม่ควรเกิน 2-3 คืน (นอกจากมีเหตุผลจำเป็น) และในเรื่องการถวายปัจจัยเป็นเจ้าภาพ ขอเชิญชวนรวมกันเป็นเจ้าภาพ (เจ้าภาพรวม) และจัดของถวายพระสงฆ์ตามความเหมาะสม โดยมอบหมายให้ตัวแทนคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ถวายพระสงฆ์ สำหรับเจ้าภาพเดียวให้เตรียมของถวายพระ 5 ธง มอบให้เจ้าภาพหรือกรรมการทั้งหมด และให้เจ้าภาพเตรียมพาน หรือจานไว้ 5 ชุด นำรองจากการเป็นเจ้าภาพเดี่ยววางบนพาน หรือจาน ชุดละ 1 ธง รวม 5 ชุด เมื่อถึงเวลาถวายพระให้เชิญตัวแทน 5 คนถวายพระแทนเจ้าภาพเดี่ยวทุกคนทั้งหมด
3. การจุดธูปในงานศพ การจุดธูปเคารพศพ ควรจุดธูปดอกใหญ่เพียงดอกเดียว หรือไม่มีการจุดเลยจะดีมาก เพราะทำให้เกิดควันรบกวนแขกและพระสงฆ์ที่มาร่วมงาน เกิดมลภาวะเป็นพิษ ควรใช้ดอกไม้จันทร์กราบศพแทน
4. การจุดไฟยาม ไม่ควรจุด ถ้าจุดไฟยามควรห่อไฟฟูลูกน้อยที่สุด ควรมีแก้วครอบไว้กันอุบัติเหตุจากไฟไหม้

5. ผ้าบังสุกุลและการทอด และสวดพระอภิธรรมในบ้าน ควรเป็นผ้าสบงที่จัดหามาใหม่ ที่พระสงฆ์นุ่งห่มได้ ไม่ควรมีผ้าบังสุกุลเกิน 1 ชุด เวียนใช้ทุกคืน สำหรับผ้าบังสุกุลชุดดังกล่าวในคืนสุดท้ายให้ทำการถวายพระสงฆ์ที่สังกัดหรือศรัทธาของบ้านงานศพนั้น ๆ ในกรณีที่แขกนำผ้าสบงนำมาร่วมทำบุญด้วย ถ้ามีมากเกินไปให้ถวายพร้อมเรือนทาน (เขื่อนทาน) ที่ดำเนินการตอนกลางวันที่บ้านแทน

6. การฉายวิดีโอ-ซีดี ห้ามฉายวิดีโอ-ซีดีตามกองนาคซึ่งเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีแก่เด็กและเยาวชนในงานศพ

7. การเล่นการพนันในงานศพ ห้ามมีการเล่นการพนันในงานศพ ควรรณรงค์ให้มีการเล่นกีฬาที่บ้าน หรือกีฬาอื่น ๆ เช่น การเล่นยิงธนู การเล่นเปตอง แทน

8. พวงหรีด งดใช้โฟม และควรใช้ไม้ หรือวัสดุพื้นบ้านให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

9. การใช้ภาษา การใช้ภาษาของพิธีกรควรใช้ภาษาพื้นบ้าน ยกเว้นงานพระราชทานเพลิงศพ

10. การจัดบริการน้ำ อาหารว่าง ไม่ควรจัดเลี้ยงอาหารว่าง และที่สำคัญข้าวต้มหลังสวดพระอภิธรรมไม่ควรมี เพราะผู้มาร่วมงานรับประทานอาหารเย็นมาแล้ว และการบริการน้ำ ควรจะมีเฉพาะน้ำเปล่า ก่อนหรือหลังพิธีสงฆ์เท่านั้น ระหว่างที่พระสวดพระอภิธรรมไม่ควรบริการน้ำ

11. การบวชนาค ผู้ที่จะบวชนาคได้จะต้องมีอายุไม่น้อยกว่า 12 ปี ขึ้นไป ถ้าจะบวชก็ขอให้มีการบวชหลาย ๆ วัน ให้มีการศึกษาพระธรรมวินัยให้ได้มากที่สุดก่อนจะทำการลาสิกขา

12. ดนตรี บรรเลงในงานศพไม่ควรมี แต่ถ้ามีควรจะเป็นดนตรีพื้นบ้าน หรือเปิดเทปแทน ลักษณะของเพลงให้มีความเหมาะสมกับงาน ไม่ควรบรรเลงดนตรีเกิน 22.00 น. ไม่ควรเปิดเสียงดังมาก

13. ปราสาท การจัดทำปราสาทเพื่อตกแต่งศพ ควรใช้วัสดุหรือสิ่งของที่เป็ประโยชน์ในการใช้สอย เช่น ไม้ตะไกว มาประดับ เป็นต้น

14. การรับประทานอาหารกลางวันก่อนไปเผาศพ ควรรณรงค์ให้รับประทานอาหารกลางวันจากบ้านก่อนไปเผาศพเฉพาะหมู่บ้านที่ห่างไกลจากบ้านงานศพไม่มากนัก (2 - 5 ก.ม.) ซึ่งรับประทานอาหารเที่ยงจากบ้านเรียบร้อยแล้วไปร่วมงานศพได้ทัน ยกเว้นชาวบ้านเดียวกัน ญาติ และผู้ไปช่วยงาน แยกต่างตำบลที่ห่างไกล แยกต่างอำเภอ ต่างจังหวัด เจ้าภาพต้องจัดเตรียมอาหารไว้ต้อนรับแขกตามความเหมาะสม

15. เวลาเคลื่อนศพ การเคลื่อนศพไปสู่ฌาปนสถาน ให้เคลื่อนศพเวลา 13.00 น. เว้นแต่มีความจำเป็นหรือสภาพอากาศไม่อำนวยจะเคลื่อนก่อน หรือหลังก็ได้

16. การจุดประทัด ไม่จุดประทัด หรือยิงปืนในขณะที่นำศพลงจากบ้าน เพราะอาจเกิดอันตรายและตกใจได้

17. การนำศพขึ้นเมรุ เมื่อนำศพถึงสุสานนำศพขึ้นสู่เมรุทำการล้างหน้าศพด้วยน้ำมะพร้าว แล้วตกแต่งโลงศพบนเมรุให้เรียบร้อย (พร้อมที่จะประชุมเพลิง) จัดโต๊ะเพื่อเตรียมทอดผ้าบังสุกุลโดยโยงผ้าภูษาม่าที่โต๊ะและให้มีพานเพื่อรองรับผ้าภูษาโยง 1 ที่

18. ผ้าบังสุกุลที่ทอดในป่าช้า จำนวนผ้าบังสุกุลไม่ควรเกิน 3 เท่าของพระสงฆ์ที่นิมนต์มา และผ้าสบงนั้นควรเป็นผ้าสบงที่พระสงฆ์นำไปใช้นุ่งห่มได้ การทอดผ้าบังสุกุลให้ทอดในศาลา หรือตรงหน้าที่นั่งของพระสงฆ์ เมื่อครบทุกรอบแล้วถึงจะนิมนต์ พระสงฆ์พิจารณาเพียงรอบเดียว ไม่ควรให้พระสงฆ์ลุกจากที่นั่งไปพิจารณาหน้าเมรุเผาศพ นอกจากผ้าไตรมหาบังสุกุลเพียงชุดเดียวที่ทอดหน้าเมรุเผาศพได้ ๆ ในกรณีที่แขกนำผ้าสบงนำมาร่วมทำบุญด้วย ถ้ามีมากเกินไปให้ถวายพร้อมเรือนทาน (เขื่อนทาน) ที่ดำเนินการตอนกลางวันที่บ้านแทน

19. ไปรยทาน ไม่ให้มีการไปรยทาน เนื่องจากจะทำให้เกิดความวุ่นวาย และเกิดฝุ่นละออง และเกิดอันตรายได้รับบาดเจ็บจากการไปรยทานได้

20. ทนุสาธการณะ สิ้นไหมประกนชีวิต ควรมอที่บ้านเพราะเป็นการประหยัดเวลา และนำอ่านในที่ฌาปนสถานอีกครั้งหนึ่งก็ได้

21. การสวดหน้าไฟ ขณะที่พระสงฆ์สวดหน้าไฟอยู่ทุกคนต้องประนมมือเพื่อรับฟังพระสวดไปจนจบ ไม่ควรลุกเดินออกจากที่จนกว่าพระสงฆ์จะสวดเสร็จ

22. การขอบคุณแขก ควรให้เจ้าภาพ หรือตัวแทนเจ้าภาพกล่าวขอบคุณสั้น ๆ กระทัดรัด

23. การดื่มสุราในงานศพ ไม่ดื่มสุราและของมีเมาในงานศพ และไม่มีการจัดเลี้ยงอาหารและสุราหลังจากที่เลิกจากการเผาศพมาแล้ว และเจ้าภาพไม่ควรสนับสนุนให้มีการดื่มสุราในงานศพไม่ว่ากรณีใด ๆ ทั้งสิ้น

24. จ้อ-ตุง การจัดทำ จ้อ-ตุง นำในการเคลื่อนขบวนแห่ศพไปสู่ฌาปนสถาน มี 4 อันไม่ควรมีมากเกินไป

25. การตัดสายสัมพันธ์ผ้าเขียว หรือตัดสายผ้าสายเขียว ควรดำเนินการที่บ้าน หรือวัดที่ตั้งศพบำเพ็ญกุศล

26. กรณีที่ทายาทมีการรับมอสิ่งของพระราชทานของลูกเพื่อของผู้ถึงแก่กรรม ควรประกอบพิธีที่บ้าน หรือวัดที่จัดตั้งศพบำเพ็ญกุศล

27. การจุดไฟประทุมเพลิง พิธีกรเชิญประธานในงานหรือผู้ใหญ่บ้านที่ผู้ตายสังกัดอยู่ เป็นคนจุดไฟประทุมเพลิงโดยใช้ไม้แคร์ หรือ กดสวิตช์ด้วยไฟฟ้า หรือจุดชนวนไฟลูกหูกยิงตรงถึงเมรุทันที ไม่ควรมีบ้องไฟ หรือจุดประทัด ยิงปืน หรือระเบิดแก๊ส

28. การเทศน์ธรรมที่บ้าน คืนก่อนวันเผาศพ (วันห้วงดา) ควรเทศน์ปาฐกถา หรือเป็นไปตามประสงค์ของเจ้าภาพ ส่วนวันถวายเครื่องไทยธรรม (วันเผาศพ) มีเทศน์ธรรมที่บ้านหรือตามความประสงค์ของเจ้าภาพ

29. การรด์เชิญร่วมงานศพ ไม่ควรมี เพราะงานศพเป็นงานที่ไม่มีการเตรียมการล่วงหน้า ถ้าทุกคนทราบก็ยินดีไปร่วมงานอยู่แล้ว ควรบอกกล่าวต่อ ๆ กันไป หรือให้พิธีกรประกาศในวันสวดพระอภิธรรมทุกคืนว่าเจ้าภาพไม่ได้ขอการรด์เชิญ หรือจะโทรศัพท์ไปบอกก็ได้

30. การอ่านประวัติผู้ถึงแก่กรรม ควรอ่านระหว่างการทำความเคารพ (ผัดตะศีล) อ่านให้สั้น กระทัดรัด

31. การวางดอกไม้จันทน์กรณีพระสงฆ์ได้รับดอกไม้จันทน์ ควรรวบรวมให้ประธานสงฆ์ได้วางตอนไปพิจารณาผ่านหน้างูกลึงเพียงรูปเดียว บนโต๊ะที่วางผ้านั้น

32. ภาพถ่ายผู้ถึงแก่กรรม ให้นำไปตั้งไว้บนรถบรรทุกศพด้านหน้า

33. ดอกไม้ตกแต่งหีบศพ ควรใช้วัสดุในท้องถิ่น หรือผลิตภัณฑ์กลุ่มแม่บ้านในชุมชน และเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติ (ห้ามใช้โฟม)

ข.งานมงคล

1.งานบวช

1.1 คุณสมบัติของผู้บวช (1)ผู้สมัครต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง (2) คำรับรองความประพฤติจากผู้นำชุมชน (3) ใบรับรองแพทย์ (4) ทดสอบท่องคำขอมบรรพชาอุปสมบทได้ด้วยตนเองจากพระอุปัชฌาย์ก่อนจึงจะออกใบอนุญาตบวชให้ได้ (5) ผู้สมัครต้องมีคุณสมบัติครบตามระเบียบมหาเถรสมาคม ในเรื่องการสมัครและการรับรองทุกประการ

1.2 การบวช การบวชให้อยู่ในช่วงระหว่างเวลา 06.00-15.00 น. นาคต้องเดินเองรอบโบสถ์ ไม่มีการที่ครอบโบสถ์

1. การจัดงานบวช ไม่ควรให้มีการจัดลักษณะใหญ่โต ฟุ่มเฟือย เช่น ไม่ควรมีเครื่องดนตรีที่มีแอลกอฮอล์ หรือถ้ามีการบริการให้จัดไว้จุดใดจุดหนึ่ง และเขียนป้ายติดไว้ว่า "ไม่แจก ไม่ริน ใครกินรินเอง" ไม่มีดนตรี ไม่แจกการ์ด
2. การบรรพชา อุปสมบทหมู่ เป็นการบวชแบบประหยัด อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ให้มีการจัดงานที่วัดเพียงแห่งเดียว ไม่มีการห้างดาจัดเลี้ยง สู้ขวัญผู้บวชที่บ้านอีก

2.งานขึ้นบ้านใหม่

เป็นงานที่ทางเจ้าภาพได้มีการเตรียมความพร้อมที่จะจัดงานไว้ก่อนล่วงหน้า การจัดงานขึ้นบ้านใหม่ของทางอำเภอnahมีนั้น จากข้อมูลที่ได้รับจากเวทีเสวนาได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานขึ้นบ้านใหม่ว่าเป็นงานที่มีค่าใช้จ่ายมากพอสมควร เพราะทั้งนี้เจ้าภาพที่มีฐานะหรือมีหน้าตาทางสังคมก็จะจัดงานที่มีทั้งจัดเลี้ยงรวมทั้งมีดนตรี และบางที่การจัดเลี้ยงแรกที่มาพร้อมแสดงความยินดี กินเวลานานหลายวัน เพราะแขกบางคนอาจจะมาก่อนวันงานหรือบางที่ก็มาหลัง กว่าเจ้าภาพจะได้พักหรือจัดเก็บสิ่งของเข้าที่เรียบร้อยก็หลายวัน

ในส่วนของพิธีกรรมเกี่ยวกับงานขึ้นบ้านใหม่นั้น ส่วนใหญ่ก็จะประกอบพิธีตามฤกษ์ยาม กำหนดเวลาที่แน่นอนไม่ได้ บางครั้งก็ตอนเช้า บางครั้งก็ตอนก่อนเพล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพจะกำหนดตามความเหมาะสม พิธีส่วนมากจะเป็นพิธีสงฆ์เจริญพุทธมนต์ สืบชาติตา บางที่ก็มีการแสดงธรรมเทศนาด้วย

ขั้นตอนพิธีกรรมทางศาสนานั้น ใช้รูปแบบเดียวกันกับงานมงคลทั่วไป

**** ข้อเสนอแนะจากเวที **** การจัดงานควรเน้นความประหยัด ในส่วนของเจ้าภาพควรจะมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า เพราะการจัดเลี้ยงแรกที่มาร่วมงานทุกงานกำหนดตายตัวไม่ได้ เพราะบริบททางชุมชนเป็นชุมชนที่พึ่งพาอาศัย เป็นชุมชนแบบพึ่งพาอาศัย ถ้ามุ่งแต่ศักดิ์ศรีมากเกินไป โดยไม่มีการเน้นประเพณีที่แท้จริง ไม่มีการวางแผนที่ดีก็ทำให้เกิดปัญหาขึ้นภายหลังได้

3.งานแต่งงาน

งานแต่งงานในพื้นที่อำเภอnahมีนั้น ส่วนใหญ่แล้วพิธีกรรมทางด้านศาสนานั้นมีน้อยมาก แต่ถ้ามีก็เป็นการทำบุญเลี้ยงพระในตอนเช้า ส่วนมากจะเป็นพิธีเกี่ยวกับการสู่ขวัญคู่บ่าวสาว มีการจัดเลี้ยงแรกที่มาพร้อมแสดงความยินดี บางงานก็มีดนตรี เลี้ยงสุราอาหารหลายอย่าง มีค่าใช้จ่ายสูง แต่ทั้งนี้งานแต่งงานนั้น ก็เป็นงานที่มีการเตรียมก่อนล่วงหน้า ลักษณะเตรียมพร้อมเต็มที่เรียบร้อยแล้ว

**** ข้อเสนอแนะจากเวที **** งานแต่งงานในพื้นที่อำเภอnahมีนั้น ไม่นิยมรดน้ำสังข์ แต่ให้มีการผูกข้อมือ เจ้าบ่าวเจ้าสาวแทนการรดน้ำสังข์ การบายศรีสู่ขวัญเป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์ไว้คู่กับพิธีงานแต่งงานในอำเภอnahมีนั้น และการจัดงานแต่งงานให้เน้นความประหยัด

4. งานผ้าป่า

การจัดงานผ้าป่าลักษณะที่มีการจัดเลี้ยง รำวงย้อนยุค และแจกของทุกหมู่บ้านในอำเภอนานหมื่นควรมีการกำหนดให้จัดได้ไม่เกิน 3 หมู่บ้านต่อ 1 ตำบล ภายในหนึ่งปี (ยกเว้นงานผ้าป่าที่มีผู้มีจิตศรัทธานำมาถวายโดยไม่ได้อาหารของทั้งอำเภอสามารถทำได้ตลอดปี)

5. งานทานสลาก

การจัดงานถวายสลากภัตควรจะมีการจัดลักษณะแบบประหยัดไม่ฟุ้งหวือใหญ่ซึ่งงานทานสลากแต่ละครั้งต่อหนึ่งวัดเฉลี่ยค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงไม่ต่ำกว่า 500,000.-บาท ควรจะจัดโดยยึดหลักประเพณีดั้งเดิม คือเน้นการทำบุญมากกว่าการกิน การเลี้ยง และ “ไม่ควรมีการสวมซอง” ลักษณะจัดบันทึกรายชื่อ ซึ่งเหมือนเป็นการตอบแทน ทำบุญทานสลากแบบสมัยก่อนตามศรัทธาวัด และไม่มีการดื่มสุรา ไม่ฟุ้งหวือใหญ่มากมาย

**** ข้อเสนอแนะจากเวที **** งานทานสลากควรให้มีการกำหนด โดยให้มีการเวียนกันจัดเป็นหัววัดไป (ตัวอย่าง) เช่นตำบลบ่อแก้วและตำบลนาทะนุง มี 6 วัด ควรให้มีการหมุนเวียนกันจัดปีละ 1 วัด

6. งานฉลอง

เป็นงานที่มีไม่บ่อยนัก แต่เป็นงานที่ใหญ่และมีผลกระทบและเกี่ยวข้องกับคนเป็นจำนวนมากเช่นคณะศรัทธาของวัดที่มีงานฉลองนั้น รวมทั้งค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการจัดงานฉลอง ระยะเวลาที่จัดงานอย่างน้อยก็ 3 วัน ควรจะต้องให้ความสำคัญประหยัด และเป็นไปตามประเพณีวัฒนธรรม ที่ดีงาม โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนนั้น ๆ ว่ามีความพร้อมเพียงใดหรือไม่ ทั้งนี้หาเดรสมาคม ได้แจ้งกำหนดเกี่ยวกับ เรื่องการจัดงานวัดตามระเบียบเดรสมาคมว่าด้วยการจัดงานวัด พ.ศ. 2537 และได้มีคำสั่ง ตามข้อ 7 การจัดงานวัดทุกประเภท ห้ามมิให้มีดังนี้

- (1) ห้ามมีการแสดงใด ๆ อันเป็นการลบหลู่คุณมีนพระพุทธรูป พระธรรม หรือ พระสงฆ์
- (2) ห้ามมีการพนัน และการหารายได้โดยวิธีเสี่ยงโชคเลียนแบบการพนัน
- (3) ห้ามมีการเต้นรำ รำวง และการแสดงภาพนิ่ง หรือภาพยนตร์ลามกอนาจาร
- (4) ห้ามมีการแสดงระบำหรือการแสดงอย่างอื่น ที่เป็นการขยุฎกามารมณ์
- (5) ห้ามมีการแข่งขันมวย การทรมานสัตว์ เช่น กัดปลา ขนไก่ ขนโค เป็นต้น
- (6) ห้ามมีการจำหน่ายสุราเมรัย และการเลี้ยงสุราเมรัย
- (7) ห้ามมีการประกวดสาวงาม และการแสดงการแต่งกายที่ขัดต่อศีลธรรม และวัฒนธรรม

7. งานวันเกิด

การจัดงานวันเกิดจะมีปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่มีการจัดงานเลี้ยงสังสรรค์ และบางครั้งครอบครัวพ่อแม่ส่งเสริมให้มีการจัดงานเลี้ยงโดยซื้อเครื่องดื่มจำพวกเหล้า เบียร์ให้ และเชิญเพื่อน ๆ ดื่มกินกัน ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยรักการดื่มสุรา หรือสารเสพติดอย่างอื่น และเด็ก เยาวชนเหล่านั้น เมื่ออยู่ในอาการเมเมา อาจก่อปัญหาเรื่องเพศสัมพันธ์ หรือปัญหาสังคมอื่น ๆ ได้ แท้ที่จริงแล้วการจัดงานวันเกิดเป็นสังคมของชาติตะวันตกครอบครัวและพ่อแม่ ควรสั่งสอน อบรม ให้เด็กได้ตระหนักว่า วันเกิดเราเป็นวันที่แม่เราเจ็บปวดในการคลอดลูกมากที่สุด เราควรจะให้ของขวัญ หรือการกระทำความดีให้คุณแม่ชื่นใจ หรือไปทำบุญทำกุศลจะดีกว่า

ค. นโยบายสาธารณะที่เกี่ยวกับการดื่มสุรา และสูบบุหรี่ ได้ประกาศไว้ดังนี้

1. วัด ปลอดเหล้าและบุหรี่
2. โรงเรียน ปลอดเหล้าและบุหรี่
3. องค์กร สำนักงาน ปลอดเหล้าและบุหรี่
4. งานกีฬา ปลอดเหล้าและบุหรี่
5. งานศพปลอดเหล้า และบุหรี่
6. งานบวช "ไม่แจก ไม่ริน ใครกิน รินเอง"

สภาวัฒนธรรมอำเภอนาหมื่น ขอประกาศมาเพื่อถือเป็นแนวทางปฏิบัติ และหากมีปัญหา หรือข้อผิดพลาดในทางปฏิบัติ ทางสภาวัฒนธรรมอำเภอนาหมื่นยินดีที่จะดำเนินการตามขั้นตอนปรับเปลี่ยนให้ถูกต้อง เพื่อให้ได้แนวปฏิบัติที่เหมาะสมต่อไป

จึงประกาศมาเพื่อทราบทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2549

(นายณัด จันทรอินทร์)

ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอนาหมื่น

๑. ที่ปรึกษาสภาวัฒนธรรมอำเภอห้วยเมิน

๑. เจ้าคณะอำเภอนาหมื่น ๒. เจ้าอาวาสทุกวัด
๓. นายอำเภอนาหมื่น ๔. หัวหน้าส่วนราชการ ทุกส่วนราชการ ๕. ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน

๒. คณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมอำเภอหนองหิน

๑. นายณนัต จันทรินทร์	ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอ
๒. นายทองทรัพย์ ในทะ	รองประธานฯ ฝ่ายบริหาร
๓. นายสมคิด ปูนยา	รองประธานฯ ฝ่ายวิชาการ
๔. นายสุทัศน์ จินตเวชศาสตร์	รองประธานฯ ฝ่ายบริการ
๕. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุกตำบล	กรรมการ
๖. เจ้าคณะตำบลทุกตำบล	กรรมการ
๗. ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลทุกตำบล	กรรมการ
๘. ผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรอำเภอนานนีน	กรรมการ
๙. เกษตรอำเภอนานนีน	๑๐. กำนันทุกตำบล
๑๑. นายวิโรจน์ มหานิล	๑๒. นายสงบ จินะแปง
๑๓. นายมานพ ดวงเสาร์	๑๔. นายแสง สุทธิ
๑๕. นายรวม ใจป่า	๑๖. นายเจริญ เปี่ยมทวีศักดิ์
๑๗. นายบุญช่วย บัตรียะ	๑๘. นางระเบียบ วิชัยดี
๑๙. ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอนานนีน	
๒๐. นายบรรเจ็ด ตีบด้อย	
๒๑. นายผจญ วิชัยโน	
๒๒. นางสุลัทธิ สิริมาวรุฒิ	
๒๓. นางสุภารัตน์ ใจทา	
๒๔. นายวิจิต บัตรียะ	
๒๕. นายควน บุญพา	

๓. คณะทำงานจัดเวทีวัฒนธรรม และทำประกาศสภาวัฒนธรรมอำเภอนาหมื่น

๑. นายถนัด จันทร์อินทร์	ประธานกรรมการ	โทร. 089-8538637	054-787024
๒. นายทองทรัพย์ โนทะ	รองประธานกรรมการ	โทร. 081- 9513370	01-8833426
๓. นายสมคิด ปวนยา	รองประธานกรรมการ	โทร. 089-6375703	054-787015
๔. พระปลัดอภิรักษ์ อภิปัญญา	กรรมการ	โทร. 089-9508087	054-787245
๕. นางสุลัทร สิริมาวรุดิ	กรรมการ	โทร. 086-1182154	054-787051
๖. นายเชติพนธ์ ตาน้อย	กรรมการ	โทร. 089 - 9507961	
๗. นางอัมพร ฟ้าสาร	กรรมการ	โทร. 089 - 8555935	
๘. นางระเบียบ วิชัยดี	กรรมการ	โทร. 086 - 1853569	
๙. นายบรรเจิด ตีบตุ้ย	กรรมการและเลขานุการ	โทร. 087 - 1887437	054-773418
๑๐. นายผจญ วิชัยโน	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	โทร. 086 - 1167397	054787245